

**МИХАИЛ САДОВЯНУ
МЯСТОТО, КЪДЕТО НИЩО
НЕ СЕ СЛУЧИ
ИЛИ МОЛДОВСКОТО ГРАДЧЕ
ПРЕЗ 1880 Г.**

Превод от румънски: Гергана Стратиева, 1980

chitanka.info

I

На 27 септември 1880 година времето беше приятно и господин Лай Кантакузин излезе с кабриолетчето си из полето на лов. Всичките му познати го видяха, когато минаваше по главната улица, поздравиха го бързо и с широки жестове и се спогледаха радостни.

Господин Некулай Кантакузин, доктор по право, завършил в Париж, потомък на византийските императори, имаше тази слабост да ходи на лов из твърде живописните околности на нашия средищен градец, да вземе въздух, както се изразяваше негова милост, и поборави със скъпата си пушка. Но никога нищо не удряше. Момчурлякът, който дремеше на капрата на кабриолета под върбовата сянка до някой извор, чуваше от време на време изстрели иззад ридовете или из долините, но вдигаше глава само когато чуеше наблизко джафкането на уродлив птичар, който, разбира се — какъв ужас! — не беше на неговия господар. Тогава виждаше в далечината заека да бяга край някоя нива. Понякога виждаше и господаря си да стои, заслонил очи с ръка, и да се възхищава отдалеч на бързината на зверчето. Конят изпръхтяваше, момчето отново задрямваше, а Кантакузин тръгваше пак да обикаля трънковите гъсталаци и синорите. Преметнал пушка през рамо, загънал сукнената пелерина на гърдите си, той крачеше бавно с наведена глава из пустошта и виждаше влака, който го връщаше в столицата на Франция, там, дето бе пропилял щастливата си младост и имота, наследен от баща му, великия ворник^[1] Йордаке, и от майка му, болярката Смаранда, родена Русет. А бягането на заека наистина напомняше скоростта на бърз влак. Господин Лай признаваше това му достойнство, усмихваше се и му прощаваше, задето не се съгласи да го застрелят и да падне окървавен и с изцъклени очи до някой бъзов храсталак. След известно време трепваше изплашен. Ято яребици излиташе с гръм от царевичака. Той не успяваше да вдигне пушката. Отлично дресираният Султан заемаше стойка, без която за един птичар не можеше да се каже, че е добре дресиран, и чакаше изстрела. Нито едно ловджийско

куче от този край не беше овладяло тази научна дисциплина; всички други кучета се втурваха подир дивеча с възмутителна страст и много пъти попречваха на ловците да стрелят; но ловците все пак успяваха да стрелят и много рядко се случваше да не уцелят, макар кучетата им да бяха достойни за презрение, а пушките без никаква стойност. Господин Лай се възхищаваше от кучето си, милваше изпъкналото му чело и се надсмиваше на уплахата си. Но едно ято от шестнадесет яребици наистина може да изплаши и най-храбрия мъж. А кой би могъл да се усъмни в смелостта на Лай Кантакузин? Но тъкмо когато дивите птици го усещаха и дебнеха приближаването му, той имаше да разрешава един малък социологичен проблем. Лай Кантакузин имаше свои доста странни схващания по много въпроси, отнасящи се до хората, които го заобикаляха. Доброволно се бе съгласил да се погребее в този окръжен център на Северна Молдова, в родния си край и в бащината си къща; приемаше за разнообразие поста префект, когато консервативната партия дойдеше, винаги за кратко време, на власт; с примирение гледаше в огледалото как с всеки изминал ден косата му все повече побеляваше, но не се решаваше да оправдае големите надежди, които поколението, с което бе учил в Париж, бе вложило в него. Своите изключителни способности той запазваше за това посредствено занимание да изследва внимателно един образец на урбанистичен агломерат, изследване, което трябваше непременно да се напише и аргументира. Този образец на урбанистичен агломерат беше градецът, в който живееше, окръжно средище и търговски център на селското население в този край. Какво представлява едно такова молдовско градче, трябва непременно да се знае, защото утре вече няма да го има; всеки случай няма да бъде това, което е днес. Следователно трябва да се опише в една социологическа монография, за да послужи на утрешния историк. Този утрешен историк ще си поставя много въпроси и на някои от тях може би ще бъде в състояние да отговори, след като Лай Кантакузин му внуши идеята да разглежда местните жители като рожби на собствената си земя, а днешните градища да ги отнася към старите явления на нашествията. Някога местните жители са се наричали траки, днес се наричат молдованци; те представляват един отделен свят и на края на този свят са разположени разновидните градчета, както някога са били разположени станове на варварите. Всички тези интересни наблюдения очакваха от години да бъдат

превърнати в писани слова. От време на време господин Лай сменяше снопчетата бели листи, снабдяваше се с тънки пера и хубави моливи, но не успяваше да направи нищо друго, а само да излезе на лов в тихите есенни дни. В такива дни най-вече, когато из въздуха се носят паяжинки, той се връщаше към своите мечти и идеи. Така отминаваха не само есените, но и пролетите и неговото отношение към тоя толкова забележителен труд странно наподобяваше на ловджийските му експедиции.

Честичко изваждаше на писмената си маса една тетрадка, която той наричаше *интимен дневник*. В него си отбелязваше фрази, които имаше слабост да препрочита и да смята за поетични. Обмисляше ги и ги пишеше на френски. Много от тези мисли бяха отклик на неговите печални настроения, тоест на възрастта му. Мъчейки се да преодолее умората на годините, този изискан мъж често пъти предпочиташе твърде изтърканото средство — разговорите. „С приказки и въображение — бе отбелязал той някога — можеш да умреш по-леко.“

През този ден на 27 септември Кантакузин щеше да ходи на лов с приятели. Беше им дал среща в Царна море. И сега спря кабриолетчето в една долчинка на подходяща сянка, предаде коня на грижата на Костаке, момчурляка с каскет и куртка, нагласи върху себе си ловджийските си принадлежности и повика Султан.

— Ела тук, дългът те зове! — каза той на кучето. — Не скитай безцелно! Къде ти е мястото?

Султан му отговори с интелигентен поглед и щом ловецът тръгна, той го последва.

— Отлично — одобри господин Лай.

Чу се изстрел. Птичарят трепна и отскочи настрана.

— Стой на мястото си! — заповяда стопанинът му.

Султан се върна на мястото си, като скимтеше тихичко и с известно раздражение.

— Имай търпение — посъветва го ловецът, — всяко нещо идва с времето си. Да видим къде са нашите хора. И те са нетърпеливи като теб. Не благоволиха да ме чакат. Като че ли няма достатъчно дивеч в Царна море и аз ще им избия всички зайци. Ако се допитат до своите и до моите спомени, ще видят, че опасенията им са съвсем неоснователни.

Султан въздъхна отново.

Ловецът излезе на една рътлина и видя редуващи се ечемичени стърнища и царевичащи. В една долчинка имаше горичка. От гъсталака в долния ѝ край започваха мочурливи места с храсталаци. В дъното по превала на изток се чернееха житни угари; после се ширеха трънхали места, в които спокойно можеха да живеят и вълци. Двамата ловци, на които щеше да бъде дружина, се спущаха към мочурливите храсталаци. Бяха наблизко и едва започваха лова. Господин Лай с учудване видя заека, по който бяха стреляли. Но не го видя да се откроява в далечината с изправени уши, а на хълбока на единия си другар.

— Странно! Значи, ударил го е — каза той на Султан.

Другарите му махнаха със смачканите си шапки, без обаче да продумат. Лай Кантакузин им отговори учтиво.

Изведнъж разбра техния стратегически план. Най-напред се спущат по дола, за да преровят с кучетата шубраците и тръстиките. Майстор в тази работа е най-вече Султан. Заповядаш ли му, веднага отива. Но ако не му заповядаш, стои до краката на господаря си. А копоите на двамата му другари тършуват съвсем недисциплинирано и наслуки. След като претърсят тези ниски места, откъдето могат да изскочат бекаси, и тримата поемат към превала, претърсвайки ту стърнища, ту царевичащи, докато стигнат угарите и буренясалите прелози. Там без всякакво съмнение ще намерят зайци.

— Най-напред ще тръгнем надолу и после ще се изкачим в буренака — извиси той глас. Много му беше приятно да говори с напевен глас в есенната ведрина.

Двамината му другари му направиха знак да бъде спокоен. Потвърдиха натъртено с глава: „Да, да“ — без да проронят дума.

— Странно! — за втори път рече Кантакузин и тръгна към тях.

Но в тоя момент забеляза, че Султан се е спрял и стои неподвижен като камък. Не свари да му се възхити, защото заекът изскочи от откритото място на пет разкрача от тях и хукна нагоре. Господин Лай отметна настрана полите на пелерината си, отвори пушката и затърси в патрондаша си патрони. Около него се вдигна страшна врява. Лошо възпитаните копои на другарите му също се втурнаха нагоре в луд бяг, решили изведнъж да ловуват за своя сметка. Господарите им закрещяха и взеха да ги ругаят и да ги викат да се върнат. Но те се носеха и лаеха като истински копои, абсолютно

нечувствителни към всяка реторика, докато господин Лай още веднъж оцени с нежни думи и милувки Султан, който стоеше, сложил муцуна върху лапите си в стойка, изпълнена по най-точните английски правила. Другите „дангалаци“, както ги наричаха на присмех ловците, се завърнаха запъхтени, изплезили език цял лакът. Получиха ритници и удари с камшик, търколиха се със скимтене в пръстта, после отново тръгнаха да търсят дивеч, като душеха упорито.

Единият от ловците, този, който имаше басов глас и ругаеше поцветисто, беше побелял човек със симпатична външност, макар и твърде широкоплещест и склонен към затлъстяване. Той посрещна кучето си с ритници и Кантакузин си обеща да му направи забележка, подходяща за такива пристъпи на грубост. Другият беше висок и тънък. „Твърде висок — забеляза в себе си господин Лай. — Щом влезе в царевичната нива, изглежда като да е яхнал кон. Има дълъг камшик, с който замахва чак до небето и стига клетия копой, където и да се намира.“

Плещестият беше Иримия Оргак, собственик на тези места, майор от запаса, герой от войната с турците. Най-симпатичният човек в града и най-добрият другар във веселбите.

— Ловец... хм! И тъй, и тъй... оцени го с добри чувства Кантакузин.

Другият, капитан Катарама, „беше най-бележитата пушка“ в тоя край. Беше човек с лениви движения. Едва-едва повдигаше пушката за прицел, преди да се реши да дръпне спусъка, сякаш отправяше специална ругатня към заека. Но всичко беше само привидно. Заекът, пъдпъдъкът, бекасът, яребицата, какъвто и да беше дивечът, той непременно попадеше точно в определеното време в обсега на неговата пушка. Не даваше оценки, не разказваше приказки; слушаше с тъжно лице какво разправят другите, чудеше се и бършеше запотената си лисина; но най-вече имаше такта и умението да намира съвсем подходящи обяснения за всички погрешни изстрели на принца. За него, селяшкия син, Кантакузин си остана принц, а господин Лай приемаше с удоволствие това титулуване, макар много често да твърдеше, че не признава друго благородство освен благородството на характера и на интелекта. След като го нарече принц и почтително изложи мотивите, поради които заекът бе успял да премине хълма,

Катарамата си спомняше за три също такива случаи, станали с него, когато и той бил пропуснал дивеча.

Кантакузин му беше признателен за тактичността и с удоволствие го канеше понякога у дома си на гуляй, което впрочем ставаше твърде рядко и с много малко гости.

Когато се спускаха надолу към горичката, слънцето вече клонеше към заниз и откъм града, пръснат по другия склон, отвъд река Кошила и яза, се понесе нежният камбанен звън на четирите църкви. Кантакузин погледна към тоя незначителен и сив урбанистичен агломерат, както наричаше той града, който нямаше ни стил, ни план, ни собствен облик, и го презря за стотен път точно в момента, когато бекаът шумно излетя от края на елшака.

— Стреляйте, принце! — извика капитан Агапие Катарамата.

Кантакузин се засмя, преценявайки, че птицата се е отдалечила твърде много. Даже махна с ръка в знак на благороден отказ, когато дългунът се изправи над царевичака и с бавни движения вдигна пушката до очите си.

— Бъдете така добър, принце — промълви след това Агапие скромно, — бъдете така добър и заповядайте на Султан да донесе падналия бекас. Ваш беше. Дължите ми един патрон.

— Тогава, капитане, бъдете така любезен да дойдете след осем дни, смятано от днес, на обед у мене, за да го изядем заедно — отговори Кантакузин. — Моята готвачка познава вкуса ви и знае как да го приготви. Трябва ни още един, за да можем да поканим и майор Иримия Ортака.

— Господ има грижа за нас, както и за своите бекаси... — промълви капитан Катарамата с тъжния си глас. — Признавам, принце, че не съм виждал в живота си по-съвършено куче. Я го погледнете как носи дивеча. Държи го само за едното крило, и то едва-едва, за да не го повреди, и сякаш ни се усмихва.

— Остави го!

Султан сложи дивеча в краката на Кантакузин, който благосклонно приемаше изпълнените с възхищение похвали на другарите си, като че ли се отнасяха лично за него. После птичарят изведнъж обърна муцуна настрана и се вцепени в малко смешна стойка.

Господин Лай попита в недоумение:

— Какво има?

— Трябва да е ешът — тихо му обърна внимание Катарамата...

Вторият бекас вече се бе издигнал и летеше прикрито под дърветата на дъбравата. Ортак стреля бързо два пъти, но не улучи. Когато Катарамата разбра, че принцът пак има намерение да се откаже, сложи край на епизода с един-единствен изстрел, а Кантакузин изпрати Султан да донесе и втория бекас.

— Приятно ми е да покана и майор Ортак на насрочения обед — добави любезно той.

После махна приятелски с ръка към двамата се другари, прибра и втората птица в чантата си и извади табакерата да си свие цигара. Агапие и Иримие се почувствуваха и те задължени да запушат от този ароматичен тютюн, който приятелят им си доставяше в специални кутии от Букурещ.

След като запалиха, господин Кантакузин зачака полагаемите му се похвали. После обяви изпълнението на бойния план, който бе разбрал и одобрил още от първия момент.

— Тук направихме, каквото можахме — обясни той. — Зайци вероятно ще намерим в прелога по хълма.

— Със зайците работата е особена — измърмори Катарамата.

— Защо да е особена работата? — с усмивка запита господин Лай.

Продължаваше да гледа с възхищение неизмеримо дългата снага на другаря си. Катарамата бе все още млад човек, но плешив и прегърбен и ходеше със сплескана шапка. А господин Лай въпреки четиридесет и осемте си години имаше пъргавостта на челика и между побелелите му слепоочия светеха живи остри очи. И все пак това бяха очи, които гледаха повече навътре в себе си, водени не от грубите взаимоотношения на живота, а от нещо друго.

— Защо да е особена работата със зайците?

— Особена е, принце, защото човек никога не знае откъде ще изскочи заекът.

— Възможно е — съгласи се Кантакузин. — Но ние тук сме трима души, които разсъждават; както и три кучета, които душат. Свихме си цигари, запалихме ги и сега пушим. Поприказвахме си. Кучетата обикаляха през това време около нас. Да смятаме, че заекът

сега седи в кресло и се забавлява, като ни гледа през очила, струва ми се, е рисковано. На вас не ви ли се струва рисковано?

— Струва ми се — съгласи се капитан Агапие. — За да докажа, че съм искрен, ето; ще преметна пушката през рамо. Но вас ви моля да бъдете внимателен, защото зверчето ще изскочи изпод краката ви.

Катарамата подхвърли лениво, както му беше навик това толкова необикновено съобщение, но Кантакузин от изумление помисли за миг, че трябва да захвърли пушката и да вдигне към очите си цигарата. Успя обаче да се овладее и захвърли цигарата. Заекът бягаше покрай един синор.

— Най-напред трябва да го напсувате наум... — посъветва го Агапие. — Сетне да се прицелите пред муцуната му.

Кантакузин се развесели от тези мъдри думи, но се отказа от грубата словесност като недостойна за едно име с герб и за един доктор по право, завършил в Париж; а майор Ортак, въпреки че бе решил в себе си да бъде спокоен и с изострено внимание, не свари да захвърли цигарата си и да снесе пушката от рамото си. Прекрасната английска пушка на господин Лай даде очаквания резултат от огромно разстояние.

Майорът и капитанът останаха със зинали уста.

— Ето, това се казва пушка... — измърмори Агапие. — И какъв майсторски удар! Заекът се преметна през глава и замря под бъзака.

Заекът наистина се бе преметнал и бе паднал под бъзака също като в ловджийските блянове, които Кантакузин от толкова години лелееше в есенните дни, когато вървеше покрай нивите и стърнищата. Досега ги бе лелеял за удоволствие; сега в него разцъфтя радостта от сбъдването им. Изведнъж се почувствува сигурен в себе си, като че ли се бе преместил на друга плоскост на живота.

Разбира се, крехкият инструмент, който държеше в ръка, всякога бе имал тази сила, но му бяха необходими специални обстоятелства, за да я прояви. Той едва сега се бе нагодил към него и към околната природа и бе навършил чудото. Едва сега доказва, че е истински „Босуъл“ и наведнъж си изплати парите.

— Вие разбирате ли — обърна се той към другарите си, — разбирате ли вие, че това е като една нова младост? Досега се съмнявах в самия себе си. Сега вече не се съмнявам. Аз и моята пушка едва сега сключихме съюз.

Мъчеше се да им обясни с думи и възклицания това, което не можеше да обясни. Чувствуваше как в него се надигат скрити сили и възможности. Агапие Катарамa и Ортаk го слушаха с твърде напрегнато внимание и от време на време се споглеждаха, констатирайки и двамата безмълвно, че на принца му хлопа едната дъска. Хлопа му една дъска, и то в най-хубавата част от неговото същество. Интелигентен е, културен, изискан, но му хлопа едната дъска. Нищо. В замяна на това пък има хубав тютюн.

— Заповядайте, господа, свийте си цигари. Защо да не кажа, че съм радостен от тази случка? Признавам ви, много съм радостен! Това е моят трети заек, ударен от съвсем необикновено разстояние, както виждате. По-право казано, вторият.

Агапие още се чудеше. Наистина разстоянието беше изключително голямо.

„Независимо от разстоянието — добави той на себе си, — Султан трябва да е много по-учуден от нас.“

Но Султан не изглеждаше по-учуден от друг път. Донесе заека в краката на господаря си, убеден, че всичко се дължи на него и че пушката няма никаква заслуга. Давайки възможност на другарите си да се възхищават на кучето колкото си искат, господин Лай се обърна към слънцето и го видя да сипе златна мъгла над града. Не полъхваше никакъв ветрец. Далече, в неподвижното огледало на яза, се отразяваше едно лазурно небе, разкриващо се като нов хоризонт на някакъв омагьосан остров от друг свят. Кантакузин си помисли, че изживява един неповторим час от живота си, един изключително нежен миг, преходен като всички радости. Без да съзнава добре защо, пожела да има до себе си някого. Без съмнение жена. Но нито една от тези, които бе обичал без плам по време на твърде вялата си младост. Дори и последната си приятелка: интелигентната, капризна и малко смешна госпожа Арджинтар, съпругата на генерала. Тя беше доста интересно същество, на което сякаш не смееше да повдигне булото. Все още я желаше непозната по много причини. Странен му се виждаше самият факт, че неговото вътрешно чувство бе създадо тази неясна илюзорна сянка.

— Вие, господа, все още ли държите да отидете на прелога на хълма? — запита той изведнъж с уморен глас.

— Ама как, принце, вие няма ли да дойдете с нас?

Кантакузин въздъхна.

— Трябва да се върна по-рано в града.

Двамата ловци се спогледаха.

— Но непременно трябва да отпразнуваме това изключително събитие — добави той с добродушен смях, — защото, да ви призная самата истина, то е първото.

— Не е възможно! — уплашено извика майор Ортак.

— Възможно е — съгласи се Агапие. — Защо да не е възможно? Първото е, но не и последното.

Кантакузин погледна с благородство и признателност най-високия в света човек. Застанал срещу слънцето, главата му стигаше чак до небето.

— Значи, драги мои господа — завърши той, — очаквам ви у дома си веднага щом се върнете.

Извади патроните, праметна пушката през рамо и се канеше вече да тръгне към долчинката, дето беше кабриолетът, когато чу Агапие Катарама да кашля зад него. Двамата му другари се бяха приближили за миг един до друг, за да се посъветват. Майорът, свел чело до рамото на Агапие, а Агапие наклонил глава към майора.

— Има ли още нещо? — запита господин Лай.

— Има... — отговори капитанът. — Ние първо на първо ще се отбием в една благословена кръчма. С ваше разрешение, принце, защото се връщаме зажаднели и прашни. Моля ви се, не се сърдете! У вас се чувствуваме май неудобно... Имаме си и ние едно първокласно заведение и стаичка, където сме си сами...

— Имате ли си такова нещо? — засмя се Кантакузин. — Струва ми се, че и на мен ми е известно това прочуто място.

— Да, принце, мястото се нарича „Седемте момичета“. Виното е хубаво, флейката на скара е още по-хубава, а госпожица Ципра би страдала извънредно много, ако не види майор Ортак. Между тях се е завързала нечувана любов.

Кантакузин се смееше. Смееше се с удоволствие, защото всичко в тоя час беше хубаво. Знаеше мястото за развлечения на мъжкия елит на града, познаваше не само госпожица Ципра, но и нейните сестри, шест на брой, всичките гъстовежди, с черни очи и черни като гарван коси. Приличаха си не само по това, че бяха сестри, но и по еднакво силния парфюм от мускатово дърво, в който смътно се долавяше и

миризма на газ. При други обстоятелства той безспорно би сбърчил тънкия си нос на такова едно предложение, но от няколко минути бе вече окончателно навлязъл в категорията на ловците и бе задължен да се съгласи с тяхното място на събиране.

— Добре, може и аз да дойда — заяви той, — във всеки случай ще ми доставите удоволствие да пиете кафе у мен.

---

[1] Велик болярин, висш сановник, отговарящ за правосъдието и вътрешните работи на страната. — Б.пр. ↑

II

Господин Лай се престори, че не забелязва учудването на слугата, който ококори очи в сянката на върбата и пое заека от ръката му. „Без съмнение — усмихна се той в себе си — моите другари, каквито са си подлички, са си помислили, че искам да вляза в града по светло, за да видят хората какъв подвиг съм извършил. Спогледаха се многозначително. Ще ме видят да влизам с едно клето убито зверче. Ето от какви дребнави неща са изградени някои човешки радости.“

— Струва ми се, че и ти се радваш, Костаке — обърна се той към слугата.

— Радвам се, ваша светлост, защо да не се радвам?

— И ти си един хитрец, Костаке! Добре, ще получиш бакшиша, за който си мислиш.

Костаке вдигна ръка към късавото си лице и сподави в шепа мълчаливия си смях. До него на седалката съвсем сериозен и важен седеше Султан. Костаке нагласи пушката по-добре и сложи дивеча на по-видно място. Щом минаха бента, Лай шибна коня. Градът беше близо и се очертаваше върху величавото зарево на залеза.

Кантакузин вдигна още веднъж както много други пъти очи към неприятния изглед, който му предлагаше този град без форма, без план и без физиономия. Най-чудното в такива мигове му се струваше фактът, че е могъл да живее тук цял един човешки живот. Как е станало това, още не разбираше. Толкова пъти искаше да избяга, а година след година минаваше и той все чакаше примирено. „Така умират някои хора в забравени кътчета на света...“ — въздишаше той.

Не стига това, ами се бе нагърбил да опише подробно и с обяснения този агломерат. Вместо да се махне и никога вече да не го види, никога, до смъртния си час, той го дели и подразделя, гледа го в анфас и в профил, измерва му пулса, слага му диагноза. А най-простото беше да се махне оттука. Да беше поне само спомен градът на неговото детство — смътен спомен, който една въображаема експлозия връща във вечния мир!

Но уви, не е спомен. Действителност е, и то миризлива.

От Броскърие^[1] и от мочурищата около яза на Коцила нагоре към билото на хълма се трупаха едно през друго селищата, бягаха от влагата, така че водните площи, гледани отгоре, се виждаха да блестят отдалече. Вероятно след като са забелязали от хълма тези чудни огледала, гражданите са решили, че няма да е лошо да прокопаят няколко кладенеца. И извикали от село майстори, които с вещина и прастари средства свързали подземните запаси с жаждата отгоре. Всички били доволни, най-вече защото освен божията вода тук-там по кръчмите се намирали и достатъчно добри вина от Долна земя^[2]. Една чудновата болярка, леля на Кантакузин, завещала пари за направата на чешма до кметството. Гражданите идваха до чучура повече за развлечение, но не разбираха какво практическо значение можеше да има той. Единствената обществена баня беше на евреите, защото така повеляваше вярата им. Капитан Катарам и майор Ортак я смятаха за необходима и поради това, че евреите имаха нужда от миене. Смееха се много весело, след като стигнеха до тази истина и най-вече след като те самите се обявяха за ратници на вътрешната баня с греяно и негреяно вино.

Беше тъкмо в навечерието на един от тези дни, когато голямата пещ на ритуалната баня се загряваше. Кантакузин видя още веднъж босоногото и дрипаво момче, един от онеправданите потомци на Израел, да обикаля улиците и сокаците и да дрънка един хлопатар. Разгласяването на събитието беше наистина забавно, но православната част на населението не му обръщаше никакво внимание, нито му придаваше някакво значение. На нея ѝ беше съвсем безразлично за съществуването на такова заведение. Освен това всеизвестно е, че евреите разпънаха на кръст нашия бог Исус и следователно никаква баня на тоя или на оня свят не може да ги измие от греха им.

Господин Лай се усмихваше, като за хиляден път установяваше географията на своята скука.

В центъра на града, по главните пътища, които се кръстосваха и водеха към други краища, бяха наредени дюкяните, повечето собственост на тия, които ползуваха банята, и в които имаше всякакви стоки, необходими за селяните. Около тези улици и около бариерите, от които тръгваха големите селски друмища, се трупаха махалите на

Саваот с паянтовите къщурки, дето гъмжеше неспокойното, бедно и трудолюбиво население на гетото.

В друг район, дето властвуваха няколко църкви и сградите на префектурата, на кметството и на прогимназията, се пресичаха няколко по-чисти улици с къщите на големците на градеца, потомци на западнали боляри и на неколцина съмнителни богаташи, чието потекло беше от ония махали. Донякъде мразени, до известна степен снизходително понасяни, без политически права, без служби, те нямаха друг начин да живеят, освен да гледат да забогатеят. Все още бяха тясно свързани със своята общност и с голямата синагога, но поддържаха връзки и с християните и сред обществото на този средищен град бяха най-осведомените по политическите събития на времето и най-вече с курса на борсата. Тази своя осведоменост те дължаха на няколкото екземпляра от Нойе Фрайе Пресе, които пристигаха от Виена всеки ден и които чиновниците от пощата прелистваха за миг и ги захвърляха презрително.

Ученолюбивата младеж и някои от жените и девойките на това финансово благородничество говореха правилно на местния език, макар и малко напевно, и бяха в течение на всичко ново, което се появяваше по книжарниците в Яш и в периодичните издания на страната. „Можеха да дават на Дарня Мазу — злъчно мислеше Кантакузин — книги за четене не само на тукашния език, а и на западни езици.“ Така че бяха допринесли за истинското интелектуално опорочаване на най-забавното и мило същество в града. Това бе станало незабележимо и скромно, за да не би светът на Дария Мазу да се почувствува оскърбен в примитивната си гордост.

Този съвсем отделен свят живееше сред плодни градини в северните и западните махали. Там бяха владенията на старите земеделци от някогашните покрайнини. Сега по-голямата част от тях бяха напуснали съсловието на ръчния труд, уверени, че са се издигнали на едно по-почтено стъпало. Почти всички от младото поколение заемаха служби в различните държавни учреждения. Неколцина от първите пионери на пачето перо бяха стигнали вече края на кариерата си и сега предъвкваха последните си дни в жалък пенсионерски покой, поддържайки предизвикателно навика да си пият кафето и тютюна в креслото на чардака. Там все още живееха и неколцината земеделци, които гледаха млечни крави — преходен

елемент, както и част от занаятчиите дърводелци и зидари, сериозни клиенти на кръчмите.

Ловецът бе отпуснал свободно коня си. Не бързаше. Щеше да стигне навреме, огрян от ярката златна светлина, в която играеха леки пращинки. Наближаваше празните места, където по време на есенните дъждове ставаха ужасни калища. Тогава пясъчните и глинените кариери се изпълваха с вода и нощем ставаха капани за сенките, които излизаха от кръчмите и на зигзаг поемаха пътя на съдбата. Обикновено насреща им излизаха кучета, които с лая си ги извеждаха от опасността. Тези безброй кучета от различни породи и големини, истински фантазии на зоологията, се намираха и сега на това място. Имаше тук и телета, и прасета, и силна врява на деца от най-различни народности. Гологлави, босоноги, с по две кърпи — една отпред, друга отзад — вместо дрехи. „Тук мястото е подходящо за общински театър — мислеше Лай. — Тук се разполагат шатрите и павилионите, където Васиlake^[3] играе по времето на големия летен панаир. Тук се изхвърлят сметта и лешовете; по-голямата част от животните, които ровят тук, изпълняват службата на санитарии. Но въпреки това лете глутниците от палета и песове се превръщат в скитащи опасности, така че от време на време общинарите с малко разноска сключват договор с някой индивид без националност, като му отстъпват кожите на тези приятели на човешкото общество.“

Като стигна до този момент на впечатленията и мислите си, господин Лай изпита чувството, че за втори или трети път у него се пробужда оня неясен образ, който бе пожелал да известна степен безсмислено да има до себе си в най-приятния миг на деня, когато бе сключил съюз с английската си пушка.

Да не би да желаше да види онова незначително и все пак толкова симпатично девойче? Или, по-точно казано, да не би да желаше това девойче да го види в новото положение, което си бе извоювал в съсловието на ловджиите? Кантакузин се засмя на собствената си суета. Наивник беше, ако си въобразяваше, че неговата ученичка има други мисли, различни от мислите, които ѝ диктуват полът и възрастта. И все пак тя беше мило същество. Господин Лай беше склонен да я удостои и с по-хубав епитет. Наистина тази девойка, на име Дария Мазу, се отличаваше коренно от „географията“. Имаше изтънчени музикални и литературни наклонности, знаеше какво е

театър, макар никога да не бе ходила на театър. Знаеше, че има един цивилизован свят, без да го познава и без надежда, че ще го опознае някога. Потомка на посредствени махленци, с малка зестра и херметически затворен хоризонт, тя не можеше да има друга съдба освен тази, която и беше предопределена. Без съмнение трагична. Може би щеше да е по-добре, ако бе останала в своя свят.

Господин Лай не си спомняше много добре по какъв именно начин тази девойка от провинциалното градче бе навлязла в неговата среда. Бе я открила госпожа Арджинтар. След като се позанимава известно време с нея, му я представи като едно малко чудо. Тя я изтръгна от ужасната и посредственост, запозна я с елементарните понятия на един друг стандарт на живот, стана нейна учителка в истинския смисъл на думата и я въведе в света на един културен език. Когато я чу да чурулика на френски, накара я да разучи на пиано една сонатина. Какви опити си правеше госпожа Арджинтар? „Това е едно благодеение, продиктувано от твоята скука“ — постави диагноза на приятелката си господин Лай и ѝ оказа пълна, привидно съвсем безкористна подкрепа. Госпожа Арджинтар изглеждаше възхитена от постигнатите резултати; господин Лай Кантакузин беше по-малко възхитен. Всъщност девойката му харесваше, защото беше млада, хубавичка и доста жива; така нареченото „обучение“ според господин Лай беше по-скоро някаква реакция от страна на госпожа Арджинтар, отколкото смислено занимание. Нейното присъствие доставяше удоволствие на господин Лай, защото в хубавите ѝ очи четеше възхищение от неговата собствена особа.

Тук, на това празно място, разправяше тя, била присъществувала на първото зрелище. Друг, истински театър не бе имала възможност да види. Била момиченце на девет години. Дошла заедно с другите деца от махалите. Скрита зад една къща в края на града, наблюдавала с широко отворени очи брадатия черен човек, с когото общинските управници сключвали от време на време договор. Той вървял тихо, гледал крадешком към местата, дето се спотайвали кучетата, и приготвял примката. Подире му се трупали сюрня деца. От улички и сокаци се носел лаят на кучетата, известяващи със загадъчни интонации на събратята си името на убиеца. Изведнъж се показал песът, чийто час бил настъпил. Бил някакъв глупав мелез, ленивец и гладник. Щом усетил опасността, отскочил настрана, но примката го

застигнала, хванала го, дръпнала го назад и го търколила в праха. Децата надали хоров крясък, после мълкнали, слушали ударите на тоягата и стихващото квичене и гледали без жал страшното мятане на кучето и кървясалите му очи, извърнати към смъртта. Момиченцето стояло на мястото си, разтърсвано от отчаян плач. Шествието преминало през облак прах и светлина и се отправило към тези ями, където трябвало да се извършат последните операции. Тук, след като отстранял излишните части, черният човек си прибирал възнаграждението, което му се полагало за службата. Неговият дебнещ поглед на убиец, бе споделила девойката, я измъчвал много време насън. През следващите години, щом чуела зловещите призови на кучетата, бягала да се свре на някой дюшек в някое къоше и едва след дълго време дръзвала да се покаже на светло.

Макар да размишляваше и да мечтаеше, Кантакузин забелязваше всичко, каквото ставаше наоколо му. Не беше много изненадан, когато видя на горния край на улицата близо до градската градина една пъстра група с украсени с цветя шапки. И друг път се бе случвало да му се сбъдват срещи, които желаше. Имаше добро око. „Ловджийско око“ — смееше се той в себе си. Беше сигурен, че в тази младежка група ще срещне и Дария Мазу.

Бяха само две девойки. Едната беше наистина неговата миловидна ученичка. Беше доста елегантно облечена със сивопепелява рокля и украсена с червено шапчица. Движенията ѝ бяха изискани, погледът смел. Не беше твърде хубава, но правеше впечатление.

„Има нещо, което те хваща за сърцето — въздишаше Лай. — Тази девойка с великолепни очи е осъдена на нещо по-лошо от смъртта. Господ е вложил в нея елементите на друго развитие. И въпреки това утре ще стане съпруга на някой писар от префектурата.“

Кантакузин не обръщаше никакво внимание на тази категория хора. Според неговата теория за местното население служителите във всички държавни учреждения заемаха една нечиста зона. Той приемаше, че това може да е и предразсъдък, че може и да греши, но по-добре се чувствуваше с роднините на Ева Голдман, приятелката, с която нея вечер Дария Мазу беше излязла на разходка, отколкото с откъсналите се, отчуждили се от селския живот хора. Доста интересно същество беше и госпожица Ева; имаше свой, индивидуален маниер да отваря широко очи, когато говори. Но най-вече притежаваше

качеството на добра приятелка. Беше обожателка на неговата ученичка. Следователно ловецът насочи най-напред цялото си внимание към госпожица Ева и се осведоми за нейното драгоценно здраве.

— Госпожице Ева, вие сте очарователно същество — заяви той, като слезе от кабриолета.

Дария Мазу се смееше развеселена. Отношението на Кантакузин към младите жени в града беше нещо като благородническа привилегия, условност без фактически последствия. Изричаха се изящни слова и изпълнени с кокетство благодарности. Пролетта следваше своя ход, а Кантакузин стоеше в зоната на първата есенна слана.

Имаше нещо очарователно и същевременно печално. Господин Лай обърна засенченото си от някаква мисъл лице към тази, която наричаше своя ученичка. Тя имаше големи кафяви очи и венец от кестеняви коси. Смееше се със ситни бели зъбки. Чакаше и тя комплиментите му и по никакъв начин не искаше да погледне заека, който Кантакузин държеше в ръцете си.

— Ударих един заек... — заяви той.

Тя се изплаши. Очакваше друго. Възкликна със съжаление към клетото безжизнено животинче. Кантакузин се почувствува до известна степен разочарован, но все пак остана с убеждението, че през този следобед се е случило едно от най-значителните събития в живота му. Жените обикновено се вълнуват от други впечатления и занимания. Най-вече тези, които не са жени, а женички. Аглая Арджинтар, разбира се, ще го помоли да ѝ разкаже в подробности случката.

— Кажете ми, госпожице, какво сте чели, какво сте свирили и какво сте мислили? — запита я той с преувеличена любезност.

Тя го загледа внимателно. Намираще нещо неестествено и малко смешно във вида му. Господин Лай също разбра, че е по-добре да бъде сам с неясните си представи, сбогува се вежливо с момичетата и се качи в кабриолета. Чу подире си тънки смехове и за миг се почувствува оскърбен, после се усмихна снизходително и пристигна спокоен у дома си.

„Що за град е тоя? — продължи той монолога си, като разгръщаше географията на собствената си мизерия и се мъчеше да се отърси от безпокойството, което опипваше глъбините на душата му. — Спуска се нощ, намираме се в град, а човек е принуден да се остави да

го води инстинктът на животното или да налучква пътя с тояга като слепците. Градската управа създаде осветителни пунктове, които се наричат фенери; но обикновено те не светят, било защото в календара пише, че ще има луна, било защото са им откраднати шишетата, или пък се е свършила газта в склада на общината. Това нямаше да бъде от голямо значение, ако махленските улички не криеха ями и капани. Тези осветителни пунктове имат и друга особеност. Променят местата си всеки път, когато се смени правителството и дойдат нови общински съветници.“

Кантакузин се смееше в настъпващия здрач. Костаке слезе и отвори портата. Скоро готвачката прие тържествено заека. В стаята на господаря, която гледаше към улицата, се появиха веднага два светли четириъгълника. Тънката сянка на Кантакузин се показва след малко в редингот, по модата на времето. Той бързо се бе окъпал, бе напръскал прошарената си коса с благовонна вода; сега пожелаваше добра вечер на приятелите си, тоест на наредените в библиотеката книги, на няколкото гравюри и на пианото.

„Ето отклици и останки на един живот от друг свят — въздъхна той безгласно. — Какво търси всичко това тук?“

И се поклонил към тях иронично.

„Ние сме анахронизми. Нашата функция е да изчезнем. Но това ние няма да направим, докато не изпълним един дълг на отмъщението — да разкрием на света и на историята истината.“

Изтегли едно чекмедже и прелисти разпилените бележки. Както много пъти и сега изпита желание да се залови за работа. Размишленията и леността бяха неговите най-очевидни удоволствия. Бяха неоценимо семейно качество, заплатено с пълно разпиляване на един голям имот. Но тази вечер беше обещана на другарите му ловци. Освен това леността и размишленията му причиняваха известно недоволство и недоумение, които напразно се мъчеше да преодолее. Те бяха в него и като змийчета надигаха нагоре глави.

Започна да се разхожда възбудено из стаята. Не би ли било добре, запита се той изведнъж, да види един нежен профил да стои на високия стол пред пианото и да гледа към ценните подвързии на някои книги, които се намират само тук и в няколко библиотеки на запад? Но той няма право да я приеме, тя няма право да влезе тук. Тя е пленница не само на предразсъдъците и на един груб свят, но и на възрастта и на

душевната си чистота. Ето как на бунището може да израсне едно цвете и градинарите с нечисти ръце успяват да му придадат девствен блясък. И той е един от градинарите. Първият е Аглая Арджинтар. Тази дама с възромантични пориви и доста закръглени форми твърде често бе сядала на това празно сега място, когато щорите на прозорците бяха грижливо спуснати. Но той вече не я желаше там, въпреки че сигурно все още я обичаше.

Другарите му по лов не закъсняха много. Пристигнаха с тропане и го изгледаха косо.

Кафето беше готово; мадам Роза го поднесе веднага, като остави до него бутилка ром.

— Пихме едно вино, дето никъде го няма, и ядохме едни флейки, екстра... — обясни задъхан майор Ортак. — Още можехме да останем, но трябваше да дойдем: дадохме дума. В целия град се е разчуло за заека.

— Гледай ти — съгласи се Кантакузин, — вероятно всички се радват. Да не става дума да ми организират и банкет?

Катарамата пиеше тъжно кафето си. Непрекъснато го доливаше с ром и все не можеше да го свърши.

— Добре, добре! — заяви той. — Ще ви кажа една новина, принце — добави той след малко. — Спипах госпожица Ципра в едно къоше и ѝ направих и аз любовно признание. Очаквам пристъп на ревност от страна на господин майора.

Ортак махна великодушно с ръка.

— Кафето наистина беше хубаво — заяви той.

— Ако желаете — усмихна се Кантакузин, — имам и чаша вино, малко по-добро, отколкото при „Седемте момичета“. Мадам Роза може да ни приготви набързо нещо печено. Зная, че в подобни обстоятелства атмосферата играе важна роля. Аз не мога да ви предоставя на разположение нито дяволитите очи на госпожица Ципра, нито музиканти. Но все пак ви съветвам да вкусите виното и да опитате печеното филе. Ще положя усилия да ви правя компания, защото тази вечер още не съм ял.

— О, щом принцът още не е ял, тогава аз съм на разположение на негова милост — заяви бързо капитанът.

Минаха в трапезарията и скоро, след известен брой чаши, Катарамата се отърси от печалното си настроение и се въодушеви.

Направи няколко патриотични изявления, на които майор Ортак не даде желанието отговор. Майор Ортак изглеждаше по-замислен и по-уморен. Тогаваше Катарама се обърна към принца. Кантакузин му отговори. Двамата се чукнаха още по веднъж.

— Аз бих могъл да кажа, че желая да си хапна още от печеното... — призна капитан Агапие.

— Разбира се! — веднага отвърна господин Лай и плесна с ръце. После, изпаднал във възбуждение, с твърде бистро съзнание, на каквото се радваше най-вече в такива късни часове на нощта, той започна да се разхожда пред партньорите си и да се съсредоточава в главното си занимание.

Ортак бе свел чело на края на креслото.

— Ох, мале мила! — въздъхна Катарама и се доближи до него. — От което се страхувах, на него налетях. Навярно принцът пак ще ни държи някоя от своите лекции.

— Може би ви отегчавам малко? — склочи вежди Кантакузин. — Възможно е. Но моля ви, смятайте, че не се отнася до вас, вие носите стари имена на разеши^[4]. Позволете ми да ви направя една номенклатура на всички жители на тази улица. До известна степен тя е национална и християнска улица. На номер едно живея аз. Но както знаете, аз съм византийски потомък. Отсреща на номер две е заместник-кметът Алеку Михайлов. На номер три — адвокатът Николаиде. На номер четири — инженер Артур Фе. После идва доктор Барбони. На тази улица живее още и аптекаря Гронау. Пребройте всички. Бих искал да ми донесете в отделни епруветки кръвта на всекиго.

— Опазил ме господ! — въздъхна пак Катарама.

— Да ми донесете в отделни епруветки тяхната кръв — настоя Кантакузин. — Тук в тоя чисто молдавски град има една девойка — продължи той. — Мога да ви кажа коя е. Госпожица Мазу. Тя ми разказа една друга забавна случка...

— Как друга случка? — прекъсна го Агапие и погледна майора. Като го видя полузаспал, се успокои. — Как друга случка?

— Да, друга случка, та тя ми е разправяла много случки. Става дума за едно събрание и някакви изявления на тези непримирими местни жители. Но да оставим това и да погледнем по-отблизо тази сбирщина, която, както знаете, аз наричам варварски бивак. Бих могъл

също така сполучливо да го нарека космополитичен бивак. Събрали са се всички тук, организирали са се някак си, за да ограбват орачите, и са се включили в общия ред на държавата. Какво правят всъщност тези хора? Едни продават, други купуват изгодно, трети дават пари с лихва. Други дезертират от земеделието и се срамуват от родителите си — белодрешковци, мразят селския труд и презират старите порядки на едно примитивно общество, чиято сила е заложена в неговото устройство. Разположили са се тук като в стан на недоумението. Знаят само да драскат в тефтерите думи без всякакъв правопис. Знаят да четат само вестник: понякога се отказват и от него. И в резултат на това, което е могъл да смели техният разум, стигат до заключението, че първо на първо не съществува бог, че светът не е създаден за шест дни, че заклинанията са глупости и че гръмотевицата е електричество, сиреч нещо безсмислено. Смеят се, когато я чуят, и гледат иронично жените, които се кръстят от страх. Изпитват презрение към всичко, което не познават. Тяхната литература се намира по тютюнджийските будки и се нарича „Парижките потайности“. Освен евреите, изтънчени и коварни хора, тук живеят и някакви болярски потомци, отчуждени от всичко и в твърде смешно положение, какъвто е случаят с мен например. Не е необходимо да протестираме. Разбирам, че се отегчавате, но ще ви задължа да послушате още малко. Е, добре, социалното спокойствие на този град е толкова изкуствено, че ако държавата не плати заплатите, ще стане истинска катастрофа. Ако търговците затворят дюкяните си за три дни, градът ще получи сърдечен припадък. Още нещо. Това окръжно селище, както и други градове в Молдова, може да консумира месо само благодарение на еврейската общност. Хахамите според своите обреди избират определени животни и определени части от животното за жертвоприношенията си. Израел консумира кашери^[5] предната част на животното. Всичко, което не е кашер, и задната част на животното отиват за задоволяване нуждите на населението, което е предмет на моите занимания. Има и нещо по-лошо. Моите хора с цялото си високомерно невежество не успяха да научат през краткото време на учението си елементарните действия на аритметиката. Никога не гледат на заплатите си по счетоводному. Не са в състояние да съберат две числа и да направят една равносметка. Презрените галицийски евреи по време на вековните си страдания са се научили да ядат само

от лихвите си. В деня, в който спечелят значителната сума от четиридесет и пет сантима, те заделят настрана пет сантима с процент. Тази проста система ги прави милионери. А хората на негово величество, нашия крал, са намерили начин да харчат всеки месец малко повече, отколкото е заплата им. Като следствие, за да покрият дефицита, следват сложни операции на заеми, които се наричат шконто на заплата, с редовна квитанция и с лихва от десет бани на един лей седмично. За затвърдяването на подобна финансова операция се прибавя и един гуляй с цигулари под покровителствения поглед на госпожица Ципра. Всъщност заведението на госпожица Ципра е абсолютно необходимо, защото замества театрите, концертите и библиотеките. Театър, концерт, библиотека? — пита ме цял един народ. Всичко това са глупости. Следователно в заключение ще кажа: тук живеят щастливи хора, защото нямат никакво занимание, единственият нещастник, който си поставя проблеми за разрешаване, съм аз. Всички си карат живота леко и без аритметика; аз единствен си измислям най-различни злини. Направих и грешката, че вдъхнах същото това неспокойствие и в душата на една клета девойка, пред която сега нося отговорност. Какво искате да прави тя сред такъв свят? Как искате да уравни живота си, когато това, което ѝ трябва, е отвъд нейния хоризонт?

Капитан Агапие въздъхна и изпразни чаша вино:

— За същото лице ли става дума, принце?

— Да, думата ми е за Дария Мазу. Какво искате да прави тя в този град? Вас питам. Какво искате да прави?

— Да не прави нищо, принце. Да се омъжи.

— Казахте ли нещо? — възмутен се обърна Кантакузин.

— Казах, принце. Дори ще се омъжи. Можем да разговаряме свободно, защото майор Ортак спи.

— Невъзможно! Невъзможно! — извика принцът. — Не ми приказвайте глупости!

— Съвсем не говоря глупости. Бих хапнал още малко от сиренето.

— Заповядайте.

— Съвсем не говоря глупости. Научих тая новина днес от господин майора. Щастливият печеливш е именно той. Няма какво да

се каже. Момичето е от добро по-добро. Не берете грижа, принце, ще намери, каквото ѝ трябва.

Кантакузин стоеше като вдървен. Пред очите му притъмня. Махна кратко с ръка в знак, че е завършил беседата си, седна бледен на стола и обърна поглед към съседната стая, където бяха пианото и библиотеката. Но в случая оттам не можеше да му дойде никаква помощ.

---

[1] Жабуняк (рум). — Б.пр. ↑

[2] Южна Молдова. — Б.пр. ↑

[3] Васиlake — панаирджийски палячо. — Б.пр. ↑

[4] Особена категория свободни селяни, които са владеели земята си в общини. — Б.пр. ↑

[5] Кашер — месо от заклан добитък, годно за ядене според религиозните изисквания на евреите. — Б.пр. ↑

III

Мадам Роза беше въплъщение на женската преданост. Без съмнение това ѝ качество беше вродено; обичаше господаря си с въодушевление; но ни за миг не забравяше, че доста високата ѝ заплата зависеше от доброто физическо състояние на „гуспудина“. Този господин трябваше да живее, обграден от такива нежни грижи, че да си спомня и след смъртта за мадам Роза. Човек, който през дългите зимни вечери непрекъснато пише нещо на късчета листове и чете толкова книги, които му идват от чужбина, не може да забрави да изготви и едно хубаво завещание. И не може в това си завещание да пропусне най-преданата си слугиня, която му замества и родители, и братя. Този „гуспудин“ е сирак; тук няма вече никого от неговия род; а по други места има само далечни роднини, с които се среща съвсем случайно в разни кътчета на земята. Всеки миг от живота си този сирак на четиридесет и осем години трябваше да вижда около себе си най-съвършен ред и чистота, която да блести като злато; кафе с мляко, каквото не се пие никъде, ядене, приготвено специално за неговата нежна природа по предписание на доктор Барбони, всякога готова баня и легло, което мирише на чисти чаршафи. Истинско нещастие, значи, би било не да умре, а да загуби паметта си. Предаността на Роза бе свързана с факта, че нейният господар имаше в библиотеката си немски книги и от време на време ѝ отправяше по някоя и друга дума на един език, който ѝ напомняше за нейния галицийски град. И мадам Роза беше сирак на възрастта на господина и знаеше да цени не само щрудела и печеното. Сантименталната връзка имаше и друга една страна: контрастът. Господарят беше висок и тъничък. А измеренията на мадам Роза бяха повече на ширина.

Въпреки това тя беше пъргава жена. Докато Кантакузин се намираше още в банята, тя с чевръсти движения разтребваше спалнята и библиотеката и се придвижваше бързо от едно място до друго. Леглото беше разхвърляно: в пепелника на масичката имаше твърде много цигарени угарки; друга купчинка имаше и на бюрото. Книжата

тук бяха в безпорядък. Отвъд бяха захвърлени книги до леглото. Това нещо не се нравеше на мадам Роза. Нейният господин имаше някаква грижа.

Докато отваряше прозорците да влезе свежий въздух на есенното утро и бързо редеше всичко, като разбухваше възглавниците с длани и блъскаше пухения юрган с яд, шетайки напред-назад, тя поглеждаше остро към портрета на една хубава, макар и малко възпълничка жена, сложен на пианото и обърнат към светлината. Мадам Роза ѝ се изплези и ѝ отправи няколко неприятни думи, измърморени на нейния тевтонски диалект.

Като чу стъпки, бързо се оттегли, но остави вратата открената, така че да може да надзърта. От това място много неща бе видяла тя. Наблюдаваше и сега и се мъчеше да постави диагноза. Струваше и се, че не ще да е някакво физическо страдание. Господинът изглеждаше само уморен, имаше съвсем леки сенки около очите. На нея така ѝ изглеждаше по-красив, но жените са проклети и искат от мъжете друго, не засенчени очи. Затова тя не можеше да търпи фотографията от пианото. Фрау Арджинтар трябва да е проявила пак някой каприз.

В определеното време поднесе кафето. Поля цветята на прозореца.

Кантакузин не ѝ отправи нито една усмивка, нито една дума. Такова нещо се случваше много рядко. Тялото на мадам Роза се изду още повече от хулите, които тя сипеше, примесени със сълзи, до кухненската печка. Избърса очите и носа си с престилката и се замисли. Може би фрау Арджинтар да е изневерила на господина и да го е изоставила. В такъв случай не беше никакво нещастие, а добра вест. И мадам Роза извади от джоба си огледалце и огледа приятната си усмивка.

Господинът излизаше. Погледна я и каза:

— Роза, изпрати Костаке подире ми на пазара.

Значи, нищо не бе се променило в живота. Хората ходят, говорят и се хранят.

— Разбрах, господине — отговори тя, кимна и направи реверанс.

Кантакузин излезе на улицата, зави по разни малки улички, стъпва по късове от тротоар, прескача калища. Това беше неговата стара географска битка. Въпреки че дълбоко презираше това несполучливо подражание на столицата, все пак се съгласи, че има

нещо живописно в тая смесица от безредие и изящна вечна светлина. Над всичката тая преходна пошлост плуваше златна мъглица.

Отдалече видя господин Василика Мазу, бащата на Дария, и старателно го отбягна. След като даде на търговците от пазара нарежданията си, остави Костаке с огромния кошник и се върна към махалата на богатите. Спря се до една кокетна къща с балкон и градинка. Кокетен вид ѝ придаваха цветните лехи и увивните растения, цветните глобуси и жената със свежо тяло и много живи черни очи. А стаите се нижеха настрана и навътре без всякакъв стил. Впрочем в тази част на земята жилищата се строяха набързо от дърво и пръст. Щом настъпи друго годишно време и ти затрябват още три-четири помещения, накарваш селяните да ти ги издигнат и циганите да ти ги варосат. Единствената истинска тяхна красота я създаваха пожарите.

Истина е, че тези къщи не са съвсем безинтересни — продължаваше размишленията си Кантакузин, — особено в подобни есенни утрини, когато жената, която те обича, те очаква и ти се усмихва с една късна роза в ръка.

Госпожа Арджинтар го остави да ѝ целуне ръката, в която държеше розата, и го погледна внимателно.

— Какво има? — запита го тя.

— Нищо — отвърна Лай Кантакузин. — Вероятно се познава, че не съм спал добре.

— Наистина. И защо, моля ви да ми кажете, хората не спят добре?

— Понякога защото чакат напразно, скъпа госпожо.

— Скъпи мой господине, представа нямате какво удоволствие ми доставят вашите думи.

След тази размяна на любезности, които Кантакузин сметна за безсмислени и в пълно несъответствие с неговата „география“, госпожа Арджинтар забодя розата в бутониерата му и двамата се изкачиха на балкона по двете дървени стъпала.

— Да се скрием малко от очите на съседите — каза тя спокойно. — Ако бяхте дошли четвърт час по-рано, щяхте да заварите генерала.

— Излезе ли?

— Да. Би се радвал да ви види, да ви поиска съвет във връзка с операцията на крака си. Не е много стар и аз вярвам, че ще замине. Настоях да отиде непременно във Виена. Въпреки че с нищо не ми

пречи — той чисто и просто ми е един добър приятел, — и даже да допускам, че знае за връзката ни, пак няма да ми е неприятно да останем сами двамата един месец през тази есен.

— Разбира се, аз ще бъда очарован, красива госпожо — съгласи се Лай, — макар че, ако трябва да бъда искрен...

— Кажете веднага, моля ви. Както винаги няма да е нещо приятно. Затова тази заран ми играеше лявото око.

— Трябва да бъда искрен и да ви съобща нещо неприятно, но това е забележка, която аз често правя на себе си.

Кантакузин потъна в мисли.

— Кажете — подкани го госпожа Арджинтар.

Не било лесно да се каже. Тяхната връзка продължавала от много години. Първата им среща станала под ведрото небе на остров Капри. Заедно разглеждали развалините на Помпей, заедно слушали гласа на един и същ чичероне. През една друга пролет се били виждали отново във Венеция. А при такива класически декори стискането на ръката добивало друг смисъл, думите прозвучавали другояче. Чувството рязко се засилвало от жизнения сок на спомените на другите хора. Там човек чувствувал в себе си всичката любовна поезия на вековете. Полъхът на свещените дъбрави, небето над „Грота де Азур“ се намирали в някакъв свят, който е останал отвъд хоризонта. Любов трептяла във всичко, от земята до небето. А тук, на границата на варварския свят, където съществували прахът и несигурността, където се е спряла само за миг една номадска орда, любовта се свивала в себе си и се оголвала от всичко.

Госпожа Арджинтар се смееше.

— Зная. Всъщност любовта и не трябва да прави друго. Вас ви оскърбява тази пошла провинциална атмосфера. Всички очи ви дебнат и пробождат. Всички хора смятат, че знаят, в колко часа въпросната госпожа си е снела корсета в стаята на господин Кантакузин: стая, която има два големи прозореца към улицата. Вместо да се радват на това, домакините гледат със страх, мъжете стоят тъжни и целият свят затъва с още един метър в нравствената низост. Въпреки това, господин Лай, аз пазя и всички спомени от тия блажени часове. И когато влязох в ролята на съдбата и направих на Арджинтар изненада, като му поднесох генералските пагони и командването на Северна

Молдова, действах благоразумно. Чувствах, че трябва да защитавам това си последно благо. Затова дойдох да го завладеея.

— Добре сте направили, красива госпожо — въздъхна Лай.

— Не зная дали сте искрен в тази си преценка.

— Много искрен.

— Тогава не е ли нужно да ви искам необходимото любовно обяснение?

— Не е нужно.

— Въпреки това аз го искам.

Кантакузин се поклони, целуна ръка на госпожа Арджинтар и ѝ заяви, че я обича.

Тя задържа пръстите му между своите.

— Слушай, Лай — каза тя. — Аз нямам нужда от класически декори и романтични изрази от книгите за моята любов. И ти много добре знаеш, че нашата интимност не свършва непременно така, както си представят възмутените ни съграждани. До мъжа, когото обичам, аз мога да стоя и пристойно облечена. Моята обич е по-дълбока и по-сложна, отколкото си я представя дори и той. А това, че вършим непрестанно глупости — засмя се тя, като показва ситните си зъби, — се дължи само на теб.

— Възможно е. Но се съмнявам до известна степен.

— Да, да, знай, че само на тебе се дължи. Но е необходимо, за да те запазя. Това е лукавството на жената. От твоя страна може би фактически не съществува друга връзка, но аз обичам всичко наивно и детинско в тебе. В теб има нещо изненадващо и добро като у дете, но в същото време и нечуван егоизъм.

Кантакузин възкликна изумен:

— Аз егоист? Не знаех това.

— Разбира се, никога няма да знаеш, но си голям егоист. Ти почти нищо не даваш и не правиш за нашата любов. Аз давам и аз правя всичко. Не възразявай, не те укорявам. Щом не си се чувствувал добре снощи, щом си бил отегчен, защо не дойде у нас?

— Другарите ми по лов ми бяха на гости. Вчера следобед ударих един заек.

— След като си отидоха гостите, трябваше да се поразходиш.

— Отидоха си късно.

— Добре, добре.

Лай Кантакузин бе неприятно изненадан, че госпожа Арджинтар не проявява по-голям интерес към събитието от предния ден. И така той ѝ го разказа твърде накратко и твърде небрежно. Освен заека бил донесъл и два бекаса.

Госпожа Арджинтар се усмихна и поиска по-големи подробности; събеседникът ѝ се разгорещи и отново стана много мил както винаги. Тогава тя закри устата му със своята мека ръчица.

— И все пак трябваше да дойдеш да ме видиш. Както разбирам, вчера си имал поводи само за радост. Но когато дойде тук, изглеждаше малко раздразнен. Затова те попитах какво ти е.

За да избегне отговора, Лай ѝ целуна отново ръка. После започна да декламира с приятния си баритон:

*Et qui dans l'italle
n'a son grain de folie,
qui ne garde aux amours
ses plus beaux jours?*^[1]

— Спомних си — продължи той — толкова неща, изживени заедно, а се завърнах на това гадно бунище, където сме осъдени да живеем.

— Не се сърди. Ние сме като Йов. Били сме богати. Сега трябва да изкупваме греховете си.

— Не се смей, мила моя.

— Не се смея. Познавам неприязънта, която изпитваш към това окаяно селище. Имаш дори намерението, ако не се лъжа, да напишеш някаква епопея на мизерията или студия по социология, което впрочем е едно и също. Във всеки случай е ужасно. По-добре часовете, които губиш с такива работи, ги подари на мен. Всъщност ще ги дариш на себе си.

Това „на себе си“ госпожата произнесе с чувствено закръглени устни. Лай се развълнува до глъбините на мъжката си същност и посегна с гальовен жест към нея. Тя нежно отстрани ръката му, но изведнъж цялата разцъфна.

Изглеждаше като да се забавлява и бърбеше какво ли не с мекия си глас, но беше оживена и внимаваше да не ѝ убегне нищо от

потайностите на това голямо дете. Макар да се чувствуваше още млада, тайното счетоводство на годините ѝ сочеше свършека на третото десетилетие — тя беше уверена, че няма да надживее тази последна връзка. Изпитваше към Лай и обич, и съжаление едновременно; обичаше го и защото беше приц, и защото беше много внимателен в интимните часове; и защото беше поет и човек от друг свят, съвсем безпомощен сред своите съвременници; защото съчетаваше интелектуалната прозорливост с детски глупости и капризи; обичаше го, защото изпълняваше на пиано Шопен като никой друг, защото знаеше Мюсе наизуст, защото в тази абсурдна „география“ те двамата бяха като корабокрушенци. Сами, решени да останат заедно докрай. Поне такова беше нейното намерение. Ако той се опита да бяга, тя трябва на всяка цена да го задържи, повече заради самия него, отколкото заради своята собствена духовна и физическа нужда.

— Какво става? — отново запита тя, като свеждаше над него буклите и очите си.

— След три месеца — каза той — навършвам четиридесет и девет години.

— Ти кокетираш, господин Лай. Искаш да ти направя комплимент, но няма. Наистина днес си по-малко млад, отколкото оня ден.

— Без съмнение. Какво друго мога да измисля? Че не само видях града и усетих миризмата му, но срещнах и господин Василе Мазу.

— Това е възможно. Къде отиваше господин помощник-кметът? Да си получи данъците в натура от хлебарите и касапите ли? Или да пресмята лихвата с другарите си? И аз бягам от него като от паяк.

— Наистина прилича на това кръвожадно насекомо. Висок, тънък, сух; вълнува се вежливо, втурва се грубо. Може би отиваше там, където казваш, но сега гласи друга сделка.

Госпожа Арджинтар стана по-внимателна.

— Любопитна съм да науча.

— Намерил е мъж на дъщеря си.

— О! Тя ли ти каза?

— Не. Единият от моите ловци.

— Кога? Вероятно не преди да удариш заека.

— Не. Снощи.

- Как се казва женихът?
- Ставало дума за майор Ортак.
- Хм! Нима е възможно? Та Ортак е почти стар човек...
- Разбира се. Момичето още не е навършило двадесет години.
- Забелязвам, господин Лай, че си много подробно осведомен.

И какво си помисли, когато научи тази вест?

— Не си помислих кой знае какво. Бях доста неприятно изненадан. От три години, така да се каже, госпожица Мазу е наша ученичка. Всеки ден е била тук. Ти я покровителствуваше; обучаваше я; благодарение на теб се проявиха всичките ѝ духовни и умствени качества. Вчера тя беше клето създание без кръгозор. Сега скъпоценният камък е шлифован, но Мазу го продава на Ортак. Имам чувството, че сме извършили нещо лошо.

— Не те разбирам добре.

— Сгрешихме! Извършихме нещо лошо. Тя свири на твоето пиано. Книгите, които ти четеш, са минали и през нейните ръце. Ние я измъкнахме от блатото и я отдалечихме от него. Сега други я бутат обратно натам.

— Господин Лай, не влагай толкова страст в нещо, което не те засяга пряко. Или те засяга?

— Засяга ме дотолкова, доколкото нося отговорност.

— Няма ли да е по-добре най-напред да научим мнението на госпожица Мазу? Тя може да се чувства добре и в такъв случай би изслушала с учудване твоята тирада. Начинът на живот, на който я свикнахме, уверявам те, няма да ѝ попречи. Издига я малко по-високо, откъдето може да гледа по-добре живота. Бъди доволен, че за това благотворително дело допринесе и ти. Още щом дойде девойката, ще я попитам и нещата ще се изяснят веднага. Ще видиш, че тя е далеч от мисълта за трагедията, която ти съчини. Затова ли имаше такова странно изражение?

Госпожа Арджинтар стана, заобиколи господин Лай и го изгледа внимателно от всички страни.

— Хм? Значи, това било?

— Да.

— И нищо друго?

— Нищо друго.

— За такова дребно нещо, господин Лай, не си спал цяла една дълга нощ?

— Първо, мила моя, това нещо съвсем не е толкова дребно. Става дума за живота на едно човешко същество, с което ние си поиграхме, като го изтръгнахме от корените и нарушихме равновесието му. Второ, спях, но не достатъчно.

— Както ми призна, аз съм ти липсвала.

— Разбира се.

— Имам право да не ти вярвам.

— Имаш право, Мона Лиза.

Когато Лай произнасяше тези думи, лицето на госпожа Арджинтар се издължи и доби разсеян израз, сякаш всичко на този свят ѝ бе станало безразлично. Очите ѝ се отдалечиха, усмивката ѝ изчезна. Беше една Джоконда без усмивка, както и друг път я бе оприличавал Кантакузин. Беше пак хубава, но премълчаваше всички остри думи, които знаеше, а това не беше никак лошо, защото освен в състоянието, което се нарича смърт, жените в редки случаи успяват да осъществяват тази хипостаза. И все пак така ставаше по-опасна, защото всичко, което представляваше нейната словесна същност, се превръщаше в отрова. Затваряше се в себе си и четвърт час обмисляше кого да жилне с поглед, с постъпка, с епиграма.

С изстинали длани госпожата поглади челото и слепоочията си. Реши да изчурулика няколко думи, но по съвсем нов начин, повече като съскане:

— Значи, е истина, че вече не ме обичаш.

— Съвсем не е истина, скъпа.

— Истина е.

Отговорът ѝ беше твърд, съпроводен с удар на юмруче върху масата.

— И през ум да не ти минава такова нещо.

— Истина е.

— Протестирам! — натъртено произнесе господин Лай, като че ли беше оскърбен.

Изправи се, опипа връзката си, закопча едно копче на пардесюто си. Но вместо да си тръгне, започна да се разхожда възбудено пред госпожа Арджинтар.

— Толкова пъти си имала доказателства — кипна той, — че нямаш работа с обикновен човек. Да речем, че в любовта думата на един благородник няма никаква стойност, както и на един роб, но толкова години приятелство нищо ли не ти казват? Нашата връзка почива най-вече върху приятелско чувство и не разбирам защо трябва да гледаш на нея като на някакво мигновено взаимоотношение. И друг път си ми правила подобни сцени заради жени, които са ми били съвсем безразлични. Сега постъпваш по същия начин. Към това девойче аз не изпитвам нищо друго освен състрадание и симпатия. Друго е абсолютно невъзможно.

— Защо абсолютно невъзможно? — учуди се госпожа Арджинтар.

— Абсолютно невъзможно по хиляди причини.

— Бих искала да зная една от тези причини.

— Имам една, която струва колкото хиляди. Обичам друга.

Госпожа Арджинтар замълча.

— И после тя е много по-млада от мен.

— О, не, това не е причина.

— Напротив, това е сериозна причина.

— Ти я смяташ сериозна. Преценка за възрастта може да направи само госпожицата.

Кантакузин бе поразен от този аргумент и се възхити от себе си.

— Няма какво да ми отговориш, нали?

Той хладнокръвно запази достойнство и продължи да се разхожда.

— Защо не отговаряш?

— Не отговарям — спря се той, — защото няма смисъл. Чакам да се успокоиш и да станеш разумна. Разбери, че всичко, което правиш сега, ме дразни и оскърбява.

Госпожа Арджинтар сви устни.

Лай Кантакузин почувствува в себе си дипломатическата изтънченост на дедите си. Бил раздразнен и оскърбен не от нелепите подозрения на приятелката си, а от нейното отношение към едно съвсем невинно и достойно за съжаление създание. След като оградила с любов тази девойка, след като я напътствувала и спомогнала тя да стане нещо повече от себеподобните си в този жалък провинциален град, сега я отхвърляла от себе си, ставала ѝ неприятелка и я оставяла

да затъне. Нямало да ѝ протегне ръка за помощ, нямало да ѝ даде съвет, нямало да я утеши с думи. Щяла да я гледа враждебно и да я остави да си отиде в недоумение. Не се съмнявала в него, а в нея. В края на краищата дори да не се съмнявала в госпожица Мазу, по тоя начин вземала всички предохранителни мерки за себе си.

С нежни помирителни думи Кантакузин изложи тези си обяснения и доказа, че умее да чете в мислите и намеренията на госпожа Арджинтар.

Госпожа Арджинтар най-после показва зъбите си.

— Много сте изтънчен, господин Лай. Напротив, госпожицата аз ще приема, и то много добре, и ще я посъветвам да се омъжи, ако, разбира се, това ще я зарадва. Аз съм ядосана само защото сте имали една неспокойна нощ.

Той се спря пред нея.

— Мила приятелко, все по-малко ви разбирам.

Тя поклати глава. Беше ѝ безразлично. Ако ще и нищо да не разбира. От този момент беше решила да мълчи.

Кантакузин започна пак да се разхожда, изяснявайки и свеждайки до нищо всички подозрения и безсмислени приказки на госпожа Арджинтар. Най-напред тя си давала вид, че се съмнявала в девойката. Сега на него приписвала намерения, които никога не е имал. Какви били неговите грижи и занимания? Неговите грижи и занимания на почтен човек били съвсем специални. Да му се разреши да има съвест и скрупули. В този град, в който никога нищо не ставало и нищо не се случвало, трябвало да се прояви искрица истински живот поне в този аспект. Как? Не било ли възможно една жена да се издигне, колкото и малко да е, над своите интереси и страсти?

— Нямам нужда да се издигам! — избухна госпожа Арджинтар.
— Искам да си остана, където съм, тоест с теб.

— Да, но аз искам да се издигна.

— Ще направиш добре да си стоиш тук, тоест до мен.

Той се опита да бъде неумолим. Ала тя нацупи муцунка:

— Проклетнико!

— С жените, които обичаш, няма друг изход — въздъхна Кантакузин.

— Има, има! — весело му възрази госпожа Арджинтар.

Той остана в креслото сломен, вперил очи в призрака, който го преследваше. Беше призракът на този град, от който не можеше да се освободи; беше госпожа Арджинтар, която излизаше от димните пари на призрака и отправяше към него пронизителен поглед. Беше физическата умора от отношенията му с една приятелка, от която не можеше да се лиши. Беше необходимостта от сцени, които бяха хубави, защото предизвикваха удоволствие, „макар и преходно“, уверяваше го тя. Беше поражение, което чувствуваше в себе си. И все пак тайно в него като че ли се зараждаше една последна младост, жадна за нова, свежа любов. Почувствувал бе, че има това право, откак бе преодолял обезсърчението си на несполучил ловец.

— Да, да... — въздъхна той, сякаш беше сам.

Госпожа Арджинтар го гледаше с присвити очи, клатеше глава и четеше в душата му. Приблужи се към него с лениви движения и изведнъж го прегърна.

Той ѝ отвърна веднага и поиска да се срещнат у дома му, защото и двамата имаха нужда от тази среща.

---

[1]

*И кой в Италия
не носи в себе си капка безумие,
кой не посвещава на любовта
своите най-хубави дни? (Фр.).*

↑

IV

В това, което Кантакузин наричаше своя „география“, имаше и една национална, християнска болница, но тя не беше нито държавна, нито общинска. Някакъв аристократ в миналото, Тудосе Истрати, след като похарчил много пари по чужбина и извършил много и странни неща, накрая вписал в завещанието си и това заведение. Бе имал благоразумието да уреди сам сградата от параклиса и болничните стаи до последния килер. Хората гледаха на постъпката му не с признателност, а с недоумение. Някои, които познаваха подробно живота му, казваха, че бил франкмасонин: и това беше достатъчно да обясни желанието му да построи болница, както положението на закоравял грешник или убиец обяснява изграждането на чешма. На умиране Тудосе Истрати бе оставил добре изработен устав за настоятелството на своето заведение. Нито един от представителите на общината или на държавата не можеше да му бъде благодарен за неизменната грижа и строга бдителност, които този странен човек упражняваше над тях и от отвъдния праг на мрака по силата на едно надживяло го право, което се нарича интелигентност. Но един обикновен служител, домакинът Гаврил Мазу, бе успял да отстрани всички видове пречки и предвиждания по завещанието. Прибавяйки всеки ден по малко вода от кладенеца в двора в млякото на болните, той бе открил една тайна на алхимията, която му позволи да прави и други превръщания. Болните не се почувствуваха по-зле, но той се почувствува по-добре; докато най-последно, стигнал края на епилептичните си припадъци, той напусна долината на живите и остави на любимия си син Василика плода на своя труд под формата на една закръглена сума, вложена с добра лихва от 12%.

През епохата, която Лай Кантакузин описваше в своите папки, господин Василика Мазу, второстепенно лице в града, беше помощник-кмет и живееше на улица Щефан чел Маре. Неговата къща, както на много други служители, беше изградена от дърво и кирпич от зидари селяни и цигани. Изцяло обкована с дъски откъм северната

страна и опасана от трите страни с чардак, с покрив от шинди в четири цвята, бяло варосана, с чисти прозорчета, които гледаха към градинка с карамфили и кринове, тя беше спокойна и скромна къщица, която пролетно време, потънала сред цъфналите зарзали, добиваше даже кокетен вид. От чардака и преддверието се влизаше в едно коридорче, което разделяше сградата на по две стаи, симетрично разположени от двете ѝ страни. Във вътрешните стаи живееха стопаните заедно с децата. В предните не живееше никой; там влизаха само гости в празнични дни. Мебелировката на гостната се състоеше от канапета, пердета и губери, от няколко хромолитографии, представляващи ловци на лъвове и мечки, стълбата на живота и един портрет от сватбата на господин Мазу, от втората му сватба, когато облече фрак. Няколко пешкира от боранджик^[1] и няколко балерини от цветна хартия, изработени от най-малките дъщери на семейството, завършваха украсата на белите стени. Върху скрина бе сложена газена лампа, а до нея — тесте мазни, изцапани карти за игра. На малка масичка в средата на стаята — албум с фотографии и един пепелник. Малки дантелени украшения и флъонги от кордели бяха поставени тук-там за радост на очите. Нямаше нито шкаф за книги, нито стенен часовник, за да не се усложнява животът и за да се предостави на времето свободно да си тече.

От задния чардак по дъсчено мостче се отиваше в кухнята — отделно малко ниско помещение, в което, за да влезеш, трябваше да се наведеш. Там непрестанно охкаше и проклинаше една баба с едно око; тя се мъчеше с гърнетата и тенджерите около оджака, който заемаше половината от помещението и на чието огнище димеше огън от три кръстосани дървета. Там беше и пералнята, и леговището на котките и кучетата, и чебърът с вода, от който бабата постоянно гребеше с едно пръстено канче. Боклуците, пръстените паници и помията бяха в близко съседство с две квачки, които дремеха върху яйцата си в едни стари панери. Лицето на къщата и градината бяха само за показ пред минавачите. А дворът отзад тънеше в гъстак диви моркови и лапад, край които блестеше величавотрънливата украса на татула.

Тук беше добър заслон за малките пиленца по време на летния зной. Сайвантът за дърва беше отворен отстрани за ветровете и отгоре за дъждовете. Между него и татула се издигаше нещо като кутия от нерендосани дъски — най-отдалеченото, най-презряното и най-

грозното помещение на къщата. То беше признак на цивилизацията в нейния първи етап, но твърде ярък и осезаем поради положението и зловонията си.

В такъв дом живееше Василика Мазу. Не можеше да се каже, че беше съвсем доволен, защото никой на този свят не може да се радва на подобна привилегия. Но се задоволяваше с положението си и умееше да кара каруцата си сред навалищата. Беше ловък човек, с много живи очи, които много рядко вдигаше към хората. Висок, източен, с малка лиса глава и с безкрайно дълга шия, която се въртеше в твърде широка яка. На тази хилава шия адамовата ябълка правеше такива конвулсивни движения, сякаш беше същество със свой собствен живот. Пробивайки си път подмолно и със заобикалки, Мазу сякаш диреше някакъв подслон, където да се свие и залости. По същия прикрит начин отпущаше и гласа си, като че ли искаше да го улови и да го спести. Беше известен като човек със силно развито чувство за ред в дребните неща и със спестяванията си, които винаги държеше под ключ. Бе съумял достойно да оползотвори наследството на баща си, домакина на болницата.

По примера на стария и той бе открил алхимията.

В града имаше пожарникарска група, която се състоеше от седем души с червени носове и един капитан с посинял нос. Веднага щом се чуеха викове за пожар, те изтичваха на местопроизшествието с една сака и две куки и сред блъсканицата и вайканиците на хората гледаха как протича събитието. След като огънят утихнеше, те отиваха и си лягаха отново в пристройките на кметството. Освен пожарниците в града имаше и една стражарска част от петнайсет души. Едни от тях се шляеха денем по улиците; други нощем си подсвиркваха по кръстовищата, преди да се решат окончателно къде да отидат да спят. Към тези две групи се числяха и неколцината фенерджии и разсилни от държавните учреждения. Това съсловие на най-дребните служители, които по местен обичай предварително си изхарчваха заплатата още през първите дни на месеца, се представяше тихо и мирно, по категории, при господин Артимон Яковлев, дебел, рус търговец, много отзивчив и много свестен човек. Господин Артимон им услужваше с пари, давани с лихва от десет бани на един лей седмично, а господин Василика имаше грижата, пак тъй мирно и тихо, касиерите да не забравят квитанциите на служителите, които се намираха в ръцете на

търговеца. В тази сделка от 520% годишно господин Мазу имаше пълно и неоспорвано, но тайно право на тантиема. Сметките му с Яковлев бяха неговите най-щастливи моменти. Непосредствено след това лицето му имаше такова необикновено изражение, сякаш искаше да запее. Ала не запяваше, защото нямаше глас; и никого не прегръщаше, защото беше порядъчна личност. А и от години насам водеше няколко объркани дела, които се надяваше да спечели с времето, с помощта на плачевни приказки и почтително нагаждане. Искаше да присвои една къща, зестра на първата му жена — покойница, и затова се бе заял и се съдеше с тъста си, стария Матей Думбрава.

Всички тези топографски бележки и социологически подробности Кантакузин имаше записани на листове, които държеше затворени в чекмеджетата на бюрото си. В безсънни нощи ги преглеждаше. Сега, минавайки по улица Щефан чел Маре, покрай къщичката на господин Мазу, той ги провери отново. Раздели се с госпожа Арджинтар доста добре, след като ѝ направи ново любовно обяснение и ѝ целуна ръка; после дълго обикаля тихите улици на квартала с овощни градини, чиито листа капеха, и не можа да се съдържи да не мине по опасното място, където можеше да срещне господин Василика.

Кантакузин изпитваше физическо отвращение към това паякообразно същество. Не искаше да признае пред себе си, че минава оттам не заради къщата, а заради един от нейните обитатели. След като отмина, разбра, че този обитател в момента се намира сигурно в друга част на града; може би в градската градина, може би у госпожица Ева Голдман, а може би и у госпожа Аглае Арджинтар, макар това да би го изненадало неприятно. В края на краищата може да е и у госпожа Фроса, жената на доктор Барбони.

Като поразмисли добре, разбра, че няма никакъв сериозен повод да срещне тая, която търси; дори няма какво да ѝ каже, ако я срещне; въпреки това я търсеше от любопитство, от необходимостта, която изпитваше, да извести една опасност. В действителност може би няма никаква опасност, усмихваше се на себе си Кантакузин с известна доза тъга; може би преувеличава, както смята и госпожа Арджинтар; дъщерята на Мазу ще се приспособи към живота и ще се подчини на местния закон. Тук, в тоя град, е изключено някога да се случи някаква

драма. Тук никога нищо не се случва; съдбата покрива всичко с пепелявосивите си вихри. Един-единствен път се бе случило нещо сензационно. Когато бе удушена старата госпожа Михаилиди. Тогава трябваше да настъпи период на вълнения, на разследване, на търсене на убийците. Ала не се случи нищо подобно. Не се намери никой, който да уведоми вестниците. Полицията прекара три дни в ужас. Нощем всички минувачи биваха арестувани. Никой не знаеше как и къде може да се намери един убиец. От двайсет години освен побоища в кръчмите в града не бе ставало нищо друго. На полицаия Деспот му хрумна добрата идея да се обърне към една врачка. Циганката му каза, че истината може да се види само в присъствието на една сребърна пара и тази истина се отнася само до вражди, любовни връзки и изобщо разни женски истории. След една седмица настъпи предишното спокойствие, като че ли никога нищо не бе се случило. В действителност не бе се и случило. Беше само един сън.

В градската градина под няколкото дървета с изпочупени клони нямаше ни едно човешко същество. Само някакво чуждо куче с лисича муцуна посрещна Кантакузин. Беглец от някое близко село, приютил се тук. Кучето се заумилква, замаха с опашка и със скимтене изрази желание да си намери стопанин. Кантакузин не му обърна внимание и отмина напред с мислите си. След двадесет крачки до съзнанието и очите му достигна страдалческият вид на животинчето. Върна се. Градината беше съвсем пуста. Този скитник със страхливи очи беше някакъв тайнствен пратеник.

По главната улица минаваха четирима души. Един стар селянин, който носеше петел за продаване, две гологлави момчета, които се гонеха на зигзаг, и един безучастен стражар. Кантакузин беше петият. Спря се на горния край на улицата и си помисли, че разходката на младите двойки и на елегантните хора започва чак по здрач. Върна се и тръгна по смълчаните улици. На прозорците се показваха хубаво сресани женски глави, които го следяха крадешком без всякаква цел.

Лай се усмихна. Много добре бе забелязал и в къщата на господин Мазу двете му по-малки дъщери и майката, които изтичаха в двора и се надвесиха през дъските на ниския стобор към улицата. Момичетата бяха съвсем незабележителни, като конопени кукли; но втората госпожа Мазу имаше величествено изградена фризура, червисани бузи и дълги обици като на княгиня Деспина Нягое.

В този обеден час Кантакузин знаеше, че ще намери доктора у дома му. Видя го отдалече да чака на чардака обичайния си гост. Барбони беше кротък пълничък човек с лунички по лицето и с плешива глава. Беше много способен лекар, завършил във Виена, но веднъж заселил се тук, вече не можеше да си замине не толкова заради добрите вина, колкото заради госпожа Фроса.

— Здравейте, докторе! — поздрави от улицата Лай Кантакузин.

— Имам чест да ви се поклоня, принце! — отговори докторът.

Освен червения нос, плешивостта и страстта си към виното доктор Рудолф Барбони имаше склонност да говори по народному и старинно. Беше най-горещият защитник на стара Молдова в града.

Кантакузин се изкачи на чардака, стисна ръка на доктора, седна на стола, на който обикновено сядаше, и наостри внимателно ухо към вътрешните стаи. Долови само острия глас на госпожа Фроса, която се караше на слугините. Скоро се чуха тежки стъпки и на чардака се показва едно същество, което би трябвало да бъде гренадир. Липсваха му само малко по-големи мустаци и униформа. Имаше енергични очи и гъсти вежди. Кантакузин трябваше предпазливо да поеме ръката ѝ, която беше тежка и нападателна. Госпожа Фроса беше наистина яка жена, но имаше чар, на който Барбони не бе устоял преди двадесет и две години. С нежен контраалтов глас тя пееше стари любовни романси, акомпанирайки си на китара. Гледаше на кафе и много познаваше. Правеше най-хубавите вишновки и пъстърми на света.

— Вчера не ни споходихте, принце — рече тя и настани едрото си тяло в креслото.

— Един ден това клето кресло ще се разбунтува и ще се разпадне на хиляди парчета... — забеляза Барбони.

— Ще направиш добре, немецо, да оставиш глупостите — смъмри го госпожа Фроса. — Позволи на принца да говори. Нямам много време за стоене; трябва да донеса, каквото се полага.

— Мила Фроса, свещени словеса хортуваш... — развесели се докторът.

Кантакузин изчака доктора да свърши думите си, изказани в най-диалектна форма, после се изкашля леко и опипа връзката си.

— Скъпа госпожо — започна той, — вчера беше ден за лов. Затова бях лишен от удоволствието да ви видя.

— Удоволствието е за нас, принце. Чух, че сте се завърнали с голям улов.

— В този град, госпожо, не може нищо да се скрие.

— Успехите не бива да се крият, принце. Научих от дъщерята на Мазу. Това девойче питае към вас голямо възхищение.

Кантакузин прие удара недостатъчно твърдо. Изрази недоумение. Госпожа Фроса се засмя.

— Тя е ваша ученичка, принце. Полага се да имате повече грижа за нейното бъдеще.

— Как? Тя ви говори и за това? — с променен глас запита Кантакузин.

— Говори ми за всичко, клетата. Точно днес сутринта майор Ортак се представил на Василика Мазу. Не държал да види девойката. Имал спешна работа с Мазу. Като всяка жена Дария успяла да подслуша на едната врата, докато на другата подслушвала мащехата ѝ. Двата мъже разговаряли само за къщата на девойката.

— Каква къща на девойката?

— Къщата на девойката, наследена от майка ѝ и от стария Думбрава. Те правят някаква сделка.

— Не разбирам.

— Веднага ще разберете, принце. Само позволете ми да изтичам до килера. Виждам, че моят Руди стои като на тръни. Да донеса ракия, пастърма и пресни питки и ще ви разкажа всичко. Чудно ми е, че не знаете нищо.

Кантакузин въздъхна.

— Мъдра жена! — отбеляза докторът и поглади с длан лисината си и розовия си нос.

Госпожа Фроса се върна веднага.

— Пастърмата и ракията ще ви харесат повече, отколкото разказът ми. Заповядайте — подкани тя най-вече Кантакузин. — Тая работа на Мазу е стара болест, която и моят немец, въпреки кадърността си, не може да изцери. Същинска болест е да бъдеш такъв корав и стиснат, така да знаете; всичко оттам идва. Слушайте, принце, да ви разкажа. Като навърши пълнолетие, синът на Гаврил Мазу сякаш се източи и стана още по-тънък и взе да наобикаля тук и там като усойница. Направил си сметката, че женитбата е сделка. И следователно отбелязал си в едно евтино тефтерче колко моми за

женене има в града. Разбрал, че на еди-кое си място ще има добра изгода и се представил. Но забравил две неща: да занесе кутия бонбони и да вдъхне симпатия на девойката. Така че напразно си търкал подметките. Една от тогавашните госпожици, за мен и тя беше недостоеен човек, му обърнала внимание, че връзката му се криви към дясното рамо и към ухото. Намразил, значи, той града и сключил договор с кокона Еленку Мълтъйеску, известна тогавашна сводница; и веднага си намерил невеста у едни разеши в Адънката: едно неграмотно момиче с твърде малки претенции, но хубавичко и с доста голяма зестра. Майката на Дария. Беше наистина това, което му трябваше на него: боязлива и работница. Съпруга си тя смяташе за стопанин, избран от родителите ѝ и от бога. Добър или лош, красив или грозен, щедър или стиснат, съпруг ѝ е. С него трябваше да носи бремето на живота си. Отказа да носи шапка и да ходи по гости и се затвори с упорството на дивачка веднага щом можа да съсредоточи цялата си обич върху децата. Прощаваше на Мазу униженията, мерзостите и недостатъците, само и само да може да остане под робията на децата си. Така закрея и угасна от охтика. Момичето и момчето останаха сами с оная кърава баба. След няколко години с помощта на кокона Еленку човекът се сдоби с друга съпруга. Донесе му и тя зестра и го надарил с две дъщери. Но госпожа Амалия е хитра жена, тя накара майсторите да ѝ направят ключове за всички тайни долапи на Василика Мазу. Зестрата си сложи настрана. Значи, Мазу няма да миряса, докато не глътне изцяло наследството на Дария. Сетне ще намери начин да стъпи на врата и на госпожа Амалия. Цялата тази работа с майор Ортак може да се нагласи и в кафенето на търговците. Ортак взема момичето, но трябва да се намери начин къщата на момичето да остане на Мазу.

— Браво! Халал да му е! — заяви доктор Барбони. — На такъв тип аз знам какво му се полага.

— Знам и аз — разгорещено добави госпожа Фроса. — И то ще стане, ако е рекъл господ.

— Разказвай бързо, докато ние си пием втората чаша — подкани я немецът.

— Става дума за хитростта на Мазу — усмихна се госпожа Фроса, — който от толкова години слуша, че тук, в града, имало човек, който майсторски гадаел на кафе. Без покана, без причина той и

госпожа Амалия ни се изтърсиха на гости. И така завъртя работите с усмивка и сладки приказки, че повече на шега ми подаде обърнатата си чашка с най-объркани черти по утайката на кафето. Ухили се и ме попита какво пише там. Аз погледнах, прочетох и да си призная, дъхът ми секна за миг. Казах му, разбира се, че ще задоми дъщеря си без зестра и това го зарадва. А каквото видях аз, то не е за разправяне!

— Страшни видения — развесели се докторът на третата чаша. — *Horresco referens*^[2]. Казано по молдовски: косата ми се изправя.

— Наистина! — сериозно потвърди госпожа Фроса. — Аз мисля, че всичко идва от кладенеца в двора на болницата.

— Но, моля ви, за какво става дума? — запита Лай.

— Не мога да кажа, принце. Да ви донеса ли още малко пастърма?

— Мъдра жена, както казах — разсъждаваше Барбони в отсъствието на жена си, — но май неразбираема.

— И, значи, сега търгува с къщата на разеша от Адънката — поде разказа си госпожа Фроса, след като донесе още пастърма на филийки. — Девойката знае какво ѝ се готви само дотолкова, доколкото е подочула, като е подслушвала на вратата. Аз смятам, че за нея в края на краищата може да се окаже изгодно всичко, каквото се гласи, само и само да се махне оттам, където се намира сега. Не възразявайте, принце. Да бяхте я чули, като говори и си спомня. Тя е горда и стеснителна в същото време. Не зная дали ви е разказала някога за униженията от детството си, когато не е могла да носи сваятна рокличка, здрави чорапи и обувки. Била е посмешище за другите момиченца в училището. Душата и е била отворена рана. Смятала е, че трябва да се срамува и заради изключително пестеливото погребение на майка си, и заради баба си от Адънката, която се припаявала подир ковчега като на село. И за брат си Емил, който не можа да изкара и трети клас на началното училище, въпреки многото побоища и тормоза, на който го бе подложил Мазу.

— Наистина тя веднъж се опита да ми разкаже нещо. Какво е станало с брат ѝ?

— Нищо не се знае. Бил позор за семейството. Баща му го дал да учи занаят, ала той изчезнал.

— Доколкото разбирам — размишляваше докторът, — от интерес е било да изчезне не защото е бил позор за семейството, а

защото е струвал разноски. Можем да предположим, че неговият добър родител го е убил.

— Глупости.

— Мила Фроса, не се произнасяй, докато не проникнеш в тайния смисъл на нещата, както и на чашката с кафе. От това, което разбрах от вашето лафуване, братът на момичето е неволен наследник на своя дядо, домакина на болницата. Епилепсията изисква големи грижи. Щом Мазу е оставил детето на произвола на съдбата, все едно, че го е осъдил на смърт.

Госпожа Фроса прониза с поглед двамата мъже.

— Руди има право — реши тя.

— Аз всякога имам право — въздъхна доктор Барбони. — Казах ти и за девойката, че не ми харесват нейните вълнения. Само обикаля, гони вятъра в полето.

— Ами! Момичето си е свястно — заяви госпожа Фроса. — Но след като разбра, че може и другояче да се живее, намрази мястото, където е страдала.

— Добро обяснение... — съгласи се и Лай.

Госпожа Фроса притегли стола си до него и се престори, че не забелязва, че Барбони крадешком си сипва още една чашка.

— Принце — каза тя тайнствено, — ще ми позволите ли да ви задам един въпрос?

— Моля.

— Бих искала да зная в колко часа довечера или утре вечер някой може да ви намери сам в къщи.

— Не разбирам добре, уважаема госпожо.

— Едно лице иска да ви посети, принце, но трябва да ви заваря сам. Значи, бъдете добър и вдигнете щорите от прозореца на кабинета си. Оттук светлината се вижда. Щом забележа прозореца осветен, ще дойда при вас с Дария Мазу. Мисля, че тя има да каже нещо и на вас.

— Мислите ли, че това е необходимо? — тревожно запита Кантакузин.

— Да, необходимо е.

— Тогава бих могъл аз да дойда тук.

— Дори така е по-добре — намеси се Барбони с лукав поглед, — мен ще ме сложите в един ъгъл, за да не чувам, или ще ида да видя какво прави генералът и уважаемата му съпруга. А след като си

кажете, каквото имате за казване, да не забравиш да гледаш на кафе и на принца.

---

[1] Вид копринена тъкан. — Б.пр. ↑

[2] Ужасявам се, като разказвам. („Енеида“, Вергилий). — Б.пр. ↑

V

Съботата не беше хубав ден; поне така се струваше на господин Некулай Кантакузин. Дюкяните на всички търговци евреи бяха затворени; градът имаше зловещ вид под облачното небе. Селяните отдалеч познаваха този закон на бездействието и го зачитаха. Над мрачния пейзаж кръжаха врани и учудено грачеха. Някои се спущаха ниско над главната улица до стрехите и оглеждаха железните си клюнове и мънистените си очи в стъклата на прозорците. Никой не излизаше да ги прогони. Във високите части, сиреч в махалите на православните, хората се движеха спокойно из дворовете и градините и подреждаха есенната реколта, но улиците и тук бяха пусти; според Кантакузин те всъщност представляваха само съединителните канали с долната част на града. Тук и там пищяха деца и се боричиха по кръстовищата; но и техните гласове стихнаха, щом откъм заник слънце задуха студен вятър.

Защо Дария Мазу държеше да го види? Какво можеше да му каже?

Тези въпроси господин Кантакузин си поставяше твърде искрено. И той искаше да я види, за да разбере какво е отношението ѝ към устроения срещу нея заговор. Така че знаеше приблизително какво ще бъде съдържанието на разговора, чийто пролог се бе състоял между него и госпожа Арджинтар. Но въпреки това пак си задаваше въпроса, за да изпита и съвсем тайното и лично удоволствие да предполага и друго.

Това ново, прекрасно разцъфтяло в нея същество не можеше да не отблъсне сделката, която се правеше за нейна сметка. Възмутените ѝ очи ще се отворят още по-широко и те станат още по-красиви, а бледността на лицето ще ѝ придаде благородство, което за пръв път се проявява в рода на Гаврил Мазу.

Тя беше неповторимо и съвсем случайно явление. А би трябвало още преди двайсет години този град да създаде условия за нейното появяване. Но може би и сега не бе късно. В някои отношения

господин Лай Кантакузин признаваше пред себе си, че е бил галеник на съдбата, че и преди госпожа Арджинтар много други жени бяха разкривали пред него желанието си да го посетят в жилището му. Подобно женско любопитство се проявява масово само към някои мъже. А Кантакузин се радваше на тази привилегия. От малкото, но достатъчно точни сведения можеше да си извади логично заключение, че Дария не идва да му извести, че отблъсква един принудителен брак. Такова изявление трябва да направи пред правоимащите. Ако идва за друго нещо, тогава защо ще я съпровожда съпругата на доктор Барбони? След дълги размишления стигна с усмивка до заключението, че Дария ще бъде доведена само до входната врата. Госпожа Фроса ще се оттегли веднага тактически, за което той предварително ѝ беше признателен.

Сам и съсредоточен в креслото пред бюрото или разхождайки се из стаята с ръце на гърба, господин Кантакузин изживяваше отново някои сцени, наситени с много нежни чувства. Той имаше право да отбелязва с този епитет в спомените си определени пози и погледи на своята учителка. Всичко ставаше край госпожа Арджинтар, до нейното пиано или в някое кътче на нейната синя гостна. Случваше се не само проникателният поглед, но дори и особата на госпожа Арджинтар да отсъства за миг. През тези кратки промеждутъци Лай би могъл да хване една изящна ръка, която би се оставила да я гаят, би могъл да се наведе над един тил, на който подхожда епитет от речника на чревоугодниците. Девойката положително очакваше да се случи нещо, защото затваряше очи замечтано, с копнеж. Ала илюзията изчезваше веднага щом се върнеше госпожа Арджинтар.

Може би това беше само плод на неговото въображение. Значи, едва сега ще може да разтвори и прелисти тази книга, на която бе видял само първата страница. Как можеше да го направи, беше трудно да се предвиди. Как е възможно едно подобно обстоятелство да подскаже решение на проблема, който се нарича животът на госпожица Дария, също е трудно да се каже. Какво ще стане, щом трябва непременно да прибавиш и проникателността и избухливостта на госпожа Арджинтар? Всъщност той сам е склонен да приеме, че чувството му към Аглае е неуязвимо.

Всички тези мисли и разсъждения в мрачния ден не бяха отредени да го успокоят, но той беше човек, който вярваше и бе

убеден, че ще удари и втори заек. Животът все още пазеше за него перспективи и непредвидени неща. Ала съществуваше градът. Тук драмите и експлозиите са изключени. Тук нищо не може да се случи. Най-много то някоя добре нагласена любовна история, започнала с частичното съгласие на трето лице. Но романтична пиеса с такъв замах е невъзможно да се играе. Нито пък се е играла някога. Нито пък има салон, където да се представи. Положително всички хора ще се покатерят по покривите и ще протегнат шии към къщата с двата големи прозореца към улицата. Тогава не ще има друг изход, освен да стане професионален ловец, да напусне „географията“ и да се заточи в някоя от горите си.

В шест и половина часа се смрачи и задъжди ситно като в мъгла. Един войник пристигна от страна на генерала и го покани. Господин генералът не се чувствувал добре; желаел да види господин принца. Господин генералът му заповядал да повика и доктор Барбони. При господин генерала бил и един от господа военните доктори, но негова милост се чувствувал по-добре само като видел доктор Рудолф Барбони.

На път към генерала Лай Кантакузин постоя малко на улицата под дъждобрана, докато излезе докторът. Когато вратата се отвори, хвърляйки светлина на балкона, долетя гласът на госпожа Фроса. По спуснатите щори отвътре се очертаха два силуета. Единият беше изящен. Кантакузин отправи мислено приятелски поздрав към тоя силует най-вече за да залъже безпокойството си. Не се знаеше дали тази вечер щеше да бъде свободен.

Стисна ръка на доктора. Със смях направи забележка, че фенерите пак не са запалени. После и двамата замълчаха всеки под своя дъждобран, като внимаваха къде стъпват из хлъзгавата лепкава кал.

Завариха генерала в стаята му, настанен в едно кресло и загънат в одеяла. Левият му крак почиваше върху възглавници. Погледна ги строга глава на побелял лъв с много добри очи и с малко пресилена усмивка. Генералът беше сам.

— Ей сега ще дойде Аглае... — каза той със страдалчески глас, който противоречеше на величествената му външност, но беше в унисон с усмивката му. Тази информация се отнасяше за Кантакузин,

на когото бегло стисна ръка. По-дълго задържа в широката си длан дебелите пръсти на доктора.

— За кои неприятели става дума, генерале? — запита докторът.

— Моля ви, докторе — въздъхна Арджинтар. — Макар че на шестдесет и осем годишна възраст да нямам още право да сложа оръжието, изглежда, ще трябва да се предам.

— Драги господин генерал — отговори му Барбони, — от ножа да се плаши агнето, не овенът. Аз се надявам, че ще изкарате още една война.

— Не зная, докторе.

— Разбира се, но най-напред е необходимо да направите едно пътешествие до Виена. Когато се върнете, конят ви да чака оседлан, за да го яхнете.

— О, докторе, моят крак не може да оцени вашите добри думи. Боли ме ужасно. Само вие умеете да му се наложите.

— Аз наистина имам игла за неговия кожух — усмихна се Барбони.

Генералът затвори за миг очи, успокоен. Барбони разтвори чантата си и приготви инструментите си.

Аглае Арджинтар влезе лекичко на пръсти. Кантакузин ѝ целуна ръчица и я задържа в своята толкова, колкото беше благопристойно.

— Драги господин Лай — усмихна се тя, — генералът държеше да ви види. Останете и вие четвърт час с доктора да пием по един чай. После ставам вече пленница. Инжекцията на доктора оказва ефект само ако седна до болния крак.

— Капризи на болен стар човек — въздъхна Арджинтар, отвори за миг очи и ги изгледа; после отново сведе клепачи. — Готово ли е, докторе?

— Ей сега.

Аглае Арджинтар дръпна Лай две крачки настрана.

— Днес при мен се отби госпожица Мазу... — каза тя. — Защо ме гледате така, като че ли не ви интересува? Искам да ви поуспокоя.

— Да не преувеличаваме... — с престолено равнодушие отговори Кантакузин.

— Наистина не бива да преувеличаваме. Стори ми се, че девойката не гледа трагично на нещата.

— Възможно е — отговори той с неопределена усмивка.

Изпитваше известно задоволство, че знае малко повече от госпожа Арджинтар.

За да получи отговор на някои въпроси, можеше да се обърне направо към доктора. Но по неизяснени още причини може би не е добре да постъпи така. Доктор Барбони ще даде необходимата информация; а той ще чака у дома си. Генералът получи кризата много навреме.

Аглае го изглежда продължително.

— Изглеждате загрижен, господин Лай.

— Аз ли? Съвсем не? Само ми е неприятно.

Тя му благодари с очи за тези думи. Изглеждаше спокойна, но Кантакузин бе уверен, че твърде е възможно тази вечер да има и други гости освен тези, за които му е съобщено.

Излезе заедно с доктора в мъглата и дъжда. Фенерите бяха все така слепи и тържествени, очакващи минувачите да се блъснат в тях: което се и случи с Рудолф Барбони, който се отдръпна вежливо и поиска извинение. Развесели се от това, стисна ръка на другаря си и си влезе в къщи. Кантакузин стоя един миг колебливо; видя, че прозорците са тъмни и отмина. Но веднага щом стигна до къщата си, усети, че някой го съпровожда. След като позвъни и момчето му отвори, от двете му страни застана по една сянка, закрыта от дъждобран. Заповяда на слугата да върви да си ляга. Отдръпна се да влязат посетителките му. Всичко протече сред внушителна тишина. Чуваше се само шуртенето на дъжда.

В работната му стая пред една сребърна икона гореше кандило. Свята, скъпа вещ, останала от баба му от отколешни времена. Взе светлина от пламъчето и запали лампата на бюрото си, за да види бледото лице и големите изплашени очи на Дария Мазу.

— Добър вечер — каза тя. — Моля моят учител да ми прости, задето дръзнах да му искам тази среща.

Беше смутена. Гласът ѝ беше по-нежен от друг път, но имаше особен пронизителен тон.

Съблече пелерината си. Госпожа Барбони пое чадъра ѝ и оправи една къдрица, паднала на слепоочието ѝ.

— Госпожице Дария, моля ви, седнете — добродушно каза Лай. — Ще ми доставите ли удоволствието да пийнете с мен едно порто? Изглеждате уморена.

— Благодаря. Нищо няма да пия.

Тя се огледа. Раздвижи се. Движенията ѝ бяха несигурни. Кантакузин ѝ предложи стол. Докосна уж случайно ръката ѝ. Беше студена, изглеждаше безчувствена.

— Господин Кантакузин — заговори тя изведнъж, като го загледа с някаква неочаквана решимост, — позволявате ли ми да не ви смятам само за мой учител?

— Разбира се, госпожице Дария — усмихна се господин Лай. — Аз съм ваш приятел.

— Моля ви да не се сърдите и да ми дадете съвет за положението, в което се намирам.

— С удоволствие ще ви дам всякакъв съвет, госпожице.

Госпожа Барбони се раздвижи. Обиколи Дария, за да провери облеклото ѝ. Оправи набраната ѝ якичка и ѝ се възхити, намирайки, че кафената рокля ѝ отива много. Усмихна ѝ се и се разбърза.

— Мила моя, веднага ще се върна. Ще ида да оправя моя човек.

Кантакузин се помъчи да изглежда учуден, но госпожица Мазу не изглеждаше по-разтревожена. Приглади с машинално движение дясното си слепоочие и зачака Кантакузин да се върне. Тогава отпусна ръце в скута си и застина неподвижна в тържествено строга поза. Лицето ѝ беше спокойно. Долната ѝ устна потръпна в момента, когато се реши да заговори отново.

Кантакузин я разглеждаше от всички страни: не я гледаше открито; разхождаше се пред нея и я наблюдаваше, без да дава вид, че я гледа, признавайки пред себе си, че същество като госпожица Мазу става още по-интересно в драматични положения. Тя започваше наистина да става жена; макар че беше тъничка, беше добре закръглена. Добре ще стори да я остави да излее най-напред мъката си, за да заруменят бузите и устните ѝ. Сега устните ѝ бяха тънки, бледи и стиснати, а очите — хлътнали, втренчени навътре в душата ѝ.

— Господин Кантакузин — започна тя изведнъж, като наклони малко главата си надясно, — много добре си давам сметка, че не трябва сега, точно в тоя момент, да ви благодаря твърде много, загдето подтикнахте Аглае да направи от мен друго същество, не това, което ми е било съдено да бъда.

Тя се спря за миг. Лай я гледаше със симпатия.

— Може би и на госпожа Арджинтар не трябва да бъде благодарна — продължи Дария, — че ме въведе в тази, както вие бихте казали, моя лична благопристойност.

Тя отново млъкна. Стори ѝ се, че не е започнала добре дипломатическите си преговори.

Нейната реч щеше да навлезе в унизителни подробности. Аглае Арджинтар я бе научила да се облича добре и да бъде чистоплътна. От майка си, която бе селянка и знаеше само да страда и плаче, не бе научила нищо за тази елементарна благопристойност; а баща ѝ, господин Василика Мазу, щеше да се радва тя да се покрие със слой мръсотия, за да икономиса дебелиите зимни дрехи.

Как може да ѝ мине през ума, укоряваше се Дария, че може да разкаже такива унизителни подробности за себе си на един мъж, при когото идва с агресивни намерения. Точно в този момент си спомни за главното наставление на госпожа Арджинтар: „Миличка моя — учеше я тя, — никога да не се поставяш пред един мъж в положение на физическо унижение.“

— Госпожице, чакам — подкани я с усмивка господин Лай.

— Моля да ме извините — отново поде объркана Дария. — Искях да кажа, че съм била дете без майка; кръстницата ми, Дария Пражеску, също почина твърде рано и ми остави само това име, предопределено да няма умалителни и гальовни форми. Моя спасителка беше Аглае; тя ми беше и приятелка, и майка. Но може би тези обяснения не са ви интересни.

— Госпожице, слушам ви — доброжелателно я насърчи господин Лай. — Бих желал само да ми обясните, ако смятате за нужно, защо моето съдействие, много скромно, разбира се, не се радва на оценка от ваша страна.

— Не бих могла да ви обясня добре, господин Кантакузин.

— Дори и да настоявам?

Девојката замълча за миг.

— Изглежда — започна тя отново, — че в отношения като нашите единият от партньорите е заинтересован, преследва нещо.

Кантакузин се усмихна любезно.

— Госпожице Мазу, вие смятате, че аз не съм бил незаинтересован?

— Не зная. Забележката може да се отнася и за мен. В този момент ми е необходимо аз самата да си изясня някои неща. Бих искала да ми помогнете.

Господин Лай продължаваше да се разхожда, почувствувал се изведнъж в плен на някакво ново и странно безпокойство. Това ново безпокойство имаше двойак характер. Имаше нещо от толкова често изпитваното чувство, когато стреляше два пъти поред в Царна море, а заекът продължаваше да бяга. Имаше нещо и от страха, че всичко приятно в един подобен разговор можеше да бъде отровено от едно неочаквано посещение — не това на госпожа Барбони.

Заслуша се в звъна на дъжда по водосточната тръба и в шума на улицата. Беше въображаем шум. Но едни действителни стъпки, бързи и крадливи, биха сложили началото на катастрофата.

— Господин Кантакузин, чакам... — каза Дария.

— Да видим — отвърна Лай.

— Какво?

Загледа го учудена. Стори ѝ се, че не може да го изтръгне от някаква негова грижа и да го накара да мисли за нея. Наведе чело и въздъхна:

— Добре.

Постоя известно време, вгълбена в себе си.

— Моля ви, госпожице, говорете — обърна се бързо господин Лай.

— Ще се опитам — каза Дария. — Бих могла да преповторя някои неща, които вие никога не сте знаели много добре. Далеч съм от мисълта да благодаря на господин Мазу за обичта, която е показал към мен и към брат ми Емил. Години наред моят живот е бил само унижения и страх, както и животът на майка ми. Не си спомням абсолютно никаква радост. Не е необходимо да обяснявам с какви борби успях заедно с дядо ми от Адънката да изтръгна от него най-необходимото, за да мога да имам прилични дрехи. За това спомогна, разбира се, и срамът му от вас; защото баща ми е срамежлив човек. Така че ми предостави част от правата ми, за да не го изправят пред съда.

— Това, което разправяте, е направо фантастично... — заяви Кантакузин, като се спря за миг.

— Донякъде, да; но желая да чуете на какъв живот бе подложен брат ми Емил, за да бъдат вашите думи съвсем правдоподобни. Брат ми беше един клет болник. По време на епилептичните му припадъци само аз бдях над него с ужас и отвращение. С време се примирих; по цели нощи неговите страдания бяха и мои страдания. Знаех, че не е позволено да го прегледа лекар. Въпреки това и лекарите го гледаха, когато тръгна на училище. Затова, че не беше запазил болестта си в тайна, баща ми намери за нужно да го затвори в мазето и да му приложи известен брой удари с мокро въже. Колко, не можа да се узнае; Емил ги е броил само до известно време. Отдавна бил припаднал, а човекът, когото мразя, все още го държал между коленете си и го биел ожесточено.

Кантакузин се спря отново, почти ужасен:

— Казахте, че го мразите?

— Да. Мразя го — заяви девойката спокойно, без да го гледа. — Това мокро и просмукано с кръв въже често служеше за такива наказания. Един ден го откраднах и го хвърлих на едно специално място. Бях повикана и аз в мазето, за да отговарям с живота си за тази постъпка. Вместо с въжето аз се запознах с една дрянова пръчка. Сега разбирам, че е било необходимо да умрем; но аз се заинатих да живея и за това никога няма да ми простят. А на Емил още по-малко, защото избяга и тръгна по света и накарал бил да потъне в срам цял един общински съвет. Така крещеше баща ми. Потънал в срам и общинският съвет. От това бягство изминаха четири години. Баща ми още въздиша, неутешен, че не се е намерил трупът.

— Какъв труп? Къде стана това? — промълви учудено господин Лай.

Госпожица Мазу гледаше втренчено в един ъгъл на стаята, сякаш беше сама.

— Какъв труп?

— Трупът на Емил. Само тогава наследствената част на момчето ще бъде негова.

— А аз разбрах съвсем друго — объркано измънка Лай.

— Все същото е, господин Кантакузин — усмихна се госпожица Мазу.

— Да, но в такъв случай наследница сте вие.

— Зная, но и аз трябва да умра под някаква форма. Уверявам ви, че това е неговото горещо желание. Можете да бъдете сигурен, господин Кантакузин, че не съм полудяла и говоря спокойно; затова преди няколко минути, когато ви поисках съвет и вие не ми го дадохте, аз реших да приема предложението на господин Ортак. Не върша това с удоволствие, но държа да се освободя от една атмосфера, която повече не мога да понасям. Вие направихте всичко, за да задълбочите страданието ми. Може би не направихте лошо; все пак, както вече казах, не очаквайте признателност.

През цялото време госпожица Дария бе говорила сдържано. Клокочещата в нея страст се усещаше само в нервния тон и в чувството за самота, което изведнъж бе създавала около себе си, като се откъсна от Кантакузин. Бе дошла тук, разбира се, с желанието да не бъде сама, а сега господин Лай се видя извън обсега на черната мъка, която обвиваше душата ѝ. Той се чувствуваше отчаян, че не бе могъл да произнесе необходимите думи, които и сега напираха в него. Тогава може би резултатът щеше да бъде друг. При друга дозировка в епруветката биха се утаили кристали с багрите на дъгата вместо тази черна отрова. Пред него се разкриваше едно клето съществуване, една нищета, чиято сила никога не бе подозирал. И все пак така трябваше да бъде заради хармонията на нещата в този свят; това е най-силният аргумент на неговата география. Бе се спрял и гледаше този малък и мрачен аргумент, който стоеше неподвижен в креслото; пред този аргумент душата му се вълнуваше до сълзи. Направи още една обиколка из стаята. Понеже госпожица Мазу беше все тъй упорито сдържана, овладя се и той и намери други думи:

— Госпожице, не е необходимо да вземате непоправими решения. Когато и да е, един миг е достатъчен, за да ни донесе промени и изненади.

— Непоправими е може би твърде силна дума. Но аз нямам какво да променям. В къщата на господин Мазу аз повече няма да се върна. Помолих госпожа Барбони да ме подслони, докато вляза там, дето ще бъде моят дом и на съпруга ми, когато бог ми отрежда. Вие мислите ли, че е възможно да направя нещо друго? Не мислите. Следователно ще направя това, което ми е писано. После ще чакам да се сбъднат и другите наказания за греховете, които не съм извършила. Най-напред ще чакам да дойде Емил.

Като видя, че тя млъкна, господин Лай също спря неспокойната си разходка.

— Научих от Ева Голдман — продължи тя, изолирайки се отново, — че един от нашите търговски пътници е виждал през есента брат ми на две места. Бил, разбира се, в много тежко болестно състояние, каквото за него е обикновено, и в неопишуема мизерия. Най-напред го видял в Галац на пристанището и дори не посмял да се приближи до него и да му заговори. След един месец го видял отново, на гарата в Бакъу. Значи, се придвижва на север. Аз го сънувах слаб, блед, такъв, какъвто беше, когато се разделихме. Тогава понечи да ме целуне, а ме отблъсна; после се върна бързо, прегърна ме и ми прошепна, че трябва да замине, ала че ще се върне, когато му дойде времето. Кое време? Не зная. Когато му дойде времето. Сега съм сигурна, че ще дойде. Пълзи вероятно под земята от място на място; така го и сънувах. Един ден, когато никой няма да знае, той ще бъде тук.

Дария му се усмихна от креслото със странна усмивка, която го прониза до дълбините на душата. Усмихна се, но усмивката ѝ беше изпълнена с тежка като олово мъка. „Какво мога да направя аз?“ — питаше се той с препълнена от недоволство душа. Не можеше да стори нищо. В това същество, разбира се, бе шестувала и младостта, и желанието; и то съвсем близо до него; сега обаче го обгръщаше мрак, както мрак обгръща спектъра. Стори му се, че светлината на лампата намаля, но не посмя да я засили. Стори му се, че къщата се е вкаменила в мълчание. По улицата се прокраднаха стъпки. Чу едно-единствено почукване на вратата.

Въздъхна с облекчение. Това, разбира се, е госпожа Барбони. Ако беше друг, щеше да подраци на прозореца.

Настъпи успокоение.

Господин Лай излезе в антрето, за да отвори външната врата. Когато се върна, придружен от госпожа Фроса, Дария Мазу бе станала от стола. Движенията ѝ бяха трескави. Бе се огледала наоколо си; видяла бе в огледалото образа на госпожа Арджинтар, бе се промъкнала до пианото и бе обърнала снимката към стената; после я бе върнала на мястото ѝ, потръпвайки като от студ, и бе простенала като от рязко убождане. Хвана госпожа Барбони под ръка.

— Късно е. Да вървим. Чувствувам се уморена.

— Веднага тръгваме, миличка — отговори ѝ госпожа Фроса и я изгледа внимателно. — Добре е да знаете, принце — обърна се тя към Кантакузин, — че госпожа Арджинтар се показва толкова благородна, че не можах да се сдържа да не я целуна. Даже се и смях по този повод, защото беше пак целувка с мустаци.

— Бъркаш госпожа Аглае Арджинтар с доктора, уважаема госпожо; нали си отидохме в къщи.

— О, не. Отидох малко по-далеч, до генерала, за да видя какво става там и да кажа няколко утешителни думи на госпожата. И тя е против тази женитба, както и вие, но признава, че няма друг изход. Вашето решение какво е?

— Господин Кантакузин свива рамене — развесели се Дария.

Господин Лай се обърна изумен:

— Аз? Аз ли свивам рамене?

— Разбира се; защото наистина друг изход няма.

— Добре, добре... — снизходително се усмихна госпожа Фроса.
— Всички дойдохте на моята дума. Аз така заявих — че трябва да я задомим. За кого? За мъж. Без да знае за кого, баба ѝ от Адънката ще се радва. Наистина това ще да е единствената ѝ радост, но аз смятам да се задоволим и с толкова. Сега госпожа Арджинтар ще направи следното: съгласна е да участва в една комисия заедно с мен, за да преговаря с господин Василе Мазу по въпроса за чеиза и разноските, както и за зестрата. Аз ѝ обърнах внимание, че Мазу иска да задоми дъщеря си, но знае от мен, че това ще стане без разноски и без зестра. Аз обаче не мога да гарантирам, че утайката на кафето показва истината, така че ще трябва той да даде уверения.

Дария се спря пред нея с изкривено от пресилена усмивка лице:

— Вместо уверения, би било добре да предпочетете пари.

След тези думи мина край стената в дъното и се спря, вперила поглед в портретите на родителите на Лай. Ворникът и жена му се усмихваха, но тя не отвърна на тази усмивка от миналото.

Госпожа Барбони продължаваше да нарежда:

— Нашата приятелка ви моли да дойдете с нас.

— Къде?

— У Мазу. Може би ще бъде достатъчно самото ви присъствие.

— Не намирам за нужно... — защити се Лай.

— Не е необходимо и не е възможно — реши госпожица Мазу и се извърна от портретите.

И като че ли всичко свърши изведнъж, девойката наметна пелерината си, взе си дъждобрана и мълчаливо се сбогува с Кантакузин, като кимна с глава и сведе очи.

VI

Василика Мазу беше работен човек; винаги ставаше много рано. Както много пъти бе признавал, не искаше никога нищо да губи. Така всеки изминал ден непринудено носи своята печалба. Слугата ще спи по-малко, птиците излизат по-рано да ровят земята. Касапите на пазара не са сварили още да продават по-хубавото месо. Наистина опитват се да го скрият, но той знае къде да го намери. Ако нещо стане из града, пръв ще научи. Ако може да се направи някоя сделка, няма да я изпусне. Има възможност и да се порадва на лошите новини, които засягат другите; изгоряла сграда, откраднали говедо, умряло прасе. Заинтересованите имат нужда от пари с лихва; негова милост е насреща.

— Нямам, откъде ще имам! — въздиша той хитро, сумти и се потупва по хълбоците. — На днешно време парата става все по-скъпа и все по-рядко се намира.

Но с подходяща лихва всякога може да се намери.

Ако стане по-рано, свършва и по-рано споровете с жена си.

Госпожа Амалия е жена, която знае как да се справи с него. Силата и правата ѝ в това отношение отиват твърде далече. Твърде далече отиват, защото, освен че е работлив, Мазу е и много хитър и най-вече предпазлив. Случи се така, че втората му съпруга е от голям род. Коконата Амалия има брат, който стигна до ранга заместник-префект. Когато ходи по инспекция из околията, той пътува с файтон с пружини и два бързи коня. На капрата до файтонджията стои един кавалерист с карабина. Заместник-префектът Янку Вороняну е човек със силен и весел глас; където пристигне, винаги започва веселба; неговите широки движения призовават приятели от всички страни. От тези твърде широки и твърде силни движения и от пламтящите му очи Василе Мазу не е много възхитен: той се пази от тях и гледа да е по-надалеч. Но госпожа Амелия умее да се позове на тях в подходящия момент.

— Да не забравиш захар, Василе — напомни му тя през тая неделна заран.

— Каква захар? — обърна се с твърде учудени очи господин Василика. — Не разбирам как толкова бързо се свършва тая захар...

— Свършва се, защото така ѝ е съдено, да се свършва — равнодушно вдига рамене Амалия.

— Дяволска работа! — сумти Мазу. — Чакай да видим, да направим сметка. Захар донесох в четвъртък.

— Няма нужда да правиш никакви сметки — възразява му госпожа Мазу. — Смятам, че е достатъчно да ти съобщя, че се е свършила. Предполагам, че не я носиш в къщи, за да я държа зад иконите.

Едно от момиченцата влиза и прошепва нещо на ухото на майка си.

— Да, милото ми — отговаря ѝ госпожа Амалия. — Момичетата имат нужда от тетрадки по краснопис.

— Не им ли донесох тетрадки по краснопис? — вайка се Мазу. — Аз помня, че донесох.

— Моля те, Василе, бъди разсъдлив. Не зная кой ти е подарил онзи боклук от попивателна хартия. Учителката ги изхвърли, и то с право. Бъди добър да донесеш свестни тетрадки. В моето семейство аз съм свикнала да се представям добре. Не искам момичетата ми да бъдат за смях на хората. Който е живял в тази къща и е могъл да търпи каквото и да е, мен не ме засяга. Аз имам други норми на поведение. Че децата на друга жена са могли да ходят боси и че други части на тялото им са се виждали, мен не ме засяга. Но моите момичета са мои и те моля да благоволиш да им купиш тетрадки по краснопис.

— Добре, ще им донеса — отегчено измърмори Мазу.

— Тия приказки не ме задоволяват. Не е достатъчно да им донесеш неща, от които търговците гледат да се отърват. Да им купиш истински тетрадки по краснопис.

— Добре де! Ще бъдат истински тетрадки.

— Ще видим. Освен захарта не забравяй, че се свърши и солта. Трябва ни и брашно.

— От кое брашно? Пшенично или царевично?

— Представи си, че и от едното, и от другото. Освен това гледай хлябът да бъде пресен. Вчера хлебарят пъхнал в кошницата на баба

Замфира и един стар хляб.

— Хубав е и старият хляб, Амалия. Така сме се разбрали.

— Не ме интересува какво си се разбрал. Аз съм свикнала да ям пресен хляб. Здрави деца не се гледат с корав хляб. Това да го знаеш предварително от мен. Моите момичета няма да бягат от къщи, а ще се омъжат в моя дом.

— Да оставим това, Амалия. На мен така ми е изгодно.

— И на мен ми е изгодно, ала за един родител не е почтено, а за една госпожица не е красиво. По цял ден ми стоеше с книга в ръка като принцеса и не правеше нищо. Знаеше само да си отваря човката и да ми отвърща. От три години, откакто има връзки с доброто общество, си е навирила носа. Може би има претенции, че знае френски и че свири на пиано? И аз съм учила тия неща в пансиона, ама не смятам, че съм от голямото добрутро. Ако ми помогне бог, моите момичета ще получат пълното си възпитание там. Аз бях принудена да напусна, за да можем да помогнем на брат ми Янку да завърши гимназия. Сега и той ще помогне на момиченцата ми.

— Много добре ще направи — съгласи се Мазу.

— Зная, че ще направи добре, но това теб не те освобождава от дълга, който имаш. За да не плъзнат пак приказки из града, както бяха плъзнали преди, а и сега плъзят.

— Какви приказки? Какво ме е еня мене за приказките?

— Теб може да не те еня, ама мен ме е еня. Две седмици не посмях главата си да покажа пред хората, да ида на гости не посмях. Навсякъде въпроси: „Какво става с момчето на Мазу? Чува се, че умряло или че избягало от къщи.“ Напразно го наказва; не можа да му вкараш ума в главата. И мислиш ли сега, че устите на жените мълчат? Иди, моля ти се, и послушай по портите и по прозорците на нашата улица, че и по другите улици. Само това ще чуеш: че дъщерята на Мазу, голямата, разбира се, се подслонила при приятелите си в града. Избягала от къщи.

— Ама не е вярно това, драга моя. Дъщеря ми ми каза, че отива там. Ние се разбрахме; аз се съгласих; ще си прави там чеиза; отървахме се от една грижа; умивам си ръцете; не искам повече да знам нищо; радвам се, че оставам с една грижа по-малко. Хората ще направят по-добре да си гледат своите дертове, не чуждите.

— Хорската уста само шепа пръст я запушва — поучително заяви госпожа Мазу. — Аз ти казах, че и на мен ми е изгодно така, както си я нагласил. И целият град да се възмущава, аз съм доволна, че се отървах от една душманка. Ама не мога да премълча, че вината не е моя, нито пък на другото. Това са лихвите на един капитал от грешки, както казваш ти. Не ми разправяй, че не си можел да постъпиш другояче. Сега е по-трудно, отколкото в началото. Сега се сблъскваш с нейния инат като в желязо. Колко ме яде мене тази госпожица и колко отрова натрупа в сърцето ми, само аз си знам; доброто, което тя ми стори, го желая само на душманите си и на нейните приятели. Тя мисли, че аз не разбрах от приказките и от държанието ѝ какво е преследвала. Ха-ха! Малко остана да имаш зет от царско коляно. Само това ми липсваше, за да ми бъде радостта пълна. И вчера рано-рано видях негова милост да се разхожда насам и да се оглежда в прозорците ни. Известява в града, че отива на лов да стреля зайци, а пък има среща с другото. Не е необходимо да ме прекъсваш. Едното е свързано с другото: защото работите се наредиха така, както трябва, а не както пише в романите, които нейна милост чете. Не бързай, Василе, не се защитавай и не махай с ръце. Нали затуй си станал рано и дигна и мен, за да си поговорим. Отбележи си наум, че ни трябва и метла. Какво още ни трябва? Трябва и малко ром.

— Защо пък ром? Аз не пия ром. За метлата разбирам. Ама не разбирам защо трябва ром.

След като успя по тоя начин да каже и той няколко думи, Мазу опипа връзката си и нахлупи на глава коравата си шапка. Беше смръщил лице, отвратен. Кафето му бе изстинало. Изпи го с неудоволствие; нямаше захар. Коконата Амалия го наблюдаваше нарочно, за да види каква физиономия ще направи, и развеселена, разклати дългите си обици.

— Не забравяй, че Ортак и Катарама обичат кафето с ром, а те са неразделни — обясни тя на Мазу. — Редно е да посрещнем Ортак като наш благодетел. Следователно да не забравиш да донесеш и четвърт килограм кафе. Мисля, че ще е добре, Василе, да ти напиша всичко на един лист.

— Знаеш, че никога нищо не забравям... — каза той, като гледаше предметите около жена си.

Гледката, която представляваше кокона Амалия, беше особено приятна, но той никога не я гледаше направо.

Завъртя се на пети и тръгна, като хвърли изпитателен поглед чак до дъното на двора, към бучиниша, посърнал от първата есенна слана. Оттам без съмнение излизаше един нов негов враг. Той не му искаше пари и покупки. Това бе един язовец, който му отвлече сума птици.

— Мисля си, че май ще трябва да поправим курника... — въздъхна той угрижен.

Тъкмо излизаше от чардака и вече щеше да поеме към портата и да се отърве, когато гласът на кокона Амалия го спря отново. Разбира се, за ново искане. Беше направено в последния момент, за да избегне разпериите. Беше направено с дипломатическа нежност, но с непоколебима решителност.

— Василе — каза кокона Амалия, като пристъпваме с плъстените си пантофи по неговата дълга сянка, — смятам, че не е необходимо да ти напомням, че на сватбата сестрите на булката е редно да бъдат с нови рокли.

Тя очакваше той да се върне, за да се защити, да ръкомаха и да пъшка. Познаваше ококорения му поглед и мънкането му: „Боже господи!“ Очакваше и се държеше твърдо, с наострен език и сили, дарени на всяка майка от всевишния. Но в този миг стана най-неочакваното нещо на света.

Мазу се полуизвърна и потвърди законното искане на съпругата си:

— Аз предварително съм мислил за това. Бъди спокойна.

Коконата Амалия остана със зяпнала уста, готова да подхвърли някакво възражение. Мазу бе тръгнал вече по улицата и се промъкваше край плетищата, за да настигне еднооката баба. С недоумение и недоверие госпожа Мазу се върна в стаята, като клатеше обичите си. Но Василе нямаше вид на внезапно побъркал се човек, а тя чу със собствените си уши. Навяваше съмнение, че Мазу си беше с всичкия ум; но през този ден той има случай да предизвика още едно изумление. За миг лицето му просветна като озарено от слаба усмивка, после отново се съсредоточи в единствената му грижа. Моторът на неговия живот беше един вечно буден червей, който се клатушкаше в мрака на душата му, ту ровейки, ту вдигайки нагоре слепите си очи, мънички като две сребърни парички. Нищо от това, което

представляваше светът и господ, не интересувахе вече Василе Мазу; порокът на безпределното скъперничество така се бе изострил в него, че го правеше непобедим и непримирим. Откъдето минеше, всички човешки очи потъмняваха, всички носове се извъръщаха настрана, сякаш оставяше подире си ивица дим с известна миризма.

Така се известяваше по дюкяните и сергиите за неговото минаване. Търговците го усещаха отдалеч и си правеха знаци. Всеки трябваше да даде своята дан в големия кошник на бабата. Това бяха тайни споразумения, известни на всички. Бабата проверяваше стоката, завираше нос, вираше се и правеше забележките си. Господин Василика плащаше, колкото на него му се струваше, че се полага да плати. Търговците вземаха парите, без да ги поглеждат. След като минеше този утринен клиент, настъпваше успокоение и слънцето разпращаше всичката си светлина.

При касапите имаше две много умни палета. Едното беше с криви крака, другото с лисича муцунка. И двете устройваха най-враждебно посрещане на помощник-кмета. Лаеха го ожесточено, но от твърде удобно разстояние, така че Мазу никога не можеше да ги стигне, когато замахваше назад с крак. Те бяха представители на своето съсловие. Откъде знаеха тези жалки кучета, питаха се търговците, че между черния човек с примка и гега и господин Василика има пряка връзка? В определени срокове, след като привършеше хайките си за умъртвяване на кучетата, кучкарят също пущаше своята дан в ръката със свити пръсти на помощник-кмета. И този път Мазу изгледа накриво кучетата и се усмихна в себе си, решил да призове и върху тях съдбата.

След като свърши покупките си, той си направи подробна сметка и въздъхна доволно. Отправи се към общината. Вървеше по търговските улици и отговаряше на поздравите. Внимателно следеше селяните, дейността на общинските инкасатори и на стражарите. Без да дава вид, си отбелязваше най-важното във всички сделки и споразумения, като дебнеше и очакваше най-различни възможности за своя лична облага.

Нито един от общинските съветници и от чиновниците не си нарушаваше спокойствието в такъв ден. Само той се смяташе длъжен да бди. Беше ден, когато се даваха най-различни разрешения и сума търговци го очакваха, като го гледаха косо, с присвити очи.

Разсилният се поклони ниско пред него. Василика Мазу беше закрилник на разсилните, на пожарникарите и другите дребни служители. Всички имаха квитанции за одобрение и шкантиране. За чудене беше с каква кротост и отзивчивост той подписваше и одобряваше такива книжа.

— Господин кмете, генералът е изпратил един войник с писмо — извести му разсилният.

— Писмо, за мен?

— За вас.

— А! Да! Зная... — изсумтя той важно.

Не знаеше нищо, но беше добре да извлече полза от всяко нещо. Влезе в канцеларията и изгледа накриво писмото. Какво можеше да има в този затворен плик? Нищо добро! От всяко запечатано писмо те дебне душманин. Без да го докосва, изгледа го още веднъж отстрани. Женски почерк. Значи, госпожа Арджинтар му иска нещо. Помощ за някоя благотворителна цел или за бал. Значи, може да почака; няма защо да бърза за такива работи.

— Какво? Каза ли нещо?

— Тъй вярно, господин кмете, войникът чака отговор.

— Какво? А, да, зная... да отговоря. Нека дойдат търговците, да видим какво искат, и веднага ще му дам отговор.

— Отдавна чака, господин кмете. Търсил ви е и в къщи.

— Добре, добре, веднага ще му дам отговор. Нека дойдат двамата търговци.

Докато търговците му обясняваха какво искат, шепнейки на дясното му ухо, той хвърли с лявото си око поглед към края на бюрото. Полекичка протегна ръка и дългите му пръсти сграбиха плика. Разтвори го изведнъж, извади листа и само с един поглед се запозна със съдържанието на няколкото реда — все едно, че беше глътнал хининово хапче. Нямаше нищо, не беше никакво искане, само една обикновена покана.

— Генералшата, госпожа Арджинтар, желае да ме види — каза той на търговците.

Евреите го загледаха изплашени. Той се обърна към разсилния:

— Кажи на войника, че идвам веднага.

— А ние какво ще правим, господин Василика? — разтревожиха се търговците.

— Нищо няма да правите, всичко е наред... — заяви той за тяхно изумление. Тая заран господин Мазу продължаваше да поддържа особеното си настроение, което съпровождаше дори с усмивки. Търговците обаче стояха в недоумение и изплашени.

— Разбирам аз за какво може да става дума — рече им той.

Търговците се спогледаха много учудени. Без да им обръща внимание, Мазу сложи на малката си глава коравата шапка, като я нахлупи чак до ушите, и тръгна за натам, където според него го чакаше една дипломатическа среща.

Денят беше мрачен, забулен в облаци. Камбаните от църквите известяваха края на службата. Мазу не ги чу. Госпожа Аглае Арджинтар и госпожа Барбони го видяха отдалеч по пустата улица; фигурата му сякаш ставаше по-дълга поради възбудените му движения. Той си правеше своите безкрайни сметки, но не изглеждаше никак разтревожен.

— Не знае за какво става дума... — усмихна се госпожа Арджинтар.

Със същата тънка иронична усмивка тя го посрещна на чардака и го попита дали благоволява да си направи труда да влезе в нейната гостна. В същата гостна била и госпожа Фроса Барбони.

— Целувам ви ръка, госпожо — поклони се с бледа усмивка Василе Мазу. — И госпожата на доктора ли е тук? Това много ме радва. Какво прави господин генералът? Чух, че бил малко болен.

— По-добре е — отговори госпожа Арджинтар.

— Вашият отговор много ме радва. Право да ви кажа, бях разтревожен.

— Възможно ли е, господин Мазу? По каква причина?

— Не бих могъл да ви кажа защо, но бях разтревожен. Една добра вест за мен е като дар божи.

— Господин Мазу — забеляза госпожа Арджинтар, — виждам, че за вас днес е особено приятно да разговаряте; аз съм огорчена, че не мога да ви бъда подходяща събеседница. Въпросът, по който ви повиках, не е съвсем приятен.

— Това не е възможно — развесели се Мазу. — Като гледам госпожа Фроса, виждам, че това не е възможно.

— Мен?! — учуди се госпожа Барбони. — При сегашните обстоятелства, господин Василе, аз мога само да ви посъветвам да не

вярвате на моите предсказания.

— Какви предсказания?

— Едни предсказания, които някога направих и на които вие се зарадвахте.

— Право да ви кажа, мили госпожи, не ви разбирам добре: види се, че неделя ден съм малко разсеян. Не ме ли повикахте за някое благотворително дело?

— За това, разбира се — отговори госпожа Арджинтар.

Усмивката на Мазу угасна за миг.

— Повиках ви, както казвате, за едно благотворително дело. Най-напред ви молим да ни извините, че се месим, но като узнахме, че вече сте решили женитбата на Дария и научавайки, че тя се е съгласила, макар и с твърде голямо съжаление да се раздели с бащиното си огнище, намислихме да се съберем да си поговорим по един въпрос.

Мазу изгледа спокойно двете жени.

— Това момиче ми създаде доста ядове — заяви той. — Доволен съм, че мога да му уредя щастieto. Благодаря ви, че я закриляхте досега. Радвам се, задето я приехте и я подготвяте за сватбата, макар жена ми да е до известна степен оскърбена, а и аз съм доста неприятно изненадан.

— Решението да се раздели веднага с вас беше взето от госпожица Дария — обясни жената на доктора. — Не се съмнявам, че го е направила с голямо съжаление, както казва госпожа Арджинтар, но и вие познавате характера ѝ.

— Познавам го — въздъхна Мазу.

— Така че — продължи въодушевено госпожа Арджинтар, — като приемем фактите такива, каквито са, необходимо е да изясним въпроса за зестрата и чеиза.

— Това желание на моята любима дъщеря ли е?

— Разбира се, господин Мазу, и ви уверяваме, че е много твърдо желание. Ние сме с нея. Зад нея стои дядо ѝ от Адънката и неговите започнати дела.

— Разбирам, разбирам... — съгласи се Мазу, като примигна. — Добре, мили госпожи, но нямаше нужда да настоявате толкова. Ако аз съм бил против, разбирам. Но аз не се противопоставям за нищо. Зестрата си е право на момичето, останала от покойната ѝ майка. Двете къщи ще бъдат отбелязани, както си е редно, в съответния документ.

— Става дума и за чеиза — настоя госпожа Арджинтар. — Бих казала, че това е главният въпрос на нашия разговор.

— А, става дума за чеиза. Щом става дума за чеиза, тогава бързам да кажа, че съм готов да направя всякаква жертва за моето дете. Нещо повече дори. Моля ви, благоволете вие да определите сумата. В рамките на тази сума ще предоставя на дъщеря си да си поръча и изработи всичко, каквото смята за необходимо.

Мазу изгледа смирено, но крадешком двете дами. Видя, че са изумени и вътрешно се зарадва. Целуна им ръка с дълбок поклон и почтителни думи. Оттегли се гърбом към вратата. Отдавна бе потънал в пустата улица, а госпожа Барбони все още гледаше като вцепенена госпожа Арджинтар, която хапеше устни и мръщеше вежди.

— Наистина чудо — усмихна се в недоумение последната, — но подобно нещо изглежда само привидно; то си има своето обяснение.

Същата мисъл госпожа Фроса предаде в народния стил на доктора:

— В тая работа ще да има пръст дяволът!

VII

Дневникът, който господин Лай Кантакузин си водеше на много правилен френски език, не беше поддържан в добър ред. Както местните жители, така и този изящен мъж не всеки ден имаше настроение за работа, че да го вади от тайното чекмедже; а дори и когато се случеше да го извади, не всякога беше разположен да пише; а когато имаше време и настроение, не намираше твърде интересен материал за това кътче от света, където с примирение носеше кръста на своя живот. Безспорно имаше години, когато интимните му връзки с госпожа Арджинтар бяха пробудили у него достатъчно енергия, за да прави интересни наблюдения и да набира материал за очарователни спомени. Изобщо беше разположен да отбелязва най-вече ония неща, които можеха още веднъж да изтъкнат благородните качества на неговата личност. Когато това занимание почваше да му досажда, господин Лай, без да го съзнава, разбира се, правеше компромиси и се отдаваше на леност.

И така той незабавно повери на дневника си как е постигнал пълно споразумение с английската си пушка. Добави нещо и от разговора си с госпожа Арджинтар, като наблегна малко върху нейния пристъп на ревност. Може би поведението на приятелката му беше оправдано; доказателство бе странното посещение през оная дъждовна вечер. Тук обаче господин Лай трябваше да признае пред себе си един свой минус, следователно тетрадката не отрази задълбочено неговите чувства.

Трудно беше сам да си даде обяснение, и то писмено. Че обичаше Аглае Арджинтар, не можеше да има никакво съмнение. Не знаеше обаче как да назове чувствата и отношението си към своята ученичка. Приятно му беше да тълкува в своя полза нейните неясни фрази, недомлъвки и мълчанието ѝ от оная вечер. Това положение му ставаше неприятно само при мисълта, че можеше да завърши с една зловеща женитба. Но какво би могло да излезе от един такъв трънлив разговор? Неочакваното пристигане на госпожа Арджинтар би

го превърнало в трагикомична сцена, а тази перспектива беше достатъчна, за да унищожи у него всеки великодушен порив. Имаше и други причини, които тогава действуваха неясно в подсъзнанието му. Неговата съвършена почтеност би трябвало да го доведе до риска на един неравен брак. Беше невъзможно да отмине това съображение, особено когато ставаше дума за Мазу, същество според него във висша степен отвратително... А може и самата девойка да се лъже в чувствата си, макар че по-изгодно му беше да не приеме това предположение...

И тетрадката отбеляза съвсем бегло тази драма, и то във форма, твърде изгодна за самолюбие на господин Лай.

През този ден от лазурното небе над града се сипеше блясък и покой. Леността бе проникнала във всичко като някаква наслада. Господин Лай изпитваше необходимост да се помири със себе си за някои неща, които не искаше да си признае; и затова излезе да разгледа още веднъж мизерната география на своята орисия. „Отвратителен град, в който никога нищо не се случва“ — разсъждаваше той, повтаряйки констатацията си като комичен лайтмотив. Въпреки всичко градът сияеше в необикновена красота, която му придаваше неповторимият час, когато над него се сипеше течното злато на слънцето и летяха паяжинки. Макар всичко да изглеждаше неподвижно, над предметите струеше едва осезаем повей, който беше по-скоро въображаем. Лай изведнъж се почувствува проникнат от благотворността на живота и само след миг се успокои. Видя на края на улицата Дария, която вървеше бързо. Идваше към него. Срещу къщата на доктор Барбони тя зави и влезе през портата на цветната градинка. От държането ѝ Лай заключи, че не го е видяла. И все пак в момента, когато тя се обърна, за да затвори, той се почувствува задължен да ѝ отправи едва забележим поздрав. Госпожица Мазу му отговори веднага. Поколеба се за миг, после затвори вратата и изчезна. На чардака в къщата на доктора нямаше никого. „Днес е ден на усърдни преговори“ — усмихна се господин Лай.

Мина край градската градина и излезе на главната улица.

Предния ден, Света неделя, градът беше пълен като кошер; селяните бяха залели пазара и дюкяните. Всички хора бяха обхванати от трескава дейност, от най-дребния търговец до просбописеца и доктора. Добра работа свършиха посредниците, кръчмарите и

бедняците. Вълна на берекет бе минала и се бе оттеглила. Сега, след като си бяха пресметнали печалбите, търговците отиваха да почиват и да се веселят. По ъглите на огрените от слънце улици се виждаха само техните черни силуети. Понеделник беше денят на почивката и забавните новини.

Между тия почтени и сдържани банкери Лай Кантакузин имаше неколцина приятели, които според него представляваха в този край на света Запада. С тях се бе срещал в Карлсбад, в Монте Карло; при всякакви обстоятелства те биваха на негово разположение, когато имаше спешна нужда от пари в брой. Винаги се отнасяха с такова почитание към него, че в спокойни тихи следобеди като сегашния Лай ги гледаше и слушаше с удоволствие. Освен това приятни му бяха и усмивките на женската част от тяхното съсловие. В тази среда можеше да разказва най-фантастични ловджийски истории, защото най-много му се възхищаваха в ролята на ловец. И така той започна разходката си между катедралата и общината. Около него веднага се събра обикновената група, а от отворените прозорци на първите етажи го следяха с твърде голямо любопитство женски очи. Между неколцината придружители беше и Марку Голдман, бащата на Ева, много жизнерадостен човек с червена брада. Беше и Лупу Мендел, също така червендалест, но без брада, с лунички. Натан Финкел беше от мургавата част на племето. Очите му бяха ококорени и винаги насълзени. Държеше се спокойно и се задоволяваше само да слуша с усмивка, сложил лявата си ръка на болното си сърце. Тяхната професионална пълнота контрастираше с младежкия силует на принца. И за тези си другари Лай беше „принцът“.

Както всякога Лупу Мендел съобщи последните външни новини на града. Той беше седмичният вестник. След него Голдман каза какво е научил от дъщеря си, а именно, че майор Иримия Ортак и господин Василе Мазу били уредили вече окончателно въпроса за сватбата.

— Каква сватба? — попита господин Лай.

— Женитбата на майора с приятелката на Ева — усмихна се банкерът. — Зная, принце, че вие сте един от първите, които сте научили това, и не ви е доставило особено удоволствие.

— Очаквах друг избор — съгласи се Кантакузин.

— Защо? Майорът се оказа великодушен човек. Наистина госпожица Дария изглежда по-различно същество. Ева много ѝ се

възхищава.

— Единственото добро е, че се освобождава от баща си — промълви Кантакузин.

Евреите запазиха един миг неутрално мълчание.

— Забележителен човек е той — въздъхна сърдечно болният, като отправи тънка страдалческа усмивка към Кантакузин.

Марку Голдман носеше и други новини.

— Седмицата е богата на добри вести — засмя се той. — В нашия град стават и други сватби. Намери се отлична партия и за госпожица Ципра. Баща ѝ е заповядал повече да не се усмихва и да стане вече смирена съпруга.

— Какво виждам — забеляза принцът, — в моята география принудителните женитби са на голяма почит. Съветвам ви, Голдман, да не постъпвате така с госпожица Ева. Към нея питая голяма симпатия.

— За вашата симпатия тя ви е много благодарна, принце, и се чувства поласкана, но не може да не постъпи тъй, както повелява нашата вяра. Както ще ви кажа веднага, нашата вяра смята женитбата за едно обществено задължение и нищо повече. Ако освен дълга има и чувство, толкова по-добре.

Кантакузин стана сериозен:

— Бихте ли имали смелостта, приятелю, да кажете това на госпожица Ева?

— Ева го знае. Ако някой не го знае, казва му се, когато му дойде времето. Това се прилага и към най-последния, най-нещастния и най-малко надарения от нашата общност. Тъкмо исках да ви разкажа нашия последен анекдот, принце. Случаят е истински и тъкмо за това разговарях с моите приятели, когато вие пристигнахте. Става дума за Мойше Лузер.

— Не го познавам.

— Познавате го, принце. Оня, босия, окаяния дангалак, който обикаля улиците, шляп-шляп, и дрънка с хлопатар, за да извести, че пещта на нашата къпалия е опалена. Син е на Лейба. Старият е съвсем нормален човек, но много беден. Като разбрал с какво дете го е надарил господ, правил, струвал и го настанил на работа при равина в общността. Момчето не можа да се научи на четмо и писмо както трябва и си остана там слуга; върши и друга полезна работа, както се вижда и чува. Добре, но нашата вяра повелява да си вземе и той жена.

И нашата общност му потърси едно бедно момиче сираче и му го даде за жена. Преди няколко дни се извърши обредът. Мойше Лузер гледаше глупаво момичето, но се подчини. След това баща му Лейба, който изпълняваше и ролята на кум, и имаше задължението да го посвети в тия неща, го дръпна настрана и му извести божията заповед, че всеки син на Израел трябва да обладае невестата си. Дангалакът не знаел какво значи това и гледал баща си като глупак, какъвто си е. „Сега ще изпълниш дълга си към нея — продължил Лейба.“ — „Какъв дълг? Аз не знам никакъв дълг! — измърморил Мойше. — Отивам да си взема хлопатара.“ — „Слушай, да идеш да вземеш жена си, Мойше.“ — „Не искам, не зная.“ — „Да отидеш да я вземеш, Мойше, и да легнеш с нея, както си му е редът.“ — „Не ми трябва, не искам, не зная, няма да ида...“ — изръмжал дангалакът и обърнал гръб към стария. „Ще идеш, Мойше, защото е мицва^[1].“ Като чул, че така повелява вярата, дългучът се изплашил, но въпреки това се противопоставил. „Какво?“ — „Мицва е, трябва.“ — „Как? — измърморил Мойше. — Щом трябва някой непременно да иде при нея, иди ти и ме остави на мира да си взема хлопатара.“

На улицата Кантакузин не си позволяваше да се смее високо; затова и сега се засмя така, както се полагаше на човек като него, което направи особено удоволствие на господин Марку Голдман. Развеселиха се и другите. Господин Лай забеляза, че се развеселяват и лицата горе по прозорците, доказателство, че тази случка беше предмет на разговор в целия град.

— Господин Голдман, вашият разказ е забавен — засмя се принцът — и до известна степен аз разбирам тази дисциплинираност. Готов съм да приема, че тя може да бъде валидна и за госпожица Ципра. Но една девойка, възпитана по европейски, каквато е Ева, е редно да се радва на друго отношение.

— Какво отношение? — усмихна се Марку Голдман. — Вие бъдете сигурен, че когато настъпи моментът. Ципра никак няма да се противопостави. Също така, принце, бъдете сигурен, че аз не желая дъщеря ми да бъде нещастна. Бих искал да зная къде е щастието на госпожица Мазу. Чух я да въздиша на рамото на дъщеря ми. Пита ли я някой дали женихът ѝ ѝ харесва, или не, и дали има право да изпитва и тя някакви чувства?

Кантакузин замълча и се замисли; искаше му се да пита, да разпитва, да узнае в какво се състои тайната на тези живи загадки, наречени госпожица Ева и госпожица Дария. Да не би този весел и охранен банкер да е научил нещо? Другарите му имаха неопределен поглед, гледаха с полупритворени очи и сякаш бяха нащрек. За да запълни това неудобно мълчание, господин Лай си сви една цигара. Докато я палеше, наостри внимателно едното си ухо към простора. Чуваха се далечни призиви. В глъбините на небето над залеза летеше върволица жерави. Каза няколко поетични думи за тези небесни пътници. Другарите му останаха равнодушни, гледайки наоколо си, където започваха да се събират и други групи на приказки. Откъм градската градина долетяха звуците на военната музика.

— Това е моята радост и радостта на господин генерала — каза Натан Финкел, сложил ръка на сърцето си. — Така си вземаме сбогом с нашия град.

— Наистина господин генералът заминава за Виена, за да се оперира... — потвърди Лупу Мендел. — Заминава и Натан Финкел, нали и той е болен. Ще заминат и други.

— Както виждам, имате добра осведомителна служба — каза Лай, предполагайки, че тези думи са злъчно предизвикателство, на което, смяташе той, не бива да премълчи.

— Такива са те... — въздъхна Финкел.

— Кой „те“?

Черноокият банкер посочи другарите си и целия квартал. И наистина по заник слънце започваше трескаво движение. В градската градина свиреше музиката. Беше може би последният концерт за годината. Беше израз на почит към стария генерал, който заминаваше за Виена. Улицата се изпълни най-вече с жени. Кантакузин чувствуваше, че го гледат хиляди очи. Кой им бе известил, че ще замине и той? В този град не се случваше нищо, но се знаеше всичко.

Отдели се от събеседниците си, оставяйки ги да си правят отчет на сделките от предния ден. Беше почти сигурен, че ще говорят и за това, което той не сметна за нужно да повери на дневника си. Ще говорят за всичко, защото те не пропускат нищо. От по-напред знаят и каква сума ще трябва да му дадат на разположение срещу сигурни полици. Ще знаят в кой ден заминава генералът и госпожа Арджинтар и ще пресметнат колко дни след това ще замине и той. След три дни е

много рано. След седем е твърде късно. Следователно Лай ще тръгне пет дни след нея.

За да не потвърди всичките им предвиждания, засега господин Лай реши да замине десет дни по-късно. Но госпожа Арджинтар непременно ще настоява да не променя нищо от първоначалния си план. Безспорно в това споразумение влизаше и решението да не присъствува на сватбата на дъщерята на Мазу. Аглае Арджинтар развива оживена дейност, за да може всичко да се уреди колкото се може по-скоро и чеизът да бъде колкото се може по-елегантен; но смята за необходимо сватбата да стане след тяхното заминаване. Така че не може да се забави; ще трябва да замине пет дни след нея; евреите бяха прави.

Високият му силует прекоси два пъти алеите на тясната градина. Чувствуваше, че го следят с очи; на светлината на залеза той сам следеше сянката си, очертана на повехналата морава. Години наред я бе следил така, като всеки път си пожелаваше да не я види повече тук. Тази сянка и сега изглеждаше стройна и гъвкава; ала се питаше колко време още ще може да пази за себе си привилегията да бъде победител на есените.

Леката му печал се засилваше и от чувството на самотност. Градината беше пълна и оживена, но той вероятно бе дошъл да види някого, а не го виждаше. Не бяха дошли даже някои приятели на приятелите му. Трябваше да се скрие от многобройните изпитателни погледи. Ще отиде при госпожа Арджинтар; може би там ще намери малко женско общество.

Аглае не беше в къщи. Генералът беше сам и седнал в широкото си кресло на чардака, слушаше един виенски валс.

Отвори очи, усмихна се и протегна ръка на Кантакузин. Изглеждаше учуден, после се зарадва.

— Аглае държеше непременно да излезе — обясни той. — Аз мислех, че на събранието, където отиде, ще присъствувате и вие.

— Какво събрание?

— Събранието, на което се довършва делото, започнато от вас.

— В това, което казвате, уважаеми господин генерал, чувствувам известна ирония. Това ме радва, защото доказва, че сте добре разположен.

— По-малко ирония и повече огорчение, скъпи приятелю, защото, каквото и да кажете, вие не готвите нищо добро на момичето, което покровителствувате. Видях го тук, призна пред Аглае решението си. Смята, че другояче не може, че трябва непременно да се раздели със семейството си — странно нещо! Всичко това казваше с твърде голямо въодушевление, така че не е възможно да се лъжа. Смятам, че страда.

— Не разбирам добре — промълви господин Лай. — Струва ми се, че госпожица Мазу сама прави своя избор.

— Безспорно; никой не я насилва, но ще се съгласите, че девойка като нея не може да мечтае за майор Ортак. Аглае се произнесе против подобно бракосъчетание. Тогава забелязах в очите на госпожица Мазу сълзи. Но това вместо да разклати, засили решението ѝ. Вероятно става дума за несподелено чувство. Вие не разбрахте ли кого обича?

— Признавам, че не.

— Мисля, че Аглае знае от самата нея. Забелязах у Аглае повишена нежност и грижа за бъдещето на момичето. Но тъй като жените понякога са въплъщение на самото противоречие, в резултат на всичко почнаха усилените приготовления за сватбата.

— Странно и същевременно интересно — призна Лай Кантакузин и сърцето му леко се сви.

Когато слънцето вече залязваше, военната музика отново засвири за болезнената красота на този незабравим есенен ден. Ординарецът донесе кафето. Обвити в цигарения дим, двамата мъже потънаха всеки в своите мисли.

Като стигна у доктор Барбони, вече се смрачаваше. Беше топличко и над източните хълмове се показваше пълната луна. Женското събрание се намираше на чардака, но беше съвсем необикновено мълчаливо събрание. От трите сенки, които различни отдалеч с остро си ловджийско око, Кантакузин можа да види само двете, когато отвори вратичката. Госпожа Фроса и Аглае го посрещнаха с добро настроение.

— Може би търсите доктора? — запита със смях госпожа Арджинтар.

— Признавам, че не — отвърна Кантакузин.

Целуна ѝ ръка и я задържа един миг, както имаше навик.

— Досега седях с генерала — добави той. — Поговорихме малко, стояхме и слушахме.

— Тогава сте прекарвали добре.

— Да, всеки внимателно слушаше своята вътрешна музика.

— И сега дойдохте да научите какво казват две жени?

— Мога ли да науча?

— Това, разбира се, е голяма тайна. Очакваме младоженеца, за да проведем с него един разговор по отношение на някои интересни въпроси. Веднага щом се представи, възможно е да го свържем с нашата симпатична приятелка, която му става годеница.

— Госпожица Дария тук ли е?

— Естествено. Беше с нас. Чу стъпки и за съжаление се припозна.

Лай беше уверен, че неговият силует не може да бъде сбъркан със силуета на майор Ортак. Госпожа Фроса сметна за нужно да се разсмее и съобщи, че отива да донесе кафе. Излезе за миг, толкова, колкото му трябваше на Лай да стисне отново ръката на госпожа Арджинтар и да я поднесе мълчаливо до устните си. Канеше се да направи и необходимата за случая малка декларация, но отвореният прозорец със спуснати щори беше наблизко. Помисли си, че зад щорите може да има някой.

Когато госпожа Фроса се върна, носейки свещ в затворен глобус, на улицата отекнаха нервни стъпки и смесени гласове.

— Вероятно иде майорът — рече тя, — но не е с доктора.

До портичката се разнесоха весели възглasi:

— Не е с доктора, не е с доктора.

— Ортак е със своя приятел Катарама — прошепна с известно безпокойство Кантакузин. — Мисля, че не се лъжа, мили госпожи, като заявявам, че идват направо от най-знаменитата кръчма на моята география. Там са научили, че госпожица Ципра се омъжва.

— Кoi са там? — измърмори Катарама. — Ако госпожица Мазу е тук, аз смятам, че ще трябва да отложим посещението си за утре. Ти не си нито с парадно облекло, нито с бели ръкавици.

— Кротувай, капитане — рече му Ортак. — Виждам, че моята годеница не е тук. Аз бях извикан в неин интерес от тези уважаеми госпожи. Влез, стой настрана и мълчи.

Капитан Катарама се наведе до ухото на Ортак и прошепна:

— Ох, мале мила! Принцът е тук. Пак ще ни изнесе някоя лекция.

Иримия Ортак беше все още сигурен в себе си. Изкачи се на чардака и целуна ръка на дамите. С принца се ръкува. Внимателно проследи влизането на Катарама. Последният се разположи на един стол, стоя няколко мига спокоен, после изведнъж се разсмя. Кантакузин се слиса. Хвана го за ръката.

— Вие ли сте, принце? — със задоволство каза Агапие Катарама. — Да не мислите, че не чух какво казахте за госпожица Ципра? Затова се смея. Непременно искам да ви кажа нещо по този повод. Веднага щом научих, че си има годеник, очаквах да я видя да падне с въздишка на гърдите на майора или на моите гърди, но най-вече на гърдите на майора. Но тя има други методи.

— Капитане — прошепна Кантакузин, — би било по-добре да ми дадете тези сведения на друго място и малко по-късно, когато благоволите да дойдете при мен.

— Ще дойдем и у вас, но сега имаме работа тук. Тя обаче има други методи. Показа се весела и ни пригответе едни пиперлии флейки, най-пиперлиите на света. От устата ни започна да излиза огън, така че ни трябваше и най-доброто вино, и то в голямо количество.

Ортак се държеше сериозно. Правеше знаци на приятеля си да миряса. След последните думи на Агапие той изпухтя от учудване.

— Никога не допусках, капитане, че ще те видя в такова състояние — каза той и разпери ръце.

Аглае Арджинтар стисна силно ръка на госпожа Фроса и се оттегли тактично с нея, смръщила леко вежди. Госпожа Барбони се върна веднага с кафето и седна на стола, решена да открие събранието.

— Но би било редно — рече тя — да присъствува и докторът.

Ортак наостри внимание.

— Защо?

— Редно е да бъде и докторът — продължи домакинята. — Така че, господин майор, принудена съм да ви поканя по-късно, съвсем след вечеря или по-добре утре.

— Разбирам — усмихна се Ортак. — Уверявам ви, госпожа Фроса, че съм в съвсем добро състояние и че с мен можете да разговаряте. Желая да ви кажа още, че уредих всичко с когото трябваше. Направих документа, подписах, дадох полица. Не, няма

нужда да ми правите знаци. Така е, както казвам. Но ако непременно трябва да дойде докторът, добре. Моя грешка е, че взех със себе си капитана или пък и двамата сме в унизително състояние, както би казал принцът. Може би имате право; моля за извинение и се оттеглям. Моля ви преди всичко да ми вярвате, че съм почтен човек.

Господин Лай се мъчеше да си представи какво става отвъд щорите на прозореца и въпреки сериозността на момента не можеше да сдържи лекото си веселие, предизвикано от подвига на приятелите му ловджии.

---

[1] Сватба, празник, когато се ознаменува зрелостта на момчето (според юдаизма). — Б.пр. ↑

VIII

Вътре в стаята наистина беше госпожица Дария, но на нея никак не и беше весело. Въпреки че госпожа Арджинтар бе влязла неочаквано, бе я прегърнала и за да я накара да отиде в друга стая, заговори за каквото и да е, госпожица Мазу има време да си получи наказанието за проявеното любопитство.

— Дария — каза госпожа Арджинтар, като я настани до себе си и все още я държеше, — необходимо е да съставим програма за утрешния ден. Искам всичко да бъде готово, преди да замина. Знай, че днес исках да предложа да отложим заминаването си, но доктор Барбони е непреклонен. Той твърди, че животът на генерала е в опасност. Безкрайно много съжалявам, че няма да мога да присъствувам на сватбата на най-милата булка, но ще я отпразнуваме, когато се завърнем, с повече добро настроение. Генералът се надява, че тогава ще може да танцува, и те моли да запазиш за него първия валс за бала на Червения кръст.

— Благодаря ти — тихо отговори госпожица Дария. — Искам да ти кажа, Аглае, че бях свидетелка, без да искам, на сцената, която стана преди малко.

— Мила моя, ти не познаваш мъжете; недей се чувства засегната.

— Не се чувствам засегната. Бях учудена. Досега познавах различни прояви на тези същества. И аз, и брат ми сме ги изпитвали върху тялото си и в глада, и в липсата на облекло; цялото ми детство премина сред жестокостите и скъперничеството на един човек, когото искам изцяло да изтръгна из душата си. Бих се изплашила само ако ида при друг подобен човек. Предпочитам весел човек.

— Какви тъжни неща говориш, миличка моя! — въздъхна госпожа Арджинтар. — Какво става в твоята душа?

Госпожица Дария наведе само за миг чело до рамото на приятелката си, после преглътна горчилката като обикновена хапка и загледа упорито пред себе си, без да вижда нищо.

— Какво може да става в душата на една булка? — заговори тя със снижен глас. — Там могат да цъфтят само рози и да летят пеперуди! Повярвай ми, Аглае, аз съм доволен от мъжа, който господ ми дава. Още не съм ти казала как мина първата ни среща. Той се представи доста церемониално в нашата гостна — по-точно казано, в тяхната гостна със стълбата на живота и с лова на лъвовете — и ми призна, че от месеци наред е много нещастен, защото не се е надявал да споделят любовта му. Не можех да повярвам, че съм могла да направя някому впечатление. Във всеки случай аз не бях забелязала нищо и му го казах. „Добре, че вашият баща забеляза“ — отговори ми Ортак. Като чух тази вест, не можах да кажа повече нито дума. Това, разбира се, беше глупост. Глупаво беше и това, че дойдох при тебе да ти се оплаквам. Склоних глава и на рамото на Ева и роних сълзи. Необходимо е да се отърся от тази мания. Майорът ми доказва, че е щедър човек. На втората ни среща ми донесе цветя и една брошка с истински рубини. Така получих първия подарък в живота си. Не говоря за това, което съм получила от теб и от господин Кантакузин: това, което ми дадохте вие, е нещо повече; то е като смърт, като един друг живот. Този чужд човек бе толкова любезен да ми се усмихва и да ми поднесе едно скъпо украшение. Предлага ми и подслон. Как мога да не му бъда признателна? Той ми дава всичко, каквото може; в замяна на това аз не мога да му предложа нищо.

— Даваш му младостта си, мило дете.

— Не му давам нищо, защото не изпитвам никакво чувство към него; той ми е безразличен.

Госпожица Мазу се усмихна. Направи тънка забележка:

— Ако си против майора, Аглае, смятам, че би трябвало да ме оставиш на моя наблюдателен пост.

— Твой съюзник съм — въздъхна госпожа Арджинтар.

— Без съмнение. Ще добавя още, че от моето място не можех да виждам господин Кантакузин. Не се сърди, знаеш колко съм злобна. Искам да те уверя, че гледах само годеника си. Весел е по-приятен, отколкото когато е тържествен; има нещо детско в него.

— Всички мъже са малко деца.

— Не знаех това. Мисля, че не всички. Някои са изтезатели на животни и хора.

В цялата все още крехка и недооформена фигура на госпожица Дария имаше някакво болезнено напрежение; за миг очите ѝ добиха втрещен, изпълнен с омраза поглед, после отново се замъглиха. В разширените ѝ зеници госпожа Арджинтар видя образа си двоен, мъничък и далечен. Тя наистина скоро щеше да се махне оттук и да отиде под друго небе с господин Лай. Прегърна приятелката си, която щеше да остане сама. Дария ѝ отговори с неочакван жест, като ѝ сграби ръката и я целуна. Докато двете си разменяха милувки, Дария се питаше дали Аглае знае нещо за нейното посещение в дома на Кантакузин. Ако не знае, има време да разочвърка душата на господин Лай, когато са сами, и да научи. Стисна ѝ ръка и ѝ прошепна с огорчение, но с усмивка, която изразяваше най-чиста искреност:

— Кой знае! Може вече да не се видим!

— Говориш глупости, Дария.

Госпожица Дария изтананика с фалшив глас:

L' ultimo instante e questo^[1]...

— Веднъж те чух, като пееше такива жални думи. Може да се сбъднат. Остава ми само госпожа Барбони. В Ева не съм сигурна, защото и тя вероятно тази есен ще се омъжи и ще замине на истинско сватбено пътешествие. Ще пътувам и аз, но в друга област.

— Виждаш ли, че имах право да се противопоставям?

— О, не. Аз се реших. Ще се хвърля с главата надолу, без да поглеждам назад към господин Василе Мазу и към кокона Амалия.

Аглае потрепери:

— С какъв глас казваш това!

— С гласа на моя брат, който може би е вече умрял.

— Мила моя, ела на себе си. Ще се видим и утре, и вдругиден. Тук имаш още една добра приятелка. Ще дойдат да те видят старите от Адънката. Щом веднъж си решила, приеми живота такъв, какъвто е.

— Приемам го.

Тези думи, по-скоро прецедени през зъби, отколкото изречени, Дария смяташе, че са последните, отправени към една добра приятелка. Беше решила на другия ден да отскочи до Адънката. Ще тръгне скришом преди обяд. След три дни щастливите хора ще са

заминали; тогава ще може да се завърне и да заеме мястото си до своя годеник сред учудения шепот на града.

Въпреки изумлението и несъгласието на госпожа Фроса на другия ден сутринта Дария остана непреклонна в решението си да види непременно старците от Адънката. Беше взела това решение внезапно и трябваше на всяка цена да го изпълни. Госпожа Барбони я прегърна и помилва, като да беше болна, и заповяда на кочияша да впрегне конете в кабриолета.

— Бих дошла и аз с теб, Дария — рече тя, — но не искам да оставям всичко на произвола. Цял следобед ще бъда принудена да давам обяснения на майора, който все пак ще бъде неутешим.

— Няма да съжалявам, ако го видя и по-малко весел — каза госпожица Мазу.

— Тогава ще му дам да разбере каквото трябва — увери я госпожа Фроса, като я увиваше в одеялата и я гледаше като чуден екземпляр на човешкия род.

Адънката се намираше отвъд яза при Коцила, от другата страна на хълма, в Царна Маре. Беше само на половин станция път и файтонът я откара бързо в равномерен тръс на конете сред чистия прохладен есенен въздух. Потънала в своите объркани и мъчителни разсъждения, госпожица Дария не обърна никакво внимание на разговора, който се водеше между стария кочияш Йордаке и не по-малко старите бели кончета на доктора. От едната страна се чуваха укори и съвети, спомени и впечатления от различни неясни времена, а от другата само пръхтене с наострени уши. Имаше и прозрачни намеци за щедростта на доктора по време на почивките, защото кръчмите, както и чешмите са благодат за пътищата; но до съзнанието на госпожица Мазу не достигаше нищо от тези външни проблеми. Само от време на време мигновени проблясъци в очите я свързваха с околния пейзаж. Когато минаваха по дигата, видя черната лъскава повърхност на вира на Коцила, който се провираше между тръстиката и тайнствените плаващи островчета. Преваляха вече билото на хълма, когато някаква смътна мисъл като тревожно убождане я накара още веднъж да обърне поглед назад към яза. Тогава ято скорци прелетя между нея и яза и се спусна надолу.

От хълма още отдалеч видя селището на двайсетината разеши от Адънката. Погледът ѝ беше привлечен от блясъка на църковния

покрив. Близо до божия дом, сред просторна овощна градина, в двор с порти като на крепост, се намираше покритата с шинди къщичка на стария Матей. В момента, когато гледаше натам, Дария не изпита никакво умиление. Нейното детство не бе свързано нито с това място, нито с клетата бабичка Ангелина. Баба Ангелина бе изглеждала твърде необикновено и до известна степен смешно на погребението на майката на Дария. Тя беше нейна дъщеря, отровена от чуждите места и хора, покосена от охтиката на чуждо място. Облечена в своите груби вълнени дрехи, баба Ангелина я оплакваше като на село с припяване и вървеше с наведена глава подир ковчега. Старецът вървеше горд и намръщен, с четинесто лице, сякаш беше налапал таралеж.

Дария се усмихна.

Все лак те са нейни дядо и баба, толкова пъти бяха закриляли Емил, когато изчезнеше от града след жестоките побоища на Мазу. Струваше ѝ се, че изпитва известно възхищение най-вече към старика, който от толкова години водеше дела подир дела и ожесточено преследваше Мазу. Нямаше нужда от никакъв адвокат; знаеше законите на пръсти; призоваваше свидетели, предизвикваше разследвания и анкети, смееше се търпеливо и пресипнало под мустак и гледаше накриво противника си.

Един говедар с чорлава коса отвори портите; дядо Йордаке даде последните си наставления на конете с точно определени думи, а старата баба Ангелина се показва на чардака и загледа учудено госпожичката, която ѝ се усмихваше от файтона.

— Не можеш ли да ме познаеш, бабке!

— Как да не мога, чедо!

Въпреки това бабата не я позна. Очите ѝ бегло обгърнаха образа на гражданката с невиджани за нея накити, с шапка и воал. За една година Дария бе израснала изведнъж и сега пред старицата от файтона слизаше една истинска „особа“, пред която тя не можеше да овладее стеснението си.

— Заповядайте — поклони се тя, като я гледаше крадешком с малките си очи, за да се увери напълно. — Ти ли си ми била, чедо? Можех и да не те позная, толкова си пораснала и си се разхубавила.

Ръката на старицата, която Дария целуна, беше груба и попукана, но умееше нежно да гали кадифеното напудрено лице на внучката. И гласът ѝ беше кротък, но нямаше какво да пита, защото единствената и

връзка с градския свят се бе скъсала и между нея и внучката ѝ зееше неизвестното. Затова призова спомена за мъртвата и заплака. Триеше сълзите си с края на ръченика си, въздишаше и водеше Дария към стаята за гости. Гледаше я с любопитство как съблича пелерината си, как сменя воала и шапката си. Изведнъж ѝ се стори друга и ѝ се усмихна другояче.

— Сега ще дойде и дядо ти — каза тя радостно, наострила ухо към трополенето отвън. — Глигоре отиде да го повика.

Дядо ѝ беше дребничък човек с шаячни дрехи и с чизми. След като застана наперено на прага, той се приближи важно до внучката си, подаде ѝ ръка и я убоде с брадата си по челото.

— Нашата Дария — каза му бабата. — Позна ли я?

— Разбира се, че я познах. Аз не се крия в бърлогата си като теб, нито пък охкам от заран до вечер. Всяка седмица съм в града. Меря си силите с чифутите и с господата и война вода със зетя си. Седя и се чудя как те остави той да дойдеш при нас. Друг път не искаше и да чуе. Такъв зъл човек не съм виждал, откак съм на тоя свят. Да му дам, та да му дам къщата! Само за това изпраща момичето да го види баба му. Сега какво му скимна? Да не се е разболял от доброта? Или вече не му трябва да води дела?

— Ще се омъжвам, дядо, и затова веднага дойдох да ви кажа.

— Аха! Ще се жениш. Това може. Имаш хубава зестра от покойната ти майка.

Баба и сметна за нужно пак да поплаче.

— Ангелина, изтрий си очите — обърна се към нея старецът — и по-добре попитай кой е младоженецът. Първо на първо се полага да го видя аз, да се разбере с него. Делото аз само на него мога да прехвърля, след като му кажа кое как трябва да направи.

— Какъв момък те иска, бабино чедо? — заинтересува се старицата.

Дария се усмихна.

— Бабо, момъкът, за когото питаш, е позастарял ерген.

— То не е лошо, мило бабино чедо. Има ли добра служба?

— Бил е майор във войската. Има чифлик в Царна Маре.

— Тогава знай кой е — намеси се е уважение дядото. — Иримия Ортак. Харен човек и имотен. Чудех се аз и се маех защо един път ме спря на пазара и взе да ме задява с разни въпроси, които не разбирах.

Мислех си, че иска да купи нещо. Ето какво искал да купи той. Хаирлия да е; добра стока взема.

Старците се спогледаха радостни.

— Ако на момата ѝ харесва, добре е — поклати глава бабата.

— Харесва ми — отвърна Дария. — Ако останех още половин година в бащината си къща, трябваше да си правиш труда да идваш в града да оплакваш и мен.

Старицата трепна и се огледа разтревожено, после впери поглед в иконите.

— Видиш ли, дядо — въздъхна тя, — сънят ми се сбъдна. Сънувах те, чедо, че стоиш във файтон с баща си. Това значи яд и кавга. Да не би той да не скланя?

— Скланя. Много добре се е разбрал с майор Ортак. Той дори е по-весел и от мен; аз се радвам само защото ще се отърва от мъките.

— Болна ли си била, чедо?

— Да, бабо.

— Знам аз болестта на момичето — измърмори старецът. — С тоя хаирсъзин имам много сметки. За смъртта на щерка си не мога да му искам сметка, защото такава е била и божията воля; но ще заведа още едно дело да ми върне внука. Да ми каже къде е и какво е сторил с него. Да даде сметка пред съда. А сега веднага да ми представи сметките по наследството, до последната пара. На трети ноември пак ще ходим в съда за къщата.

— Дядо — намеси се Дария, — няма защо да те лъжа. Ще се радвам да спечелиш делото заради мен, но си мисля, че моят годеник, който е доста заможен човек, не държи непременно да получи цялата ми зестра.

— Така ли мислиш? Някой ли ти каза?

— Разбрах. В тая работа е замесен оня човек, когото ти познаваш. Мисля, че са подписали полици или други някакви документи.

— Е, и какво като са подписали? Моите дела са си в сила. Аз не отстъпвам нищо. Ще открия хитрините му. Ще се разправа той с Матей Думбрава.

— Но майорът е човек, който държи на думата си.

— Ами! Ти си още дете. Аз ще говоря с него. Познавам аз шмекериите на гражданите. Цял живот се съдя. Ще взема неговите

документи, ще доведе свидетели, ще събера и доказателства и ще се съдя с Мазу, докато го разсипя. Ще го накарам да се сгърчи още повече. Кажи ми кога е сватбата, да се приготвя да дойда и аз с бабата.

Дария още не знаеше точно датата на церемонията, но го увери, че ще бъде съвсем скоро. Може би нямало да е лошо да стане тук, на село, с по-малко хора, без много шум.

— Не, нека бъде там — реши старецът. — В града веселбите са други.

— За мен веселбата е една и съща — отговори госпожица Мазу. Баба и въздъхна.

— Този ден е наистина най-хубавият в живота. Сетне идат грижите и ядовете. Мъжът си е мъж; кога се поотдалечи от къщи, кога те удари; но после се връща при своето.

— Не може да бъде, бабо — засмя се Дария, — аз ще му избода очите с игла.

— Леле, чедо, как можеш да кажеш такова нещо! В очите и гласа приличаш на дядо си. От клетата си майка имаш само бенката в лявото ъгълче на устата.

Девойката погледна дядото признателно. После впери поглед в иконите. Там, на светлината на кандилото, под венче от цветя висеше на стената една стара фотография на майка й. Беше млада и тъничка, в булчинска премяна, с покорни свенливи очи. Гледаше оттам, отвъд смъртта. Дария усещаше погледа й. Така я гледаше и Емил в часовете на страдания. Такъв беше погледът му от нейния сън.

Усмихна се неопределено на старите. Нямаше какво повече да им каже. Баба Ангелина започна да си спомня и да разказва за своята отколешна сватба, за някогашните сватбарски обичаи.

— Сега — въздъхна тя — както булките, така и сватбите са други.

— И младоженците са други, бабо.

— Да. По-възрастни са, по-хубави и по-богати. Чифликчията от Царна Маре се е отбивал на няколко пъти у нас, като ходи на лов. Весел човек. Здравата яде и умее да се весели. Обича сърмите.

— Ще се разбере с него... — увери я старецът и й намигна.

— Ще те науча как да правиш сърми — добави баба й, — и днес имаме за обед.

Като се раздели със старите, госпожица Мазу стоя известно време под иконите сама със своите мисли; от време на време поглеждаше образа на някогашната невеста. Стори ѝ се, че някой я призовава отдалеч. Затвори очи; имаше поне тая утеха да си поплаче без сълзи и насаме; после освежи бузите си с пудра, излезе на чардака и оттам в градината сред лазурния покой на деня.

След като се нахраниха, старите я оставиха да си почине. Дядо ѝ имаше работа в гората. Баба ѝ Ангелина трябваше да нагласи стана. Дария потърси някоя книга на полицата, но намери само няколко томчета с живота на светиите и един гръмовник. По свечеряване излезе вятър и запряска дъжд. Щом се стъмни, и старите потърсиха постелите си. Постояха малко с внучката си да ѝ бъдат дружина, но непрестанно се прозяваха с натежали клепахи.

Известно време стоя сама с печалния образ на булката под мъждукащата светлина на кандилото; после нареди на масата старото тесте карти на баба си. Лай Кантакузин беше поп пика. Намери го далеч от себе си, редом с дама спатия, пред него имаше дълъг път. Значи, този мъж, от когото тя се бе възхищавала и в когото бе вярвала, я изоставяше без никакво колебание. Не изпитваше нищо към нея; отношението му, което тя внимателно бе наблюдавала, беше само игра на суетността му. В него имаше нещо нерешително и мимолетно; може би това се дължеше на властта на Аглае Арджинтар? В своите неясни мисли тя си го бе представяла другояче; трябваше да притежава характера на кавалерите от романите, които ѝ даваше да чете. Тя се бе показала пред него така, че той да може да надникне чак в дълбините на душата ѝ. Но той бе затворил очи и бе обърнал глава.

Въпреки всичко тя бе имала предвидливостта да прецени и претегли отношенията между него и Аглае. Между тях всичко беше вече само навик. Към това се прибавяше ежеминутната стратегия на госпожа Арджинтар, която се стараеше да си запази едно благо, което ѝ беше изгодно при известни обстоятелства. От неговото отношение и недомлъвки госпожица Мазу с право си бе направила някои изводи, благоприятни за нейната игра. Излязла бе на сцената решително, но се бе оттеглила победена, с прикрита ярост, която непрестанно се изостряше.

Избяга и от преструвките на Аглае, и от присъствието на този строен, безволев кавалер. Искаше ѝ се да го види на колене пред себе

си да я моли за прошка, а тя да го погледне с тежък поглед. И тя, и той заминават надалеч със своята сантиментална лъжа. Ироничната усмивка на госпожица Мазу ги проследи в неясната далечина. С трескави ръце грабна от масата попа пика и го захвърли в един ъгъл на стаята. Движението на картата наподобя косия полет на скореца и падна наблизко. Госпожица Мазу се надигна от мястото си и енергично я стъпка с обувка. Дама спатия, също така захвърлена, описа парабола и падна зад печката. В това госпожица Дария видя нов знак и се поуспокои. Събра картите, нареди ги отново в колода, сложи Кантакузин в единия край, а Аглае в другия и със спокойни преднамерени движения, като при заклинание, ги бутна там, отдето ги беше взела.

През двата скучни дни, прекарани в Адънката, чака вести от града. Може би Кантакузин няма да замине. Може би госпожа Арджинтар ще замине само с генерала. Има намерения, които се отлагат; други се осуетяват от непредвидени обстоятелства. Хората от града я очакваха и не ѝ пращаха никакви вести. Получи само един букет от късни рози. Донесе ѝ ги дядо Йордаке, изпратен с кабриолета да я вземе.

От кого беше букетът? Кой е заминал? Кой е пристигнал?

Старецът не знаеше нищо. Никой не бил заминал, никой не бил пристигнал; букета му дала госпожата на господин доктора.

— Какво прави госпожата на господин доктора?

— Какво да прави? Добре е.

— А госпожата на господин генерала?

— Госпожата на господин генерала ли? Добре е. Думат, че е заминала с господин генерала.

— А принцът?

— Ами че думат, че принцът заминал по-напред. Той заминал, да речем, тая заран на една страна, а господин генералът и госпожата заминали вечерта на друга страна.

— Много добре са направили, дядо. Сега кажи ми какво прави господин майорът?

— Какво прави ли? Добре е. Пие кафе и нашата госпожа му пее жални песни.

— Много добре. Кажи на господин майора, че му благодаря за букета.

— Ама чакай, госпойце, трендафилите са от друго място.

— Откъде? От госпожата на господин генерала ли?

— Не, госпойце. От госпожата на господин генерала нося писмо.

Госпожица Мазу се развесели от писмото. Потърси букета. Намери го и го разгледа внимателно с усмивка. Сетне прочете бележката. Аглае Арджинтар съжаляваше, че заминава, без да прегърне седем пъти очарователната си приятелка. Молеше я да ѝ пише непременно и да ѝ съобщава всички възможни новини на адрес: „Хотел «Континентал», Виена“. Предаваше ѝ горещи поздравии от генерала, който я молел да не забрави обещания валс.

Дария Мазу влезе в стаята, потърси каквото ѝ трябваше и седна на масата да напише веднага отговор на любимата си приятелка. Усети изящното ухание на една жълта роза, която бе съзряла да цъфти между двата големи прозореца на господин Лай, и се обърна с най-нежни думи към госпожа Арджинтар.

„Мила моя Аглае, по-решена съм от всеки път не само да танцувам с генерала на бала на Червения кръст, но и веднага да се омъжа. Още днес ще се срещна с годеника си, който се е завърнал тъжен на мястото, където е бил весел, и ще му заявя, че съм съгласна да го последвам пред закона и пред хората и че съм напълно на негово разположение.“

Струваше ѝ се, че би трябвало да бъде весела. Според сметките ѝ за три седмици всичко можеше да е готово. Пригответи се бързо за тръгване. Баба ѝ я завари да стои с втренчени в размисъл очи, сиреч в такова състояние, което тя наричаше „нечисти работи“. Позволи на старците да я целунат, взе със себе си само една роза, която все още беше свежа, и помоли дядо Йордаке да я върне в града и да я стовари при годеника ѝ. Тази молба направи, разбира се, наум, като гледаше враждебно пътя пред себе си, тоест неизвестното.

---

[1] Това е последният момент (итал.). ↑

IX

„Към такова градче времето е безразлично — казваше си господин Лай, полюляван от кабриолетчето, което го носеше към мястото на ловджийската среща. — Река Кошила всеки сезон променя вида и багрите си, а градчето от високото отразява в нея все едни и същи кътчета. Хората, които живеят в него, изглеждат хора със страсти, но в действителност това е само една тяхна илюзия.“ Естествено в тези разсъждения мислителят държеше сметка и за едно благородно изключение, което виждаше в лицето на собствената си особа.

Видя отново Виена, после връх Цел в Тиролските планини; възкреси спомените си, пробуди в себе си съжаления.

Всичко, разбира се, беше друго. Беше друго, защото не получаваше вече от хората същата тайнствена сила на очарование. Неговата спътница се отнасяше с леко скептична усмивка към всичко; той носеше в себе си едно тайно съжаление. Когато след шест седмици се завърна, надяваше се да намери тук поне зрънце ново, непредвидено, което да промени хода на нещата. Но нищо. Хората продължаваха да приемат съдбата си с приведено чело; очите имаха все същата студенина на блато, в което гният есенните рози.

И все пак може би се лъже, въздишаше в себе си господин Лай. Може би не е имал още възможност да проникне отвъд външния облик на нещата.

Усети на бузата си студена капка. Отърси се от мисълта си, отпъди я като комар, който пак щеше да се върне. Макар небето да бе покрито с пепелявосиви облаци, неговият опит на стар ловец му показваше, че няма защо да се бои от дъжд. Лек вятър откъм север духаше ниско над земята; горе облаците се плъзгаха в обратна посока. До обед ще има време да претърси с другарите си най-добрите места в Царна Маре.

Шибна го и втора капка, и трета.

— Ще вали, ваша милост — забеляза Костакe, като гледаше косо нагоре, полупритворил едното си око.

Кантакузин подкара по-бързо коня.

Щеше да му бъде много неприятно, ако не свареше да претърси няколко угара и прелога. Беше уверен и искаше да провери убежденията си, че неговият съюз с пушката му е валиден при всички ловни експедиции. Усещаше мишците си гъвкави, а погледа изострен.

— Няма да вали — решително рече той на момчето.

Всъщност думите му бяха отправени към облаците.

Тези, които бяха отронили капчиците, се носеха по течението на Кошила на север; другите, които идваха, задържаха влагата си във все по-бързия вятър във висините. Кантакузин закара кабриолета до хълма и заповяда на слугата си да го чака там до обед. Ако не завали до обед, да поеме надясно по селския път и да отиде в имението на господин майор Ортак.

— Разбра ли?

— Разбрах, ваша милост.

Ако вали, може да се върне на пътя, че е по-близо до града.

— Разбра ли, Костакe?

— Разбрано — отговори Костакe, който не бе разбрал нищо.

Господин Лай приготвяше пушката си, докато Султан се въртеше около му и скимтеше нервно; пхна в цевите два патрона и тръпна бавно покрай една нива към билото. Кучето старателно душеше из синорите и трънаците. Широкото поле беше пусто. Чувахе се само свистенето на вятъра в бодилите. От билото погледна назад и видя Костакe, който бе тръгнал с кабриолета по селския път към чифлика на Ортак в Царна Маре. Викна му силно, като махаше с ръка и с пушката.

— Стой там, чакай там!

— Да, да — отговори момчето и шибна коня.

Извика още веднъж. От долината на отвъдната страна на склона му отговориха другарите.

— Ето как хората разбират работите — изведнъж се развесели господин Лай.

Поздрави ловджиите, които стояха всеки на определения му синор и го гледаха.

Направиха му знак да се спусне в долината.

„Така да бъде — въздъхна господин Лай, — аз имах други намерения; но да оставим нещата да следват своя ход, може би така е по-добре.“

И той застана пред един прелог вляво от Ортак. Надясно от Ортак беше капитанът.

— Господин майор — рече Агапие, — дръж се здраво, тука е пълно със зайци.

Кантакузин се развесели. Ортак погледна отегчено към облаците.

— Няма да вали! — побърза да го увери принцът.

Ортак поклати недоверчиво глава. Той мислеше съвсем друго. Не казваше, но по лицето му се виждаше, че очаква от небето най-голяма пакост.

Господин Лай погледна изпод вежди кучетата на другарите си и заповяда на Султан на английски да не се отдалечава и да бъде разумен. Султан не се отдалечи и беше разумен; но другите две кучета, изглежда, държаха на мнението си, че хората с пушките са техни помощници, и то до известна степен излишни.

— Какво да правя с тая гадина, — изведнъж извика Ортак с променен, изтънял глас. — Ела тук, хайванино, че иначе ще стрелям по теб!

Хайванинът имаше памет. Върна се страхливо, с подвита опашка, към камшика на ловеца.

— Запази спокойствие, приятелю — посъветва го господин Лай.

Като стигнаха края на прелога, майорът погледна с презрение назад към гората от изсъхнали бурени.

— Къде е пълно със зайци? — запита той Агапие.

— Ако заекът не е в прелога, ще го намерим в угарите — помъчи се да го придобри капитанът.

Пред тях се простираше нива с едва покълнало жито.

Тръгнаха отново, този път срещу вятъра. Надлъж и нашир всичко изглеждаше безжизнено в есенната пустош. Но зайците бяха там. Бяха се сгушили в дупките си. Първия го откри Султан. Заекът отскочи на двадесет крачки, в обсега на майор Ортак. Получи от него сачмите на два изстрела, разтърси единия си хълбок и се спусна да бяга наляво. Лай му тегли наум научената ругатня и се прицели. Заекът падна.

„Нищо по-просто — разсъждаваше в себе си Кантакузин със задоволство. — И все пак зарад това страдах цял живот.“

Сложи жертвата си в чантата, зареди пак пушката и потегли отново в една линия с другарите си.

Ортак изтърва и втория заек, който бе ударен от Агапие от голямо разстояние.

Когато стигнаха на другия край на нивата, принцът и капитанът носеха двоен товар. Ортак имаше жалък вид. Повика с дебел и груб глас кучето си, за да го съди; отправи му най-ужасни ругатни и го ритна с чизмата си, та го търколи сред треволяка. На петдесет крачки разстояние на открито се показва плахо един стар заек със свити назад уши и премина хълма, без много да бърза. От ниско надвисналите облаци заваля ситен дъжд.

Събраха се глава до глава, за да си свият цигари.

— Младоженците ще сторят по-добре да си стоят в къщи — забеляза меко и кротко капитан Агапие.

— Хайде, хайде! — ококори му се Ортак. — Ядосвай ме и ти.

Какво можеха да правят? Предвижданията на принца не се сбъднаха. Готвеше се да завали истински есенен дъжд. Ято врани закръжи високо между облаци.

— Възможно е до довечера да ни застигне и някоя снежна виелица — забеляза със задоволство Ортак, като че ли от този момент всяка неприятност беше предопределена да му достави нова радост.

— Не ни остава нищо друго, освен да се примирим — съгласи се принцът.

От житната нива до хамбарите и къщата в чифлика имаше само два километра, сиреч най-много половин час път по лошата местност, която ставаше хлъзгава по време на дъжд. Когато влязоха в обширния двор, пълен с купи слама и останки от земеделски сечива, вече валеше силно. Кабриолетът беше подслонен под един навес. Конят изцвили, щом позна стопанина си.

— Ваша милост имаше право... — измърмори момчето изпод навеса.

— Право имат само случайностите и небето — съгласи се господин Лай; но в себе си даде право на инстинкта на животното и на глупостта на слугата си.

Селската къща имаше просторен чардак. Столовата, в която влязоха, представляваше една голяма одая с широка маса и дървени столове. Печката приличаше на някакъв зачатък на локомотив от

тухли, направен от изобретател на друг век. Щом Ортак плесна с ръце и викна наляво и надясно, показаха се две млади циганки, боси и гологлави — едната с жар, другата с наръч дърва, и с весел смях накладоха огън.

Господата оставиха ловните си принадлежности и разпасаха ремъци и колани. Циганките се върнаха с покривка за масата и прибори. Ортак им кресна басово, те изчезнаха и след миг се върнаха — едната с поднос със закуски, а другата със запечатана гарафа и чаши. Продължаваха да се усмихват.

— Кажи на мадамата, че бързае! — кресна Ортак.

— Кокона Иляна е готова... — напевно отговориха младите циганки.

— Харесва ми тукашният ред — усмихна се принцът, след като циганките отново излязоха. — Но най-вече ми е приятно да констатирам по какъв начин се отговаря на вашите крясъци, което доказва, че напразно се мъчите да изглеждате страшен.

— Въпреки доброто си сърце — намеси се Агапие — нашият майор знае и да удря.

— Инак — усмихна се по-спокоен Ортак — ракията нямаше да е толкова добра, а сланината щеше да е нещо съвсем различно от това, което е.

— Ракията е превъзходна, сланината чудесна... — заяви Лай.

— Всичко е хубаво — въздъхна Ортак. — Но на мен ми трябва още нещо. Липсва ми малко сол или ако щете, малко сладост.

Другарите му го оставиха да въздиша. Те не желяеха той да навлиза в обяснения, за да не помрачават най-приятния час на ловджийството. През този час се поема най-вкусното ядене и се пият първите три неповторими чаши вино. Веднага щом се нахраниха, по време на кафето, когато се настаниха пред пламъците на печката, Ортак отново изпадна в предишното си недоволство.

— Не помня откога не ми се е случвало такова нещо — призна той. — Да изтърва четири заека един след друг.

— Случва се... — философски го утеши господин Лай, като добър познавач на въпроса.

— Това са бели кахъри — със смях каза капитан Агапие. — Виж, когато става дума за по-голям и по-опасен дивеч!

Ортак простена сподавено, измърмори някаква едносрична дума в знак на протест, после реши да се освободи от яда, който го задушаваше.

— Наистина — призна той, като напълни чашата си с ром — мъдра и вярна приказка е, че каквото човек сам си направи, и дяволът не може му го направи.

Кантакузин се усмихна изискано към двамата си приятели.

— Моля ви, господа, благоволете да ми съобщите дали става въпрос за някаква загадка, която ми предлагате да разгадая, и дали разгадаването ще бъде съпроводено с някаква награда.

— Принце — започна Ортак, — смятам, че не е необходимо много проникателност, за да разберете какво става с мен. Смятах да си подсладя живота, а всеки ден усещам в себе си вкуса на отровата.

— Но какво има? Не сте ли щастлив в брака си?

— Как мога да бъда? — избухна майорът и махна с ръка. После загледа упорито в печката, където играеха огнените езици на ада от неговата душа.

Капитан Агапие се намеси:

— Въпреки това поп Захарие си изпълни дълга. Хубаво чете и пяслужбата си. Произнесе както трябва очакваните от всички слова: „А жената да се бои от мъжа“. Произнесе ги по-заплашително и се ококори над очилата си, за да види как се побутват с лакти и се кикотят коконите и госпожиците. Църквата беше пълна най-вече с представителки на слабия пол. Когато чу, че трябва да се бои от мъжа си, усмихна се и булката, доказателство, че е разбрала и си е взела бележка.

— Като че ли тук става дума за страх?... — измънка Ортак.

— Не зная какво искате от нея, господин майор. Аз видях къщата в града, където сте се настанили, добре подредена и украсена с цветя. Невестата ви е млада; видях я да се усмихва. Печеното не беше прегоряло. Кафето беше хубаво.

— Разбира се, защото не съм си сменил готвачката. Усмивката е приятна за вас, но аз нямам нужда от пресилени усмивки.

Ортак навъси рунтавите си вежди.

— Слушайте, приятелю — намеси се кротко принцът, — аз познавам тази изискана особа, която сега е госпожа Ортак. Разбрах, че изпитва към вас почит и до известна степен признателност. Мисля, че

това, което още искате от нея, не може да се получи с насилствени методи. Нейната природа се противопоставя на такова нещо.

— Тежко ми! — избухна Ортак и затърка слепоочието си. — Но аз не ѝ искам нищо и не употребявам никакви насилствени методи. Напротив, смятам, че съм по-кротък от всички агнета на моите овце. Готов съм всичко да направя, за да ѝ угодя. Гледам я в очите и се мъча да отгатна всеки неин знак и желание.

— Тогава трябва да е доволна.

— Зная, но аз виждам, че не е доволна. Не мога да я упрека, че ме отблъсква. Но не ми беше трудно да забележа, че ми дава моето право на съпруг с безразличие, като че ли съм от дърво. Първите дни може би се лъжех или пък се е лъгала тя; но сега вече нямам никакви съмнения. Аз, принце, съм справедлив и честен човек и не мога да се преструвам. Когато страдам, пъшкам, затова се изповядвам пред приятелите си. Казах и на нея деликатно.

— Наистина деликатно — измърмори Агапие, — като счупи две кристални чаши.

— Е, да. И все пак бях деликатен.

Господин Лай се усмихна отново, развеселен. Положително майор Ортак беше изпил чаша вино в повече, отколкото трябваше, затова навлиза в подробности от семейния си живот, които засягат само него и жена му. Бележката за деликатността му беше направена със зачервено лице; засегнатото му честолюбие изглеждаше преувеличено може би и за да оправдае четирите несполучливи изстрела. Ловджийското умение беше най-голямото му достойнство, с което той се гордееше.

— Да се надяваме, майоре — каза той, — че другият път ще имате само точни изстрели.

— Не, принце, не е това — недоволен се обърна Ортак.

— Това е! — силно извика Катарама.

— Добре, добре — унило се съгласи майорът. — Нека бъде така, както вие искате.

Отказал се засега от тълкувания и обяснения, майорът се мъчеше да свие цигара от тютюна на принца. Вършеше това с най-голямо внимание и привидно спокойствие; но ръцете му трепереха. След като запали цигарата, издуха силно дима през носа си, после стана и се разходи два пъти пред приятелите си. Спря до масата, наля си вино, пи

сам, сетне напълни трите чаши и предложи и на гостите си. Заяви, без да ги гледа:

— И все пак може би...

Принцът не отговори. Катараму му намигна.

— Все пак може би — продължи сам Иримия Ортак.

Без повод сметна за редно и необходимо да хапне още две парченца печено месо. Може би искаше да си подложи за следващите чаши вино по стар ловджийски обичай. Въпреки това извика към стаите в дъното да донесат веднага още три кафета. Иляна, старата невидима богиня, изпрати за миг това, което се искаше, по двете обикновени, боси, но с красиви зъби божества.

Навън времето все повече се мръщеше и светлината сякаш все повече намаляваше. Дъждът отново бе станал ситен и пристъпите на вятъра го разпръскваха. Мърморейки странните си думи като някаква точна формулировка, майор Иримие отиде в стаите на прислугата, където от три часа надзирателят чакаше да получи заповеди от господаря си. Другите двама ловджии стояха мълчаливо и гледаха през прозореца към пустия връх на един хълм. След половин час, когато си тръгнаха, принцът изглеждаше по-угрижен от Ортак. Трябваше да се върне, за да даде бакшиш на момичетата и икономката. С два пръста хвана едната циганка за гушката, вероятно за да ѝ достави удоволствие. После разбра, че и другата очаква същото, но не можеше да се върне още веднъж. Сви се в покрития файтон на майора. Костаке трябваше да върви след тях със Султан.

Когато стигнаха в града, вече мръкваше. Прозорците на къщите светеха, по улиците нямаше жива душа.

Ортак влезе през задния вход откъм двора. Все още беше посърнал, но студеният влажен въздух му подействува ободрително, погледът му се разведри. Неспокойствието от следобеда премина. Слугата, стар негов ординарец, му взе пушката и чантата. Без да пророни дума, Ортак отвори припряно вратата към стаята на съпругата си. Видя я да стои сама, загъната с шал и сгушена на дивана. Четеше на светлината на лампата. Затвори леко, преди тя да е вдигнала глава.

Чу гласа ѝ.

— Кой е?

— Аз съм — отговори той. — Идвам веднага.

— Добре — отговори госпожа Ортак.

Той почака още някоя дума или движение. Оттегли се с набърчено чело. След пет минути обаче гласът му достигна до съзнанието на Дария. Тя отметна шала, остави книгата на масичката, стана и се протегна да разкърши тънкото си тяло; погледна се в огледалото, излезе в антрето и се приближи до стаята на Ортак. Чу движения и шуртене на вода. Подраска на вратата.

— Аз съм — рече тя приятелски. — Имаш ли нужда от нещо?

— Нямам нужда от нищо, ей сега ще бъда готов — отвърна гласът отвътре с нов оттенък.

Госпожа Ортак се върна на мястото си и пак взе книгата. Но веднага я остави и застана на прозореца. Щорите бяха спуснати. Виждаше образа си в стъклото. Не беше весел образ.

Този образ с големи очи и неопределен поглед си остана същият, въпреки че устните се помъчиха да скицират усмивка, когато Иримие Ортак прекрачи прага с надеждата да намери нещо друго, не това, което се страхуваше, че ще завари.

— Целия следобед ли стоя в къщи?

— Разбира се. Валеше дъжд. Чаках те.

— Тогава е идвала госпожа Барбони, нали?

— Да.

Госпожа Ортак вдигна вежди, очаквайки обяснение на въпроса.

— Ако не беше дошла тя, щеше да отидеш ти у тях — каза Ортак, като я гледаше внимателно.

— Така е наистина. Няма ли да ми целунеш ръка?

Ортак бе щастлив за миг да ѝ целуне ръка. Все пак продължаваше да се пита какъв смисъл имат тия многобройни посещения.

— Донесе ли ти някаква вест?

— Не. Вест имам от друго място.

— Откъде?

— От баща ми. Отби се за момент да каже, че е дошъл падежът на едни полицаи, за които предполага, че аз не знам. Следователно нямаше какво да му отговоря и си замълчах. Оставих го да си върви. Обръща ли ти внимание, Иримие, да не предприемаш нищо, преди да се допиташ до дядо ми в Адънката. Баща ми не си е изпълнил задълженията и има да дава сметка за това.

Ортак се възхищаваше от сериозността на двадесетгодишната си женичка. Произнасяше името му с глас, от който зависеше щастието на неговия живот.

— Добре, ще правя, каквото кажеш — съгласи се той, — но господин Мазу се е разkreщял.

Дария направи движение на безразличие. Майорът се учуди:

— Хм!

— Защо се чудиш?

— Мислиш, че няма за какво да се чудя ли? Той ти е баща.

— Би трябвало да се чудиш, когато те накара да подпишеш полиците.

— Какво знаеш ти? Ние имахме други сделки.

— Да, сделката, за която аз знам. И все пак против теб нямам нищо.

— Но аз виждам, че имаш.

— Нямам.

— Бих желал да има нещо, за да не се чувствам толкова нещастен.

Дария обърна глава и погледна в прозореца. Видя там, че Ортак протяга ръка към нея. Тя се отдръпна, но той я стигна и прегърна през раменете. Привлече я към себе си. Тя стоеше спокойна, като че ли беше сама. Продължаваше да гледа втренчено черното огледало на прозореца.

— Толкова ли съм виновен? — унило запита Ортак.

— Нямаш никаква вина, Иримие. Аз съм ти признателна за всичко, което направи.

— Аз обаче искам друго, не признателност.

Тя наведе чело, съгласна, че е негово право да иска, но знаейки същевременно от краткия си опит, че е достатъчна само една дума или движение, за да парализира агресивните му изблици. Отдръпна се спокойно, отиде до дивана и взе книгата. После я остави и тръгна към вратата.

— Отивам да наредя на Иляна да сложи вечерята.

— Постой още малко — настоя Ортак.

Тя въздъхна примирена:

— Добре, ще постоя.

Ортак изведнъж кипна от гняв.

— Каква вечеря? Нямам нужда от никаква вечеря. Омръзна ми тази вечеря! — кресна той.

Госпожа Ортак го погледна страхливо и се сгуши на мястото си.

— Все пак трябва да има нещо — добави Ортак заканително.

Тя се усмихна, далечна, изпълнена с недоумения. Майорът излезе и тръшна вратата. Гласът му се чу в другите стаи, като се караше на прислугата. Вратите се блъскаха една подир друга. Портата на улицата се затръшна последна. Майорът отиваше при приятеля си, за да търси при него утеха в чаша вино. Щеше да се завърне към полунощ и да влезе в стаята си с тихи стъпки, за да не я безпокои, а на другия ден отново щеше да стане добър и да прилага кротки методи.

Иляна, мъдрата слугиня, която умееше да тълкува случките, влезе с плъстените си пантофи и обиколи леглото на господарката си, като я дебнеше.

— Знам, че няма да ядеш, господарке. Донесох ти чашка мляко.

— Добре, Иляно. Можете вече да си лягате.

Госпожа Ортак отново взе книгата си. Иляна я погледа известно време, очаквайки само някакъв знак или дума, за да ѝ разкаже всички истории на този свят. Но като видя, че господарката ѝ я забрави, поклати глава и се оттегли. „Ама че госпожа, ама че господин!“ — приготвяше тя словото си към готвачката и слугата.

Самотността затегна своя обръч около Дария. Тя се почувствува откъсната от света и смъртно натъжена. Вятърът продължаваше да хвърля от време на време редки капки дъжд по прозорците. Духаше от запад, неравните му пристъпи събуждаха звънливо ехо и нечовешки гласове.

Унесена в книгата, госпожа Ортак го забравяше, после се сещаше и отново се вслушваше с широко отворени очи, вперени в празното пространство.

Беше късно, когато чу две леки почуквания на прозореца. Трепна. Стана пъргаво от мястото си и отиде до прозореца. Почукването се повтори. Поколеба се дали да си вземе шала. Но домашният халат я загръщаше добре чак до брадичката и китките. Беше много добра защитна дреха. Открехна тихичко вратата, отиде до портата и я отвори. Човекът, с когото се завърна, влезе подире ѝ в стаята съвсем безшумно. Вървеше с главата напред, сякаш се плъзгаше след нея.

Беше тънък, слаб младеж с бледо лице. Устните му бяха стиснати и устата му изглеждаше като черта. Над острия нос дясното око гледаше криво навътре. Беше синьо, без блясък, но по-живо от нормалното. Той свали измокрената от дъжда шапка и откри мократа си коса, полепнала по слепоочията и челото.

— Седни, Емиле — рече Дария. — Може би искаш да хапнеш нещо.

— Не съм гладен — отвърна момъкът с угаснал глас и уморени клепачи. — Ти не дойде у доктора.

— Днес е сряда, Емиле. Аз знам, че ти обикновено идваш в четвъртък. Тук беше госпожа Фроса и не ми каза нищо.

— Не ти е казала нищо, защото аз пристигнах след нейното излизане. Заварих само доктора и му разказах, че пак започват да ме мъчат страхове и лоши сънища. Докторът ми беше казал, ако почна да сънувам буболечки, веднага да дойда при него.

— Тогава добре направи, че дойде.

— Да. Даде ми лекарство. Държа ме при себе си два часа и през това време те очаквах. Сетне излязох и си помислих да отида в Адънката; ама валеше. Отидох само до воденицата, там долу. Както знаеш, старият воденичар ми е добър приятел.

— Да, Емиле.

Госпожа Ортак му говореше с напевен глас като на дете. Младежът разтегна уста в мълчалив смях и тогава на светлината на лампата проблесна русият мъх по бузите му.

— Когато се завърнах есенеска, отидох при него. Той ме познава отдавна, от времето, когато ми даваше лодката си да ходя на островчето. Той е хитър човек. Изпратих го да разбере дали си жива. От него разбрах, че ще се жениш и тогава стоях на скрито.

— Зная, Емиле, каза ми. Добре щеше да направиш, ако се беше показал още тогава.

Той разтърси глава и направи знак с десния си показалец, без да я поглежда. Имаше си свое мнение. А беше изпаднал и в пристъп на бърливост, след като дълги часове бе прекарал в болестно мълчание.

— Когато пристигнах, край яза се върнаха летните дни. Радвах се, както тогава, когато бягах от къщи, когато той ме биеше и аз се надигах като от смъртно легло и бягах при стария воденичар. Оттам

отивах в Адънката при дядо и баба, ама те не се радваха, като ме видеха. И сега старецът казва да отидем да се съдим.

— С кого?

— С него — прошепна Емил, като особено натърти на последната дума.

Госпожа Ортак въздъхна.

— Така че пристигнах по хубаво време — продължи болният. — Направих си въдици, взех лодката и отидох на островчето. Там си имам едно местенце, дето никой не го знае. Туря въдицата за щука в някой подмол сред тръсталака и не mine много време и щуката идва; тя минава през големите порти и идва право към червеноперката от куката. Там винаги хващам по някоя щука и воденичарят се радва. Продава я и си купува пиене.

— Кои порти, Емиле? За какви порти говориш?

— Говоря за това, дето е там. Ти не знаеш ли, че аз, като стоя и гледам в дълбокото на блатото, виждам какво има там? Там, на дъното, когато водата отгоре е спокойна, се виждат стълбовете на портите и стените. Между стълбовете на тези порти има празно място и е светло. Оттам можеш да влезеш и да отидеш на оня свят.

— Това е отражението на тръстиките, Емиле.

Той погледна накриво, със съжаление към пантофа на Дария и замахна пак с пръста си.

— Слушай какво ти казвам. Там отиват и гмурците, когато вече не се виждат отгоре. Така че ако се спусна на дъното до портите и мина отвъд, значи, съм отишъл на хубаво място.

— Ти мислил ли си за това?

— Мислих, когато ловях риба на островчето.

Дария въздъхна, оправи с пръсти косата му и го погали по челото.

— Трябва да ти кажа защо съм дошъл — започна отново момчето. — Когато се спущах към яза, на ъгъла до общината го срещнах.

— Кого?

— Него. Мислех, че няма да ме познае, ама той ме позна. Знаеш ли, Дария, как ме изгледа? Страшно, също както преди. Ама аз вече не се страхувам от него. Засмях се и завих по друга улица. Той тръгна

подире ми. Спрях се и му казах: „Недей вървя подире ми.“ Тогава ме остави. Тръгнах към воденицата; после се върнах да ти кажа.

— Той нищо ли не ти каза?

— Каза ми. Думаше, че съм проклетие за неговия живот. Като го чух да приказва така, се зарадвах. Бои се от мене, че го правя за срам. Сега го оставям на мира, както ти ми заповяда. Макар да се вардех да не ме види, сега знае, че съм тук.

— Няма нищо; ще стоиш една седмица в Адънката и няма да се показваш.

— Ами лекарствата?

— Ще ти ги изпратят там.

— Ама старият разправя да се съдим с него.

— Нека дядо почака, докато оздравееш.

— Щом казваш така, ще те послушам, ама само докато дойде време.

Изведнъж изтрещя врата, блъсната от човешка ръка или от вятъра. По-скоро от вятъра. Мъжът я бе оставил отворена, бе се приближил крадливо до стаята на съпругата си и бе подслушвал на вратата. Върнал се беше да потърси нещо. Когато се приближи отново, външната врата се тръшна, а той веднага отвори вратата на стаята, в която се чуваха гласове.

Със зачервено от ярост лице той извика и насочи пушката. Изплашен до смърт, болният се извърна, сякаш искаше да се хвърли в някакво скривалище. Със слаб писък сестрата го закри с ръцете си.

— Той е брат ми — въздъхна след това тя, като отпусна надолу ръце с безкрайна мъка в погледа.

Ортак беше зашеметен и смешен. Потърси къде да остави пушката. Засмя се и я показа на Емил. А Емил се отпусна безчувствен на края на дивана в припадък, мехурчетата пяна се показаха в ъглите на устата му.

Х

През един есенен ден градът закипя. Пристигаше генералът и военната музика излезе да го посрещне. Звуците на духовите инструменти, на барабаните и пикулините сякаш не се побираха по цялата главна улица, та се издигаха на вълни и вихри към небето и прогонваха врабците от покривите. По прозорците, които навсякъде се отваряха, се показваха красиво сресани женски глави; по вратите на дюкяните се нареждаха търговци, майстори и чираци. Мойше Лузер, младоженецът, стискаше под мишница хлопатара си и се мъчеше да нагласи тежките си стъпки в ритъма на марша. Той вървеше бързо много по-напред от другите, съпровождан от чета дечурлига, станали изведнъж войнствени, като по времето на Йоасаф. Когато музиката тръгна от гарата, тротоарите на главната улица гъмжаха. Беше спокоен следобед; звуците на музиката се сливаха със слънцето и с усмивките. Генералът и госпожа Арджинтар преминаха бързо с файтона, поздравявани от всички страни. Духовият оркестър остана пред кметството, за да радва народа, докато слънцето залезе.

На наредените масички пред сладкарницата на Йозеф генералът бе зърнал едно лице, което желаше да види. Направи му приятелски знак, като махна с облечената си в бяла ръкавица ръка край белите си мустаци. После се наведе изненадан към Аглае и сподели впечатлението си. Наистина Дария Мазу, въпреки че бе станала госпожа Ортак, не изглеждаше отслабнала и посърнала от новото си положение. В противовес на всичко, което трябваше да се случи, и на обичаите на градчето тя беше разцъфтяла и блестеше в своите двадесет години: беше със заоблени форми и изящни, сдържани маниери, сякаш изведнъж бе предопределена за някаква непредвидена съдба.

Видя я и господин Лай и бе изумен повече от генерала. Откак се бе върнал, вече една седмица, бе я видял два пъти, веднъж на прозореца в дома ѝ и веднъж на чардака в дома на доктор Барбони. Но едва сега виждаше цялата ѝ фигура. Огряна от полегатите лъчи на

слънцето, тя изглеждаше съвсем друга. Донякъде му се струваше чудно, че я вижда весела, и още по-чудно, че тя не го вижда. Мина четири пъти нагоре и надолу по тротоара и все се приготвяше да я поздрави. Но биваше принуден да отправи усмивката и много елегантния си жест с шапката към други лица, които му бяха безразлични. Когато усети прохладата на залеза, напусна тротоара, по който винаги се разхождаше — това гражданите от много отдавна бяха забелязали и оценили като признак на изтънчени маниери, — и против обичая си мина край сладкарницата на господин Йозеф. Госпожа Ортак бе съвсем погълната от това, което говореше на ухото на госпожа Фроса. И принцът бе принуден да поздрави с усмивка и със снемане на шапка само доктор Барбони и Александру Мъркуш, млад чифликчия и ловец, племенник на съпругата на доктора. В този момент от сладкарницата излезе господин Ортак с чинийка в ръка. Отговори и той на усмивката на принца и сложи избраната лично от него паста пред младата си съпруга. Попита я дали е видяла Кантакузин. Госпожа Ортак не му отговори веднага. Принцът побърза към къщи, за да не се изложи на опасността от хрема.

— Каза ли нещо, Иримие? — запита госпожа Ортак.

— Да. Ей сега мина принцът. Чудно ми е. Той обикновено се разхожда от другата страна.

— Сигурно ще стане дупка в морето — каза доктор Барбони.

— Не го забелязах — призна госпожа Ортак. — Няма нищо страшно. Благодаря за саварината.

— Напръсках я малко с ром.

— Още веднъж благодаря.

Майорът желаше съпругата му да проявява нежността си не тук, а на друго място и без свидетели. И все пак му стана много приятно и се развесели. Поиска от господин Йозеф, висок, величествен немец с бяла коса, още един хубав коняк, какъвто се намираше само при него, и заяви, че след такова питие хората ще направят най-добре да си идат по домовете.

— Разбира се — каза Дария, — докторът и госпожа Фроса си отиват у дома си и ние ще отидем с тях.

— Не знаех това и не вярвам.

— Но разбира се. Канени сме на вечеря.

— Добре, щом това ти доставя удоволствие, не възразявам.

Госпожа Барбони се обърна и сложи тежката си ръка на рамото му.

— Значи, на теб това не ти доставя удоволствие?

— Но, разбира се, разбира се, как да не ми доставя удоволствие? Ала не знаех.

— Няма нищо. Засега си в годината на робията. След това ще тропаш с крак и ще правиш каквото на теб ти харесва.

Майорът въздъхна.

— Ако не беше той, дяволът му неден — обясни му докторът, — нямаше да ти се случи това неудоволствие.

— Не разбирам — измърмори Ортак.

— Ще разбереш — усмихна се госпожа Фроса, — ако погледнеш тоя мой проклет племенник. Искях да отпразнуваме мъката му. Да я изядем и изпием.

— По стар обичай — добави докторът.

— Пак нищо не разбирам.

— Ще разбереш — започна отново госпожа Фроса, като ти кажа още, че снощи беше сватбата на Ева Голдман, на която беше и ти с жена си.

— Да. И?

— Това е. Беше сватбата на Ева Голдман с един неин втори братовчед от Галац. Следователно Александру смята, че има право да бъде нещастен.

Докторът засили недоумението на Ортак:

— Щом е още жив и не се е хвърлил с главата надолу в някой кладенец, не можем да го смятаме толкова нещастен.

Дария се намеси приятелски, макар да имаше вид, че се изтръгва от дълбок размисъл:

— Оставете човека на мира. Аз го вземам под мое покровителство.

И тя докосна ръката на младия мъж, която той държеше повесена край облегалото на стола.

Мъркуш трепна. Вдигна глава и се огледа с широко отворени очи, засенчени с хубави вежди. Госпожа Фроса го гледаше иронично и се възхищаваше от цялата му гъвкава и силна фигура. Той имаше черни мустачки и лъскава къдрава коса. Беше цяло дете; едва бе навършил двадесет и пет години. Хубостта на госпожа Фроса и на

сестра ѝ Агата бе vyplътена в тоя син и племенник. Той приличаше на тях. Те си бяха останали по-мъжествени, много приличащи една на друга. Той беше по-женствен. Беше останал отрано сирак, но беше надежден мъж, достоен господар на чифлика и добър ловец. Беше най-неуморимият танцьор в цялата област и тайно обожаван най-вече от омъжените жени. Това госпожа Фроса знаеше не само от своите карти и от утайката на кафето. Но ето че клетият момък бе взел на сериозно думите и фасоните на Ева Голдман. След сватбата си тя ще отиде в Галац и ще си гледа работата. А той, след като танцува с нея като истински неутешим влюбен и пи в нейна чест повече чаши, отколкото се полагаше, сега имаше такова изражение, от което един уважаващ себе си мъж би трябвало да се срамува.

Александру Мъркуш наистина се засрами и погледна с признателност госпожа Ортак, приятелка на Ева и негова довереница в тоя тежък час. Само нейните кротко прошепнати думи го изтръгнаха от вцепенението, в което бе изпаднал. Тя го подтикваше да бъде твърд. А и той не искаше друго.

Майор Ортак се развесели, разбрал най-после твърде комичното приключение на младия човек.

— Само тук, в тая страна, хората се развеселяват от злополуките — забеляза докторът. — Ти, майоре, мислиш, че това нещо е за смях. Така постъпвате и зиме, когато хората падат поради поледицата. Смейте се като луди, а сетне викате немеца да оправя изкълчени и счупени части. Аз смятам, че това, което се случи на момъка, не е никак смешно.

— Нали? — потвърди госпожа Ортак.

— Но, моля, разрешете ми да не се тревожа толкова, това е болест, която се лекува.

Тази вечер Александру Мъркуш се показва най-вече уморен, а след някой друг ден тъгата му намаля. Беше четвъртък, денят, когато от Адънката идваше Емил, воден от дядо Думбрава с покрития с гюрук файтон. Старецът от ранна заран хукваше по своите работи и дела. Барбони подлагаше момъка на внимателен преглед в кабинета си. Разговаряше надълго и нашироко с него, задаваше му въпроси, слушаше го, като разказва. Караше го да свърши някоя дребна, но изискваща внимание и сръчност работа; да завива прахове и ханчета за сиромасите, които идваха сутрин на консултации, а той отиваше да си

изпълнява дълга в болницата. Когато се върнеше, имаше възможност да отбележи в каква форма се проявяват страховете на Емил, главоболието му, черните му мисли и блуждаенето на душата му в неизвестното. Всеки път, когато идваше, болният трябваше да види сестра си и докато тя дойдеше, кривогледото му око непрекъснато бягаше на една страна, а той като че ли все беше готов да тръгне подире му като подир насекомо.

През този четвъртък, след като Емил си отиде, госпожа Ортак посрещна и тя своя болник Мъркуш.

През дните, когато в градската градина свиреше музика, този млад чифликчия смяташе, че ходът на световните работи ще спре, ако не отиде и той да слуша. Всъщност спираха само плуговете и вършачките от неговия чифлик, а ратаите му, запушили цигари, свити в листа от царевични кочани, си спомняха приказките, чути от дядо и баба. Село Балтени беше на около три километра от Адънката. С двата бързи коня, впрегнати в лекия кабриолет, Мъркуш пристигаше в града за по-малко от час. Отсядаше у леля си — госпожа Барбони, приготвяше се набързо и само една крачка го делеше от претърпаната с хора градина. А градината беше голяма колкото една педя. С един поглед той виждахте обекта на своята страст и отиваше насреща ѝ.

Господин Кантакузин показваше твърде голяма симпатия към младия Мъркуш, но любовните му вълнения удостоверяваше само с усмивка. В своя дневник, ако би имал време да отбелязва всичко, той би ги характеризирал като неясен романтизъм. Младият Мъркуш нямаше висока култура. От долните класове на гимназията се бе върнал към бащиното си земеделие и следователно не беше в състояние да води разговор на подобна тема; но той беше образът на идеалния любовник от книгите, които не четеше. Жените с удоволствие се оглеждаха в ориенталските му очи. През лятото бяха следили крадешком увъртанията му около Ева. Девојката го посрещаше със симпатия и внимателно слушаше какво ѝ говори. Всякога до нея се намираше и Дария Мазу и възможно е било младият чифликчия да ги бърка, говорейки и усмихвайки им се като на богини близначки.

Като си припомняше тази невинна идилия, Мъркуш сякаш все още страдаше, макар да си признаваше малко, че между него и Ева не можеха да се развият други отношения и не можеше да има друг изход.

— Ти бъди умен и си гледай работата — съветваше го госпожа Фроса. — Светът е пълен с момичета, а ти имаш достатъчно големи очи.

— Това му казвам и аз — обаждаше се и госпожа Ортак.

— Но моля ви, съгласете се, че държането на Ева е своего рода предателство — упорствуваше пак Мъркуш. — Нека госпожа Ортак каже дали нямам право.

— Нямам право, господин Мъркуш. До женитба беше невъзможно да се стигне, защото госпожа Агата нямаше да иска и да чуе; а не можеш да допуснеш, че едно момиче като моята приятелка Ева би могло да се противопостави на тази наша участ, участта на добре възпитаните жени.

— Но казаните думи, писаните писма...

— Думите вече не съществуват. Писмата ти има добрината да ѝ ги поднесеш като сватбен дар.

Мъркуш въздъхна, вперил големите си очи в госпожа Ортак.

Докато мълчаха, госпожа Барбони остави картите, които бе наредила на края на дивана за племенника си, и взе китарата. Здрачът нахлуваше през прозорците, а още не бяха запалили лампите.

— Не мога да различа попа от дамата — със смях каза госпожа Фроса. — Вижда се, че любовните ти пътища са много объркани.

Това предсказание се хареса на господин Мъркуш. Но виждайки, че госпожа Ортак мълчи, замълча и той. А госпожа Фроса подръпна леко струните и запя с приятния си контраалтов глас един от романсите на времето.

Госпожа Ортак слушаше и следеше в себе си някакъв процес, съвсем еднакъв с процеса от опитите по физика, когато вибрациите на звука превръщат спокойните купчинки прах в хармонични геометрични фигури. За това допринасяше, разбира се, и полумракът в стаята, и тишината на мига, настъпил след вълнуващи разговори, и самият предмет на разговорите, които бяха водили, и други неясни неща, за които тя не си даваше сметка; романсът, слушан и друг път, и звънът на струните предизвикваха у нея нещо съвсем ново нещо като леко страдание, като спомен за някаква радост, която не бе изживяла никога.

Когато запалиха лампата, сметна, че може да поостане още, за да чуе безсмисления разказ на Мъркуш за някаква случка в Балтени.

— Хубаво ли е във вашето имение? — запита тя. — Не зная защо, но никога не съм виждала селището ви, макар че от Адънката до Балтени сигурно е съвсем близо. Или пък съм го виждала, но не си спомням.

— Хубаво е, разбира се — отговори младият човек, — но аз нямам подходящи думи, за да ти разкажа. Би трябвало да дойдеш да видиш. Старо имение с парк и яз. Надолу се виждат поетични дъбрави.

Госпожа Ортак неволно си градеше една омайна представа за тези места, които ѝ се струваха на недостъпно разстояние. Чу стенния часовник да бие седем часа и побърза да си тръгне.

Това беше началото на един нов роман в нейния живот. Това беше една малка тайна, която не можеше да сподели с никого, една кутийка, чието капаче искаше само тя да отваря. В други кутийки бяха успели да си пъхнат носа и други участнички в играта на живота и последствията не бяха такива, че да ѝ донесат покой.

Аглае Арджинтар ѝ се бе признала за най-добра приятелка. Щом я видя отново, побърза да я представи на генерала като някакъв ценен предмет, после, след като излиянията свършиха, заговориха за най-обикновени неща.

На госпожа Арджинтар ѝ се струвало чудно, че първата вест, която чула, когато се върнала в града, се отнасяла за същото нещо, за което се е говорело и преди заминаването ѝ.

— Какво нещо? — заинтересува се госпожа Ортак.

— Въпросът за спогодбата между Мазу и майора.

— Мила Аглае, струва ми се, че това е една обикновена сделка между двама души. Какво ги интересува другите?

— Разбира се, но хората искат да знаят какво означават някакви полици. Всичката щедрост на господин Мазу, от която ние почти се бяхме изплашили, изглежда, се е дължала на майора.

— Мислиш ли, мила приятелко, че ми доставя удоволствие да слушам това? По-добре ми кажи как прекара във Виена, разправи ми къде си ходила.

— И за това ще говорим, щом те интересува. Но аз ти казах всичко това не за да те тревожа, а да те успокоя. А хората, които се занимават много настоятелно с тая работа, аз помолих, бъди сигурна, да я предоставят на заинтересованите. Правосъдието с помощта на стария Думбрава ще изясни всичко.

— Истина е. Старецът ще сложи ред и приказките трябва да престанат.

— О, не, приказките няма да престанат. Подемат дребните сделки на Василе Мазу от друга страна. Говори се, че бил сключил нова сделка с еврейската общност за добитъка, който не е подходящ за ритуалните жертвоприношения. Не сделка на общината, а лична. Кантакузин има право, не е нито удоволствие, нито чест да имаш някакви връзки с господин помощник-кмета.

Дария прехапа устни.

— Ти мислиш ли, мила приятелко, че заради това съм скъсала всякакви връзки с баща си? Неговите лични сделки са ми били съвсем чужди. Като е правил тази забележка, надявам се, господин Кантакузин не е помислил нито за миг за мен.

— Тогава може би не. За това са необходими други моменти, подходящи.

Госпожа Ортак замълча за миг, умислена.

— Представям си — каза тя с усмивка, като гледаше втренчено госпожа Арджинтар, — че нашият приятел е решил да направи пълна изповед. Имал е приятен изповедник, който би трябвало да бъде и разбран човек.

— Такъв е, мила моя — засмя се госпожа Арджинтар.

— Щом е така, не разбирам на какво се дължат капките отрова, които ми се сервират.

— Мило момиче, прости ми — въздъхна госпожа Арджинтар и хвана ръката на приятелката си. — От страна на Лай аз нямам никакви безпокойства; аз умея да разчитам онова, което става между мен и него. Но бих искала да разбера какво означава сдържаността и известната враждебност, с които се отнася към него едно друго лице. Видях го нервен и смятам, че е от това.

Дария се показва неизказано учудена. Ако нейният учител се чувствувал засегнат, тя била готова да му даде всякакви обяснения и най-вече да му поиска извинение. Тя била съвсем далече от подобно нещо. Нейният живот бил безвъзвратно ограничен със занимания от съвсем друго естество. Можела да направи невероятното признание, че е доволна от Ортак. Естествено, била принудена да слезе много пониско от някогашните си претенции, но изглежда, че животът задължавал всички на такива отстъпки.

— За какво става дума? Каква сдържаност? Каква враждебност?
— продължи да пита тя. — Кога и как ти съобщи това господин Кантакузин?

— Няма нищо, мила приятелко, не се вълнувай. Сигурно му се е сторило. Ще видиш Кантакузин и ще обясниш.

— При условие, че и ти ще присъствуваш.

— Не зная дали е нужно да присъствувам и аз. Тогава ще се види дали няма да съм излишна.

— Истината е — усмихна се госпожа Ортак, — че излишна е, изглежда, само твоята приятелка, която бърза да те прегърне и да си отиде.

— Няма ли да останеш още? Сега ще дойде генералът да ти целуне ръка. Всеки момент може да пристигне и Кантакузин.

Младата госпожа Ортак изпита ужасната необходимост да си тръгне веднага, но трябваше да постои още малко, за да отстрани това, което според въображението ѝ беше капан. И все пак господин Лай щеше да дойде, а госпожа Арджинтар никак не държеше да бъдат дадени обясненията, както самата тя бе предложила. Така че и двете се зарадваха, когато влезе генералът, и мълком се съгласиха да изпълнят само първата част на програмата. Следователно старият генерал пристъпи с пресилено въодушевление към своята симпатия и целуна галантно ръчицата, която изгледа с възхищение, и заяви, че претендира за правото си на първия бал.

— Това са стари права — заяви той.

— Никога нищо не забравям — усмихна му се госпожа Ортак.

— Ти си като мен — почувствува се задължена Аглае да добави.

— Драги господин генерал — продължи госпожа Ортак с разтуптяно сърце, — ще се видим на вечеринката, която се урежда във ваша чест. Вярвам, че датата вече е уточнена.

— Другата седмица. Последният ден от ноември.

Приятелките се прегърнаха и се разделиха. Може би беше раздяла завинаги, мислеше Дария, обхваната от съмнения и неприязън. Във всеки случай интимното желание на госпожа Ортак беше да не среща повече такава приятелка чак до Страшния съд, когато се казва истината.

На улицата, огряна от есенния залез, се огледа един миг, въздъхна дълбоко, сякаш излизаше от затвор, примигна, за да отпъди

сълзите, и се отправи към къщи. И там не я чакаха радости, но поне можеше да се усамоти със скритите си мисли.

Майорът още не бе се върнал. Запали си сама лампата. Веднага щом спусна щорите, на входната врата се чу звънчето. Прислужницата ѝ съобщи някак тайнствено, че е дошъл баща ѝ и тя го поканила в малката гостна. Госпожа Ортак се чувствуваше по-сигурна в себе си в своята стая и затова покани Василе Мазу там, като се увери, че вратите към помещенията на слугите са затворени.

Бащата и дъщерята бяха живели двадесет години заедно и се познаваха. Макар да не бяха се виждали отдавна, и двамата сметнаха за излишни думите и докосванията, нещо тъй обикновено за толкова близки хора. Мазу седна на края на един стол, за да не изглежда твърде висок. Госпожа Ортак, останала права, изведнъж забеляза, че пръстите на ръцете ѝ са студени и започна да ги кърши.

— Смятам, че е съвсем подходящо да говориш веднага с майора — каза Мазу, без да я поглежда.

— Защо веднага?

— Много добре ще бъде да му говориш — изтъни глас господин Василика — и да го убедиш да изплати едни полици, които се намират в мои ръце.

— Въпросът не ме интересува.

— Аз пък смятам, че те интересува, миличка, повече, отколкото си представяш. Ако, както чувам, се намеси и старият от Адънката, тогава знай, че ще започне едно дело, което може да предизвика скандал.

— И делата не ме интересуват.

— Мислиш ли, че не?

— Да, мисля, че не.

— Мисли, каквото искаш — трепна Мазу, изведнъж развълнуван. — Моето търпение има граници. Тоя дядка беше друга напасть в моя живот. Упорито ме преследва, сякаш съм му измъкнал кесията от пояса. Сега довел и внука си. Насъсква и него против мен. Но момчето още не е пълнолетно; ще искам от властите да ми го върнат.

Без да се издава, госпожа Ортак дебнеше враждебно баща си. Мазу удряше право в болното ѝ място — любовта и жалостта ѝ към Емил; искаше да използва това за вечната си и ненаситна алчност за пари.

— Няма ли да е по-добре — заговори тя с привидно спокойствие — да почакаш Иримие и да говориш сам с него?

— Защо? Не е необходимо непременно аз да му говоря. Моля те ти да говориш с него. Затова съм дошъл.

— Ортак си идва — тихо рече Дария.

Бе чула пътната врата.

Мазу наостри уши. Когато разбра, че наистина някои е влязъл, изправи се и се огледа бързо, търсейки нещо. Опита се да се приближи до Дария и да ѝ заговори шепнешком. Тя се отдръпна, сякаш неговото докосване щеше да ѝ причини физическо страдание. Но страданието беше в сърцето ѝ, в дълбините на нейното същество, и тя се изплаши от него, като разбра, че по никакъв начин не може да го преодолее. Въпреки всичко той беше неин баща. Той беше човекът, който беше спал с оная тъжна и мъртва жена, чийто образ бе видяла под венчето от сухи цветя.

— Откъде мога да изляза? Искях да говоря само с теб — наведе се той и зашепна.

Но майор Ортак вече влизаше. Побутваше стария Думбрава, а той вървеше след него.

Погледна учудено през рамото на селянина. Спряха се и двамата, развеселили се като на панаирджийска комедия.

— Как е възможно? — извика Ортак. — Какво търси тук, Мазу? Говорим за вълка, а той в кошарата!

Мазу мълчеше, само сухото му лице от време на време трепваше.

— По-добре щеше да бъде да се явиш на делото... — каза му старият Матей с дебел глас. — Седни. Оттам не може да се излезе, там е печката.

— Ще се явя и на делото — изсъска шепнешком Мазу.

— Кога? Бих искал да зная кога. И оттам не можеш да излезеш, там е прозорецът.

— Има време.

— Знам, ама аз не говоря за Страшния съд. Тогава аз ще бъда само свидетел и когато господ-бог те осъди, аз ще дойда да гледам през решетките на ада как дяволите те мушкат с вилите си в казана със смола. Аз говоря за съда на хората. Ти трябва да отговаряш за парите, спечелени с труд от мене, селянина, които вложих в двете къщи в града и в пристройките към тези две къщи. Да отговаряш за печалбата от

наемите, които не използва за децата си. Да отговаряш за зестрата в пари и вещи, които дадох на щерка си. Пред Страшния съд ще отговаряш и за нея, че я зарови в земята преди време, и за едно болно клето дете, което измъчваше и прогони по света. Но тук, пред земното съдилище, пред хорското съдилище, ще отговаряш за моите пари, спечелени с честен труд.

Мазу въртеше глава и търсеше изход.

— Да не би да си дошъл да си получиш парите за полиците? — изръмжа майорът.

Той се обърна за миг към жена си и я попита с очи.

— За това е дошъл — потвърди тя.

— Тогава много се радвам и съм на твое разположение веднага щом ми връчиш зестрата и сметките, за които говори старецът. Освен това от месец и повече време научих от търговците, от занаятчиите и от чиновниците какви далавери вършиш в града. Колкото и да криеш, излизат наяве. Досега това не ме интересуваше, сега вече ме интересува.

Мазу се изпъчи изведнъж и му възрази:

— С моите права, написани черно на бяло, и със закона в ръка не ме е страх от никого.

Старецът издаде напред лицето си със зли очи и бодлива брада и вдигна заплашително пръст.

— Страхувай се поне от бога, мърша такава.

— Аз пък смятам, че няма от какво да се страхувам.

Майорът го изгледа отдолу нагоре, от върха на обувките чак до изостреното теме; след това сведе поглед със същата бързина.

— Така ли? — запита той с престорена кротост.

И изведнъж се нахвърли към него и го сграбчи за гърдите. Мазу отстъпи и се препъна. Ортак го блъсна пак в гърдите. Избута го към вратата, после в антрето и оттам през външната врата. Молеше го все така кротко да повтори още веднъж, че не се страхува от нищо, и на скокове и зигзаги го тласкаше навън, а в това време старикът се смееше като дете.

Дария се сгуши в своето кьошенце на дивана, загризана от ново страдание. Дълго време не можа да дойде на себе си. Страдаше, защото и тя като стария Матей се зарадва; струваше ѝ се, че дори и бодлива брада ѝ пораста; страдаше, защото подозираше какво може

да се случи на Емил. Страдаше поради тази срамна страна в живота ѝ и поради това, което предполагаше, че съществува, без тя да знае. Беше унижена до най-скритите кътчета на душата си. В същото време се питаше дали може да намери в себе си някакво логично обяснение, с което да оправдае своето съвсем необичайно отношение към тоя човек, който според регистрите в гражданското отделение беше неин баща. Би била почти радостна да открие по някакво странно стечение на обстоятелствата, че клетата ѝ мъртва майка не е била вярна съпруга. Наистина, достатъчни ли са жестокостите и низостите на Мазу, за да издигнат тази преграда и да тегнат като проклятие? След като остана сама и три пъти чу стенния часовник да отмерва часовете, в спомените ѝ изплува една отколешна случка от детството ѝ, когато Мазу упражняваше върху нея и брат ѝ законните си права. Беше едно наказание за съвсем незначително провинение. За една чиния, бутната с лакът от масата, паднала на пода и станала на хиляди парчета. Виновен беше Емил. Мазу го бе ударил през лицето с цялата си длан и го бе съборил от стола. Тогава тя бе подскочила като на пружина и е лакът бе обърнала чинията на баща си заедно с яденето. Пред една такава катастрофа наказанието прие форма на почти религиозно жертвоприношение с церемония и ужасяващи инструменти. Брат ѝ се гърчеше в припадък; тя се гърчеше в безсилна злоба под ударите. Децата лесно забравят; тя обаче не забрави нито за миг, докато бе на легло, за да заздравеят раните от ударите, нито пък след като стана с олюляване от леглото. По здрач открадна кутията с кибрит от нишата в зиданата печка и излезе незабелязано навън, като влачеше подире си и Емил. Огледа с омраза наоколо си, като скимтеше неприязнено. Сгуши се с братчето си в един ъгъл зад къщата, решена да я запали. Една след друга палеше клечките и ги поднасяше до стената под вечерния вятър, а Емил я гледаше ужасен, но много доволен, че всички в къщи ще изгорят. Кибритът свърши. Те седнаха самотни до стената. Бяха двете сирачета от приказките. Емил и предлагаше да тръгнат двамата по света, да вървят, да вървят, докато стигнат някъде на другия свят. Там няма да има никакви душмани. В оня миг, който госпожа Ортас сега наново изживяваше, за тях нямаше никакво съмнение, че съществува един враг, който „иска да им вземе живота“. Това може би е истината, признаваше си тя, потръпнала от ужас, истината, която, без тя да си дава сметка, бе останала в нея като живо чудовище.

Децата се хранеха на тази чужда софра. Оттук тя ги вижда, очертани на фона на миналото. Този човек, който излезе преди малко оттук, блъскан от майора, ги дебнеше. Броеше им хапките, съжаляваше за всяка тяхна глътка. Не оставаше никакво съмнение в това негово странно враждебно настроение; този човек желаше те да изчезнат. И ето най-после те изчезнаха. Изчезнаха от живота му; но сега той се връщаше за техните души. Тя по никакъв начин не можеше да изтръгне от себе си гадостта от тази отрова.

Облаците, които се бяха струпали над залеза днес, се разпиляха, пръснати от духащите във висините ветрове. Хората, които за миг се бяха събрали около нея, си бяха отишли. Но сълзите в някогашните детски очи и отчаянието на ония мигове тегнеха в някаква своя собствена вечност; също така се откъсваше от времето и нейната малка сантиментална драма от последните години и си приготвяше самотна нетленност между звездите, когато нея вече нямаше да я има на земята. Единственият човек, който наистина я бе дарил с радост, беше Лай Кантакузин. С него миналата пролет тя гледа веднъж цветята в една ливада накрай града и запази в себе си непокътнати и думите му, отправени към нея, и интонацията, с която ги бе произнесъл. Бе й казал думи, важни за този сияен час, който призовава всички цветя на земята към тяхното право на живот. Той се отвърна от думите си, но те продължаваха да живеят в нея и щяха да живеят сами, без нея, защото те бяха истината, сиреч нейната мъка. От този човек бе искала друго, не неясни загадъчни слова. И никога не бе помислила, че като си спомня за неговата изящна външност, ще бъде принудена да се усмихва, за да прикрива мъката си.

Такива разпилени мисли трептяха в нея като завеси от мълнии в задушна нощ. Лежеше по гръб и усещаше в тила си тъпа, плътна болка, която я притискаше към земята. Въпреки всичко чувствуваше как самата тя се откъсва като лека сянка от своето материално същество, унижено от минали рани и сегашни компромиси, и полита пред изумените погледи на всички, които я бяха карали да страда. Едни тя мрази, към други изпитва съвсем особени чувства. Лети над събрани на едно място хора, над оркестри, над Аглае Арджинтар, над Лай Кантакузин. Той вдига към нея очи, а тя извърща лице като оскърбена богиня. Предпочита да лети из въздуха, докато болката

остава все по-долу и се стича в земята през металическата пръчка, до която е допряла главата си.

Прислужницата влиза на два пъти и веднага се оттегля. Късно през нощта се чува тропане в салона. Влиза майорът. Протяга глава към съпругата си, която лежи неподвижно по гръб и със затворени очи. Влиза и старият Думбрава. Правят си знаци, бутат се с ръце и излизат от стаята. Госпожа Ортак ги вижда, но ги оставя да излязат. Усмихва се отвисоко на себе си и на тях.

Отваря очи. Между звездите иззвънява звънче. На стъклото на прозореца драци едно болно тяло, около което скритата смърт витае в някаква спираловидна игра.

XI

Има цветя, които израстват на бунището и в сянката и изведнъж излизат на светлина; те си имат свой собствен час на цъфтене. Господин Лай Кантакузин установява изумен тази истина с появата на госпожа Ортак.

Може би тя нарочно се бе забавила пред огледалото, докато майорът си гризеше мустаците. Мислено си бе направила сметка за колко време ще се съберат поканените в старата болярска къща, която сега беше префектура на окръга. Беше необходимо, разбира се, най-напред там да пристигнат някои приятели. Носеше се вече ромонът на военната музика, която се приготвяше да свири. Госпожа Арджинтар влезе под ръка с генерала, като раздаваше наляво и надясно усмивки. Изведнъж господин Лай усети сладко бодване в сърцето. Не намери по-сполучлива дума, за да определи това, което изпита. Госпожа Ортак носеше сребристопепелява рокля с един карамфил под лявото рамо, където почваше белотата на гръдта. Но изящество ѝ придаваше не роклята, не прическата, нито пък грациозната височина, дължаща се вероятно на токовете на обувките, а увереността, че това са нейни мигове. Вечността се бе погрижила да ѝ ги достави; това се виждаше в неопределения блясък на очите ѝ, които не се спираха на никого. Те се плъзнаха и над господин Лай и той не можа да ѝ се поклони, нито пък посмя да излезе напред да я посрещне. Но преди да мине в другия салон, тя обърна за миг тези прекрасни очи, уголемени от тъмните кръгове под тях. Това бяха лукави очи, защото го търсеха, без да се издават.

Кантакузин се усмихна и тръгна подире ѝ.

Бе принуден да се поколебае и да се позабави, защото Василика Мазу го поздрави с чести поклони. Той беше с фрака, с който бе облечен и на снимката в къщи, и побутваше с дългия си пръст кокона Амалия, която носеше обици на старовремска княгиня. Господин Лай побърза да им каже някоя любезна дума и се намери пред доктора и пред госпожа Барбони.

— Да не би да търсите ученичката си, принце? — усмихна се госпожа Фроса. — Ей сега влезе заедно с нас; остави си наметката в кабинета на доктора. Кабинетът е убежището, където се приютяваме, когато имаме главоболие.

— Зърнах госпожа Ортак — отговори Кантакузин. — Нямаше вид да има нужда от убежище за почивка.

— Нали? И вие ли забелязахте? Нейната поява предизвика сензация. Жената на Мазу побърза да мине в друг салон. Мъжът ѝ я варди да не получи сърдечен припадък.

Доктор Руди се смееше с цялото си луничаво лице. Господин Лай също се почувствува задължен да се усмихне.

Отмина по-нататък. Оркестърът започваше първия валс. Около него се понесе шепот. Генералът се поклони пред госпожа Ортак и поиска да изпълни обещанието си. Тя прие, изправи се и се остави да я води няколко такта. Генералът се спря пред мястото, откъдето бяха започнали танца, поклони се, като тракна шпори, и ѝ целуна ръка. Тя се отпусна на стола и започна да си вее с ветрилото. В края на века на мода бяха тежките ветрила и роклите с шлейф.

Господин Лай намери за по-стратегично най-напред да се отпрати към Аглае Арджинтар. Той не танцуваше. Смяташе това за една от чертите на своята изисканост. Почака, докато се представи първият поручик и покани дамата му, и продължи да следва своя план за разгадаване на въпросителния знак, който трескаво вееше щраусовите пера на ветрилото. Оттам го дебнеше половин напудрено лице и едно око.

— Прекланям се пред най-милото същество — прошепна той така, че да бъде чуто само от едно ушенце.

— А, моят учител! — учуди се госпожа Ортак.

— Да, вашият учител, печален, че не може да ви поздрави порано.

— Радостна съм да го видя, макар и по-късно — изчурулика госпожа Ортак.

— Да не се учудвате, като ви кажа, че предприех едно истинско преследване.

— Вярвам. Това е ловджийски навик.

— Защо сте така лоша?

— Наистина ли?

— Наистина. Във всеки случай ловецът става жертва.

— Господин Кантакузин, това не е в реда на нещата.

— Ако бъде другояче, няма да е за чудене.

Тази размяна на несериозни приказки господин Кантакузин смяташе за твърде малко благоприятна. На друго място може би щеше да каже по-сериозни неща. Искаше му се да разбере защо постоянно го избягва тази приятелка, разцъфнала изведнъж така прелестно. Понякога животът създава такива свещени чудеса.

— Не зная за какво мисли моят учител — каза госпожа Ортак. — Предполагам, че може да ми иска някои обяснения. Не е тук мястото, но за всеки случай би трябвало най-напред аз да му искам едно обяснение. Не ме питайте, не ме питайте — прошепна тя, като видя нетърпеливия жест на Кантакузин. — Нямам време засега, само ви благодаря за цветята. Да не са били случайно погребални?

— Как можете да мислите такова нещо?

— Нищо не мисля. Виждам, че идва един ваш неприятел, тоест моят партньор по танц.

Идваше Александру Мъркуш, като сръчно се провираше между столовете и танцуващите. Само един поглед трябваше на Лай, за да прочете истината в отношението на новодошлия. Той се приближаваше със страстна радост, лъхаща от цялото му същество, като че ли се приближаваше към плячка. Не предлагаше приказки и очарования, а силата си на младо животно. За пръв път Лай съжали, че не умее да прави отмерените стъпки и смешните завъртания на танца. Неговата величествена сдържаност този път го поставяше в неизгодно положение.

Макар да се помъчи да го спре с поглед, ловецът, който се придвижваше към тях, съвсем не искаше да знае. Поздрави го с щастлива усмивка; може би и не го позна и се поклони пред госпожа Ортак.

— Позволявате ли? — обърна се тя грациозно към Лай.

Мъркуш я обгърна и на първото завъртане тя отпусна глава на дясното му рамо. „Такива са били винаги жените — казваше си философът и извърещаше поглед от това, което не искаше повече да гледа. — Думите на тези лекомислени същества много пъти са само символи, които могат да породят най-различни тълкувания.“

Но в посоката, в която се обърна, забеляза друга една страна на своите тревоги. В душата му изведнъж бе покълнало огорчението. На вратите на страничните салони се подаваха като из вода главите на поканените, които с интерес, учудване и усмивки следяха събитието. Хората започваха да го обсъждат и да му дават незабавни разрешения. Племенникът на докторицата наистина не можеше да живее без някаква страст, но можеше да се случи от това да излезе някоя беля.

С по-голям интерес от всички гледаше самата госпожа Фроса Барбони. Дръпна с ръка немеца до себе си и с очи му показва двойката. Засега не направи гласно никакъв коментар. Издаде само едно сподадено възклицание: хм!

Господин Василе Мазу гледаше през нейното рамо. Той отговори като ехо на това възклицание.

— Казахте ли нещо, господин Мазу? — запита съпругата на доктора.

— Не! Жена ми преди няколко минути искаше да си ходим. Боляло я глава.

— Може би е от обиците — подхвърли Руди.

— А, не, докторе — засмя се Мазу. — Те са златни обици с топази от баба й. Но сега вече й мина и за нищо на света не иска да си ходи.

— Виждам — развесели се докторът.

— Всички виждаме — носово рече господин Мазу, като изтъни глас. — Мисля, че е редно да се предупреди Ортак да си пази своето, както аз си пазя моето. Ще направи добре да си плати полиците. Днес заведох дело.

— Гонете го, господин Василе, гонете го до гроб — посъветва го докторът — и продайте и пепелта от огнището му.

— Да не мислите, че съветът ви е лош? Съвсем не е лош! — отговори все със същата гальовност в гласа Василе Мазу.

„Въпреки всичко — мислеше си госпожа Фроса — те са най-хубавата двойка от всички.“ Другите двойки спираха една след друга и заставаха в редицата на зрителите. Ако това нямаше да оскърби принца, тя също беше разположена да им ръкопляска, като виждаше, че се приготвят другите. Когато госпожа Ортак се плъзна в последния такт на танца пред нея, тя видя очите й, озарени от нещо ново, и се разтревожи.

Дръпна подире си доктора на по-свободно място.

— Знаеш ли, немецо, че това момиче е в състояние да направи някоя глупост?

— Всичко е възможно — измърмори докторът.

— Виждам, Руди, че говориш мъдро както всякога, а оставяш нещата да следват сами своя ход; но аз, както и моята сестра Агата, имаме обичай понякога да се противопоставяме.

— Вие всякога имате право. Оставете веднъж и момъкът да има право.

— Не става въпрос за момъка, Руди. Става дума за нея. Тя може би очаква чаровни палати, а ще намери само един двор с паднали порти. След като подмине пасящите прасенца и телета, ще се озове срещу сестра ми. А сестра ми е в състояние да тропне с крак и да хване момъка за ушите.

— Знаеш ли колко си забавна? Това в утайката на кафето ли го видя?

— Видях го аз другаде. Най-вече в нейните очи. От много дни стоя и дебна.

— Добре, тогава започвай да си изпълняваш дълга. Аз отивам да поогледам бюфета. Право да си кажа, според мен на теб ти се привиждат разни работи. Нищо не може да се случи.

— Видя ли й очите? Говоря за нейните очи.

— Не. Но познавам очите на твоя племенник и това ми е достатъчно.

Докторът намери Ортак с неразделната му дружина в бюфета. И той, и Катарама се бяха разбрали кое е най-доброто вино и предложиха чашка и на доктора. Александру Мъркуш пристигна задъхан да иска две чаши шампанско.

— По-полекичка, момче — прошепна му немецът.

На лицето на момъка грееше щастливата усмивка на възрастта и на необикновения момент, който преживяваше. Получи на малък калаен поднос това, което искаше, и се оттегли забързан. Предложи на госпожа Ортак чашата, в която все още имаше пяна и малки мънистени въртежи, сетне остави подноса и зачака в екстаз.

— За да можеш да ме гледаш така, трябва да сме сами — каза тя.

— Аз ще изляза на терасата откъм градината. Ти бъди така добър да ми донесеш от кабинета на доктора наметката.

— След миг ще бъда там — прошепна той щастлив.

— Бъди предпазлив, Мъркуш — със смях му каза госпожа Ортак.

Останала сама, тя се огледа и разбра, че трябва да прикрие оттеглянето си. Искаше ѝ се Кантакузин да не я забележи. Не ѝ се вярваше да си е отишъл, но никъде не го виждаше. Насреща ѝ излезе Аглае Арджинтар извънредно весела и я хвана за ръка. Значи, и госпожа Арджинтар беше следила движенията ѝ в прегръдките на най-хубавия мъжки екземпляр по тия места и сигурно и тя бе ръкопляскала. Без да променя нищо от скритата си неприязън, Дария ѝ отговори с усмивка и приятелски думи и двете под ръка минаха в друг салон. Хората можеха да бъдат спокойни. След пет минути госпожа Ортак се промъкна в ъгъла на терасата, където нетърпелив я чакаше Мъркуш.

— Помислих, че вече няма да дойдеш — прошепна той.

Тя го хвана мълчаливо под ръка, после се отдръпна. Потръпна и нагласи наметката на раменете си.

Късната есенна нощ беше необикновено тиха. Голите дървета на градината стояха неподвижни под лунната светлина. Нямаше никого наоколо. Всичко беше пусто. Само кучето с лисича муцунка премина през сухите листа и се спря наблизо, като ги душеше и показваше лъскавите си зъби.

„Кученце, което се смее“ — каза си госпожа Ортак.

Нищо вече не ѝ изглеждаше чудно. И това беше част от фантастичните образи, които започваха да се изграждат наоколо ѝ.

Вътре в сградата оркестърът бе замлъкнал отново. В неочаквано нарасналия в околността покой, откъм звездите се понесоха призивите на прелетни птици. Чувствителното ухо на Дария улови за няколко мига шума от вихрения летеж на дивите патици във висината.

— Чу ли? — попита тя.

— Чувам само един сладък глас — прошепна той и хвана ръцете ѝ.

Тя го отблъсна лекичко.

— Не.

— Тогава какво искаш да чуя?

— Под небето минават птици. Отправят се към южните морета.

Пак се заслуша. Внимателно затаил дъх, слушаше и Мъркуш.

— Би ли могъл да направиш като тях? — запита го тя изведнъж екзалтирано.

— Разбира се — каза той, — защото те обичам.

— Би ли могъл да ме вземеш и да ме отведеш против волята на хората и на бога?

Тя го изгледа така, че той изведнъж изпита страх. Разбира се, би сторил всичко, само на нея да не ѝ се случат неприятности... Незабавна необходимост било да си намерят едно гнезденце, където да се срещат.

Госпожа Ортак се разсмя изведнъж, разкрила всичките му мисли, желаня и думи, които се приготвяше да ѝ каже. Нали най-напред трябвало да видят къде ще могат да се срещат насаме?

— Това би било много добре — отговори той с известно недоумение.

— Нали така? Но аз по-скоро бих искала да се възкачим нагоре и да полетим като дивите патици.

Той отново поиска да ѝ хване ръцете. Понечи да я прегърне през кръста. Тя рязко се отдръпна; заповяда му строго:

— Моля те, върви си! Искам да остана сама.

Мъркуш търсеше обяснение на държането ѝ в чашата шампанско или в някакъв внезапен пристъп на лудост. Ще ѝ мине. Ще види той какво трябва да прави. Поколеба се още малко, преди да си тръгне, очаквайки някоя дума, после се оттегли. Госпожа Барбони го посрещна.

— Какво има?

— Иска да остане сама — отговори младият човек.

В този несигурен глас доктор Руди би намерил обяснение на всички подлости на света. Госпожа Фроса се задоволи да се засмее развеселена.

— Добре, да я оставим сама — каза тя, — да се успокои.

Госпожа Ортак стоя известно време сама. Оркестърът бе засвирил отново.

От една странична врата, която водеше към алеите на градската градина, се промъкнаха две сенки. На Дария не ѝ струваше усилие, за да ги познае. Впрочем те веднага излязоха на светло, а тя се прилепи до една колона и опря горещото си чело о камъка. Това беше високият и леко приведен силует на Мазу. До него шумолеше през листата

госпожа Амалия. Безстопанственото кученце започна да лае. Мазу измърмори нещо неприятно.

След като съпрузите Мазу изминаха двадесетина квачки към градинската порта, кученцето залая пак. Мазу се обърна и размаха бастуна си. Тогава близо до кученцето, което не се виждаше на лунната светлина, се откри друга сянка. С лудо разтуптяно сърце Дария позна брат си. Какво търсеше той тук? Може би през тези топли като истинско закъсняло лято дни да е ходил с лодката в яза на риболов. Закъснял е във воденицата. Дошъл е в града и е отишъл у доктор Барбони както обикновено. Не го е намерил и е отишъл у дома ѝ да търси нея. Научил е за бала и сега обикаля да я чака. Обикаля наоколо редом с муцунката на зверчето. Мазу продължаваше да седи в заплашителна поза, после отпусна бастуна си и продължи да гледа учудено. Позна го и той. Поколеба се един миг дали да тръгне към него. Сетне се обърна припряно, хвана жена си под ръка, измъкна я от градината на улицата и я повлече към къщи.

Един приятелски глас като приятен спомен я накара да трепне.

— Сама ли сте тук, скъпа госпожо? Вероятно не мен очаквате.

Тя се отдръпна от стълба и разтърси глава. Гласът ѝ беше слаб, сякаш идваше отдалеч, от някакъв неин свят.

— Вие ли сте, принце? И все пак знайте, че вас чаках.

— Изпрати ме госпожа Барбони — каза господин Лай. — Не мога да скрия, че ми даде да разбере и някои неща, съвсем непредвидени за мен. Струва ми се, че за пръв път изпитвате някакво разочарование. Може би се лъжа?

— Не се лъжете, господин Кантакузин, но не е за пръв път.

— Бих могъл да ви заявя, че не разбирам добре или пък не съм чул добре.

— Добре сте чули и сте разбрали. Това, което стана преди миг, не е нищо. Може би аз самата го предвидих и по-добре е да бъде така. Фактът може да има и друго обяснение. Вие сте изтънчен човек и предполагам, че и сега не сте пропуснали хитростите на една клета жена. Моето първо разочарование беше тогава, когато този, когото съм обичала винаги, ме отблъсна.

Кантакузин задиша тежко, обхванат изведнъж от дълбоко вълнение.

— Мило мое момиче, нима е възможно?

— Възможно е и вие знаехте.

Той се приближи до нея и ѝ хвана ръцете. Музиката отново бе млъкнала.

— Много странно! — шепнеше мечтателно Лай. — Бих измамил и себе си, ако кажа, че съм знаел.

— Не сте знаели, били сте сигурен.

— Възможно е, но обстоятелствата не ми позволиха да разбера ясно какво има между нас.

— Не сте искали.

— Възможно е и това. Животът ни налага задължения, които много пъти са жестоки. Вие сте достатъчно умна, за да разберете, че тогава ми беше невъзможно да приема положението, което ми се предлагаше. Един мой жест налагаше да бъде последван от узаконяване. Това беше невъзможно. А имаше и други пречки. Във всичко, което се случи, аз съм убеден, че и вие сте могли да четете в мен. Това, което е било у мен, все още продължава да бъде. Бих могъл да кажа, че към никого не съм изпитвал подобно чувство.

— Искате да кажете, че ме обичате ли, господин Кантакузин?

— Това го знаете от много време.

— Искате да кажете, че сега можем да се приспособим към положението?

Принцът се усмихна. Не намери за нужно да отговори.

— Ах, принце — продължи госпожа Ортак изведнъж развеселена, — тогава всичко, което аз градих около моя учител въз основа на неговите думи, всичкото това благородство на живота, тази божественост, към която се стремят редките екземпляри на човечеството, е било приказки, предназначени за моята простота.

— Не, не е било приказки. Това са свещени принципи. Но ние сме хора.

— Не разбирам добре — въздъхна госпожа Ортак унило.

Допря пръст до слепоочието си.

— Чувате ли?

Полетът във висините звънтеше отново.

Господин Лай се вслуша внимателно, но звънтежът беше отминал.

— Добре — реши госпожа Ортак. — Така да бъде. Но мога да не се подчиня.

— Какво искате да правите?

— Каквото правят дивите патици. Не се опитвайте непременно да разберете тази глупост. Но бъдете уверен, че съм обичала само вас.

— Тогава можем ли да сключим договор за разбирателство?

— Можем.

В момента, когато трябваше да прегърне ученичката си, господин Лай разбра, че е много развълнуван и че животът му положително добиваше очарователна сложност.

По сухите листа в градината се приближаваха бързи крачки. Госпожа Ортак наведе чело. Принцът се оттегли със сърце, разтуптяно от ново щастие. Клетото му сърце, което отдавна очакваше този момент!

Госпожа Ортак позна Емил. Намери сили да пристъпи към него и да слезе по стъпалата.

— Какво има?

Пое в прегръдките си едно разтреперано тяло. На ухото си чу задъхани, неразбрани срички.

— Какво има? Нещо ли се е случило?

— Да, случи се. След като той излезе с жена си от градината и тръгна нагоре, аз останах да чакам. Искях да те видя и да ти кажа, че се връщам в Адънката. Ама знаех, че той ще се върне.

— Кой?

— Той.

— Е, и?

— Дойде, както си мислех. Не чу ли кучето, което залая отново?

Дърпаше я подире си. Все още трепереше с цялото си тяло, предъвкваше думите си, сякаш искаше да ги погълне, а не можеше. Обясняваше й какво се е случило преди пет минути близо до нея зад гъстия зид на храстите в едно уединено място. Той се нахвърлил върху него с пръчката. Карал го да замине, да се махне. Заповядал му да го последва. Щял да го даде под съд, загдето се е повел по неговия душманин от Адънката, за да го срами пред хората и да го разори. Но той знаел как да пази от когото трябва парите си, които бил изработил, и правото си. Хванал го, бутнал го с пръчката и го отправил към изхода.

Болният се дърпаше към храстите и дебнеше с кривогледите си очи... Мазу се приближил отново до него. Тогава с два пръста на

дясната си ръка, показалеца и бе именния, събрани като вила, момчето му нанесло кратък удар в очите. Мазу извикал веднъж пресипнало, обърнал се съвсем заслепен и протегнал ръце, мъчейки се да се задържи. Пръчката му паднала. Втори път да извика, не сварил. Паднал, ударен в слепоочието от остър камък. Сега лежал там сред люляковите храсти. Охкал тихо. Казвал: „Аа-аа!“ Умирал!

— Какво си сторил! — с ужасен глас изстена Дария.

— Това сторих... — измънка объркан болният, като размахваше ръце.

Госпожа Ортак вдигна едната ръка на баща си и я отпусна. Завъртя се на едно място, търсейки подкрепа, някаква идея. Нито за миг не ѝ мина мисълта да изтича до залата и да вдигне тревога.

Хвана брат си за ръка и пристъпи две крачки настрана. После го дръпна решително подире си.

— Слушай, Емиле — заговори тя с променен глас, но изведнъж успокоена.

— Да — изхленчи по детски безумният.

— Слушай. Недей стоя повече тук; още сега да се върнеш в Адънката. После оттам да отидеш пак...

— Къде?

— Където вече си бил. Не си ли спомняш оная отколешна история, когато и двамата бяхме решили да отидем, където ни видят очите? Това е проклятието на децата без майка.

Безумният плачеше.

— Няма да отида самичък!

— Ще дойда и аз подире ти, Емиле. Но ти иди най-напред сам в Адънката. Това, което сега стана тук, никой не бива да го узнае, чуваш ли? Никой!

— Никой.

— Като идеш в Адънката, ще си починеш и ще заминеш. — Тя се загръщаше с наметката си и го водеше надолу. Далечният звън на оркестъра беше заглъхнал. Блестящата повърхност на яза светна на луната. Воденицата се чернееше от другата страна на яза доставилото.

Тя бутна брат си по гърба, без да добави дума, и го загледа как се отдалечава.

Но изведнъж пристъпи напред и тичешком го настигна. Спря го, хвана се за него.

— Не отивай сам! — прошепна с изплашен глас. — Не ме оставяй тук. Мислиш ли, че е умрял?

— Аха! Така мисля.

Сякаш се радваше. Обгърна раменете ѝ.

— Знаеш ли къде отивам? Искаш ли да дойдеш с мен?

— Ще дойда с теб, Емиле — реши тя ненадейно, с разтракани зъби. — Води ме. Няма вече да се връщам.

Лудият се смееше кротко и я водеше надолу към ставилото на яза.

— Ха-ха! Там никой земен човек няма да ме намери; през ония порти „те“ не могат да минат. Само аз знам да те преведа там полекичка и надалече. Ще се плъзнем с отворени очи; после, щом стигнем, ще затворим очи, ще сложим чело върху елшака и ще си починем, ще си починем... Не искаш ли? Назад ли се дърпаш? Страх ли те е? Чакай!

— Не ме е страх, не ме е страх... — бранеше се тя, докато ръцете на брат ѝ обгръщаха лактите ѝ и не ѝ позволяваха да се движи.

Когато изпищя сърцераздирателно, пронизително, никой не я чу. Вирът зина, после затвори паст и разпръсна наоколо коварни усмивки.

Най-странният факт, отбелязан от Лай Кантакузин в дневника му, беше неочакваното и съвсем необяснимо изчезване на госпожа Ортак. Познати и приятели започнаха да я търсят веднага и я търсеха докъм разсъмване, когато откъм север задуха първият зимен вятър.

Злополуката на Мазу, която му донесе пълна и продължителна парализа в полза на съпругата му, станала най-после господарка на всичко, не развълнува твърде много градската общност. Но изчезването на една толкова млада жена трябваше да даде много материал за разговори по вечеринки и много мъки на полицейските агенти. Никой не можа да разгадае нейния достъп до големите порти.

В нейна памет понякога госпожа Фроса си тананикаше с въздишка някакъв глупав романс за едно бяло цвете на пролетта. А принцът остаря по-бързо, отколкото бе естествено, убеден, че в неговата география е невъзможно някога да се случи нещо значително.

1933 год.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.